

Foli ka lase Willys ma kalan ta ka yala damineɓaa ani
an denke kanulen saba min ye hakilinan kuraw ni
nisonɗiya di an ma baara in sen fe Farafina
Foli ka lase Willys ma kalan ta ka yala damineɓaa ani
an denke kanulen saba min ye hakilinan kuraw ni
nisonɗiya di an ma baara in sen fe Farafina

Nɛbila kuma

Nin sɛbɛn in labɛnna Yesu nɔfɛ taamaba kɛrɛnkɛrɛnnen dɔw fɛ minnu ye a ka wele jaabi ka baara kɛ dugu misɛnw ni dugubaw kɔnɔ, minnu mago bɛ Matigi la. Ni bɛɛ k’a niyɔrɔ ta nin kalan in na, fan dɔ fɛ, a faamu ko i mago bɛ kunjɔɔɔn segin na baara in kosɔn ani Ala delili walisa k’i labɛn ka se k’i ka welekun baara kɛ ka jɛ. I sen bɛ jɛkulu kɛrɛnkɛrɛnnen dɔ la, i bilala Matigi ye a ka baara kosɔn.

Nin gafe in kɔnɔ kalansen 200 bɛ yen ka kɛ tile 40 kɔnɔ. A kalansen kelen kelen bɛɛ ye lɛrɛ duuru baara ye. An bɛ ni fɔ ka file in di kun jɔɔɔn segin kalan ko la.

8:00 - 8: 50	Bibile kɔnɔ kitabuw
8:50 - 9: 40	Ala ko kalan kow
9:40 1 0 : 30	Homiletike
10:30 1 0 :50	sɛgɛnlafijɛ bɔ
10:50 1 1 : 40	kulu ni kulu
11:40 1 2 :30	Senumaya ko (kun jɔɔɔn 4) ani jɛjɔɔɔnya baara hukumu kɔnɔ kun jɔɔɔn tɔ naani kɔnɔ

Wulafɛ law ani sufɛ law bɛɛ bila kalanjɛ sɛgɛsɛgɛli kama ani kalan so kɔnɔ jininkali ni jaabi kosɔn. Ka kalanw bila baara la o nafa ka bon sabu o cogo de la i bɛ kɛ mɔɔɔ minɛna ye i ka sigida la. O kalan waatiw bɛ se ka kɛ i ka tile kɔnɔ waati bɛɛ la nafama ye.

Lasomini do yen ka ke: kalansenw dow na gleya wala ka janyan an i ne korɔ fo a be k'i konɔ ka ke ka to to yen dugusaje. I hakili to a la ko kalansen labenna lere kelen de koson.

N'i y'o maje a be gleya ka se ka waati kunmabo kalan bolodali konɔ. Sabu lere 200 min latigera a lere bee ni a nafa don. Na kera k'i desera k'i ka kalansen ban i ka waati taa wula fe a to kama. O la i labennen be ke ka se ka kalansen kura damine dugusaje.

I ka jenamaya don dumanw be se ka ke nin tile 40 ye minnu be bila Ala ka kuma numan in kalan kama ani i labenni Masake ba ka baara kama. Ala ka k'o ye i ye ani i ka sesoroli seben sorolen ko i ka kalan sorɔ len be waleya Matigi ka baara la ani k'a taw jeminne ka kisi ani ka dow sabati ko numan.

Gafe konona kow

Layidu korɔ kitabuw.....	5
Layidu kura kitabuw	15
Ala ko kalan kow	23
Homiletike kalan	75
Jama dendenni	90
jenamaya sanuma	124
Egilisejekulu konona kow	141

SURA 1

Layidu kɔɔ Kitabu

Kun ɲɔɲɔn segin ka Bibile kitabu 66 faamu o tɛ ko ɲɔɲɔma ye. Diɲɛ kɔɲɔ sijantigi ka si t’a to a ka se ka Bibile faamu ka ban. Nka e kɔni na se ka nin kodumanw nɛnɛ ani k’u ɲini cogo don o don ɲɛnamaya taama kosɔn ! Bibile b’a fɔ a cogo la ko:- I ka jija ka i yeɛ jira Ala la, i ko baarakela min ye tɔɔ ɲuman sɔɔ ni maloya sababu t’o la- (2tim . 2: 15) Talen ɲɛ i bɛ kitabu senuma don talen ɲɛ a kanu bɛ don i la ani a tigi kanu bɛ bonya i kɔɲɔ. O cogo la dubabaw na kɛ i ka ɲɛnamaya la ani i ka baara ka

KALANSEN 1: Damine

Bibile ye Ala sago jiralen sɛbɛnnen ye hadamadenw ta fan fɛ. A kɔɲɔna kalan sinsinnen bɛ kisili kan o min bɛ sɔɔ Yesu Kirisita fɛ. Bibile ye kitabu 66 ye minnu sɛbɛnna mɔɔ 40 fɛ san 1600 kɔɲɔ. Layidu kɔɔ sɛbɛnna heburukan na ani layidu kura sɛbɛnna Gɛɛkikan na. A sɛbɛnba dɔw tun ye masakɛw ye, poyikelaw, masadenw, hakilibatigiw ani faama baw. Dɔw tun kalannen don, dɔw tun ye jɛgɛmɔna gansan ye minnu ma kalan.

An bɛna layidu kɔɔ kalan damine an ka kalan kalo fɔlɔ la. Kitabu 39 de b’a kɔɲɔ nin cogo la

1. Sariya kitabu5
 2. Kokɛlen kɔɔw.....12
 3. Poyi kitabu5
 4. Kirakitabu17 (5 ye kirabaw ye 12 ye kira misɛnw ye)
- Bibile ye kitabu bɛɛ la belebebeba min bɛ mɔɔw bolo. An ka kan k’ a kalan k’a sɛgɛsɛgɛ, k’a durusi ka da a la ani ka bila baara la.

KALANSEN 2 : Zenese

Bibile kitabu duuru folow sebenna Musa fe, u be wele-pantateki- Zenese kera damine wala bangeli ye. Zenese ye damine kitabu ye. Dije damine (1:1-25), siyaw damine (1: 26, 27), jurumu damine dije kono (3:1-7) kunmaboli layidu (3 :8-24) ga ko damine (4: 1-15) Hadamadenya jidili (4:16-9:29), jamana damine (10 :11) heburu siya ko (12-50) zenese ye Hadamaden deseli ko nefoli kitabu ye. Verse folo be kuma Ala ko kan werese laban be sukesu ko fe. Hakiliba fila be kitabu tila ka ke fila ye:

1. Jurumu donni dije kono (sura 1-11).

- a. Dije danni ko (sura 1, 2).
- b. Jurumu donni (sura 3,4)
- c. Jiba nali ko (5 9).
- d. Babeli ko ani kanw naamili (10, 11).

2. Kunmabobaa nali labenw (sura 12-50).

- a. Ibrahim dannaya fa (sura 12 ,23).
- b. Isiyaka denke kanulen (sura 24 -26).
- c. Yakuba min kanuna ani a gosira Ala f. (27 -36).
- d. Yusufu min torola nka a tora kantigiya la (sura 37 -50)

Kalansen 3 : Ekisode

Ekisode koro : ka bo taali kama.

U mogo biwolonwula de dunna Misira nka sani u ka bo u cayara ka se miliyon 3 ma. Zenese be kuma jurumu donni ko la maya kono. Ekisode be kuma kunmaboli wale kan min kera Ala fe. Kitabu be damine ni dibi ye ani a be laban ni Ala ka noro kene ye.

Ekisode sura 12 be pake seli lakale ka jeya , ani a be an ka kisili ko dannaya fe Yesu joli bonnen ko fo an ye. Ekisode kitabu tikedabaw file.

1. Musa min ye kunmaboba ye o labenni Ala fe (sura 1-11)

2. Kunmaboli jöli fe ani Ala ka sebaaya (sura 12 -14)
3. Taama ka ñesin sinayikulu ma Ala ka mogo ka nila kalan (sura 15 -18)
4. Sariya jirali o min kera dukare ye k’an ka jurumu jira (sura 19-24)
5. Finiso laben cogo b’a jira ko Ala be a ka jaama cema (sura 25-40).

KALANSEN 4 : Levitike, Nonburu , Duterɔnɔmɛ

Levitike kitabu ye ja ye min be Isirayelidenw deme u ka dine kalan hukumu kɔnɔ. Ja kelen kelen beɛ ñesinnen don Yesu Kirisita ka wale ma. A be wele fana ‘yafa kitabu’ *“A y’aw laben sarakaw ko ten ”*. Saraka sugu duuru be yen: saraka jenita mugusaraka, nisondiya saraka, filili yafa saraka jurumu yafa saraka. Seliw tun b’a fo Isiriyalidenw “a y’aw saniya ” Seli sifa segin be yen: Lafine don, Temenkan seli, Suman lasagon seli, San yeɛma seli, Jurumu kafari seli, Gakɔrsigi seli, Lafine san seli, Jubile san ko. Sarakaw be jöli ko fe an ye, jöli min be kisili ke. Seliw be kuma dumuni ko la min be fanga di.

Nonburu kitabu ye hiji kitabu ye kungokolo kɔnɔ ka bo Sinayi ka se Kanan dance la. A be se wele fana dajukɔrɔ kuma kitabu. Hakilinanba ye kololi ye. Kitabu be kuma Isirayelidenw ka taama ko la.

- a) sura 1 10 Ala ka sariyaw be di
- b) sura 11 20 jamana min desera
- c) sura 21 36 Isirayeli ye Ala ka deme sɔrɔ cogo min na ka kunnawolo sɔrɔ kungokolo kɔnɔ. Dow be kitabu kɔnɔ: Musa, Aruna, Mariyamu, Zosue ni Kalɛb.

Duterɔnɔmɛ ye hakili jigin kitabu ye. Musa ka masalabolow faralen ɲɔɔn kan ani a ka dɔnkiliw, a ka kuma labanw Isirayɛlidenw ye. Yesu da sera kitabu in ma a ka kumaw senfɛ. A ye setanɛ jaabi ni kitabu in kɔnɔ kuma ye. Duterɔnɔmɛ bɛ sankolo diya do jira dugukolo kan.

Seginkanni: Zenɛse ka kitabu la an bɛ Hadamaden ka dɛsɛ ye. Ekisode ka kitabu bɛ kuma mɔgo kunmaboli ko la, levitike ka kitabu la Hadamaden bɛ Ala bato, Nɔnburu ka kitabu la mɔgo bɛ baara kɛ Ala ye ani Duterɔnɔmɛ kitabu kɔnɔ mɔgo bɛ kanminɛli dege.

KALANSEN 5: ZOSUWE, KIRITIGELA, RUTI,

Zozuwe kitabu ye ko kelenw kitabuw daminɛ ye. A falen don nila kalansenbaw la, ani jijali kumaw ni hakilitigiya la. Musa sara nka taama bɛ taa ɲɛ. Musa ye min daminɛ Zozuwe ye o laban. Kitabu min bɛ kuma ɲɛmaa ba kan o bɛ tila fila ye:

1. Layidu jamana kɛlɛli ko (sura 1 -12).
2. Layidu jamana minɛli ko (sura 13 – 24).

Kiritigɛlaw ka kitabu bɛ Isirayɛlidenw ka waati gɛlɛn ko fo an ye. Mɔgɔw ɲinɛna Ala ko (kirit.2: 13) Ala fana y’a ka mɔgɔw bila (kirit.2: 23) Kitabu bɛ kuma ɲɛmɔgɔba zozuwe ka saya waati kan fo ka se Sawule yelɛnni ma Isirayɛli masasigilan kan. Isirayɛli, san 350 kɔnɔ u ma masakɛ sɔrɔ fo u selen layidu jamana la tuma min na. Taa ka segin bɛ kɛ nin kuma kan ka caya: Mɔgo bɛɛ b’i dipanye ko kɛ, kibabu in bɛ Hadamaden ka kudɛyi dɛsɛ jira ani Ala ka tuma bɛ sebaaya ko fo. Siɲɛ wolonwula u bɛ ban Ala la siɲɛ wolonwula u taara ɲɔnya la, jamana

wolonwula la minnu ye kafiriw ye ani siɲe wolonwula Ala b’u kunmabo.

Ruti kitabu be Yesu Kirisita ko fo, Somogo ni kunmabobaa. O kitabu kene ka ni ka teme kiritigelaw kan. Kirisita ni a ka egilisi ja numan de don. Ruti be kuma kow kan minnu kera Zedeon ni Jefite waati la. Dawuda momusokoroba kera Ruti ye. Kitabu in be Masiya ka ga damine ko fo an ye. Ruti kera Moab siya mogo ye minnu bora Loti la, Ala donbaliw tun don. Nin ye Ala ka nema ja numan ye ka aladonbaliw jini ka fara a ka jama kan Kirisita ka du kono.

KALANSEN 6: Samuweli folo ni filanan

Samuweli ka kitabu kera masakew ka kitabu folo kitabu were cema. Kitabu fila be yen Samuweli togo la fila masakew togo la ani fila were min ye Tilew kibaru ye. Ko minnu be lakale Samuweli folo la olu be boli san 115 kan kabini Samuweli bangeli fo Dawuda ka masaya damine ka temen Soli ka waati naminen fe. Kitabu in be se ka tila a mogo saba fe.

1. Samuweli Ala ka kiraba (sura 1 -7)
2. Saul masake min ye Ala kan bila ani a binna (sura 8 -15)
3. Dawuda, Ala ka mogo (sura 16 -31)

Samuweli filanan. Samuweli folo kitabu be mogow ka masake sugandilen Soli ka dese ko fo. Kitabu filanan be Ala ka masake sugandilen sigili ko fo ani Dawuda ka so taali ka ke masiya bange yoro ye. Dawuda kera Ala sagona mogo ye, a tun dafalen te nka a tun b’i teliya ka nimisi .A ka se ko n’a ka donko tun ka bon: begangenna, Folike la masake ka du kono, kelekece, jalasabatigi, masake,

Zenerali, Fa juman, poyikela monnikela, ani cekoroba dusu tijennen, nka o bee la Ala kanuya b'a kono.

Kitabu ye tila fila ye:

1. Dawuda ka se soroliw (sura 1 -10)
2. Dawuda ka geleyaw (sura 11 - 24).

KALANSEN 7: Masakew folo ni filanan

Masake folo ni filanan ye samuweli masalajuru to ye. U be kuma san 400 ko kan ani masaya yelenni ni jiginni ani tilali ko be lakale u kono. Worodugu masaya, Juda tun ye masake 20 soro Saheli yanfan masakew tun ye 19 ye. Masaya fila Juda ni Isirayeli bee mine na ka taa jonya la. Ala kumana kira barikama da la i ko Eli, Ala ka fariya n'a ka kiri ko fobaa Masakew folo la ni Elise Nema ani nooro kira Masakew filanan. Kitabu tila yoro file:

1. Dawuda saya ko (masakew folo 1, 2).
2. Solomani ka masaya nooro (masakew folo 3 -11)
3. Masaya tilali ko (masakew folo 12 masakew filanan 16)
4. Isirayeli ka jonya Asiri jamana la (masakew filanan 17)
5. Zuda binni ani a ka jonya Babilone (masakew 18 -25)

KALANSEN 8 : Tilew kibarufolo ni filanan

Tilew kibarufolo kitabu be fenw fo an ye masakew da sera min ma ka ban nka u b'a fo ni filanan were ye. Masakew kitabu la ko be lakale an ye ka bo masasigilan kan nka tilew kibarufolo la a be bo sarakabolan kan. Masakew be ko politiki ko fo nka tilew kibarufolo b'a lakale dine bolo fe. Mogo ka hakilinan ye min ye masakew be o de di an ma nka tilew kibarufolo be Ala ka hakilinan de di an ma kow kan. Tilew kibarufolo filanan be kununli baw ko fo an ye Masake Asa ka waati (Sura 15), Zosafat (sura 20) Zowase (sura 23, 24), Ezekiyasi (sura 29 -31) ani Zowase (sura 35)

Kitabu folo kobaw file :

1. Burujugosi seben (sura 1-19)
2. Soli ka masaya (sura 10)
3. Dawuda ka mara (sura 11 -29)

Filanan ta file

1. Solomani ka mara (sura 1 -19)
2. Masaya tilali ani Zuda ko (sura 10 -35)

KALANSEN 9: Esidarasi, Nehemi, Esiteri

Ala ka jamakulu sugandilen ka kow be lakale **Esidarasi** ni Nehemi fe u talen ko Babilone jonya la. Esdrasi tun ye sarakalasebaa ye Nehemi tun ye mogo gansan ye Isirayelidenw ka tungan fe taali folo kera Misira .O kera Musa fe. A filanan kera Babilone Esidarasi ka waati la .Yahutu dow tun nana ka ban nka Esidarasi selen Jerusalem a jigi tigera kow tije cogo koson a tun ma sigi ni min ye .Yahutuw tun ye siya werew furu ani u ye o mogo ka kow ketaw bee ladege. (9: 1-4) Esidarasi konona filila (9:5- 15) Jama yi laje Esidarasi dafe k'a don ko a ye jurumuba ke (10:1-44).Esidarasi y'u bila ka layidu kuraya ni Ala ye ko kura.

Nehemi sera Jerusalem san 13 Esidarasi ko. A nana ni Perse masaké ka yamaruya dilen ye walisa ka Jerusalem kokow jo. Isiniyeréba tun don, balilanw n'u ta bee baara dafara tile 52 konon.

Kitabu tige yorobaw file :

1. Koseginni ka bo Babylone Zorobabeli fe (Esidarasi 6)
2. Koseginni ka bo Babylone Esidarasi fe (Esidarasi 7-10)
3. Koko joli kokura (Nehemi 1-7).
4. Kununni ani yelmaniw (Nehemi 8-1)

Esiteri ka ko numan lakaleli la Matigi togo t'a konon nka a ja be ye kitabu je kelen kelen bee konon, dape

kelen-kelen bæ kɔɔ. Kitabu bæ kalan min di an ma o ye Ala ka demε ye. Ala bæ dugukolo kan kow bæ kun na. Nin kitabu kow bæ nɛsinna seli saba kan.

1. Masakε Azurus ka seli ko: ban kεra Vasti la ani sira dira walisa Maridose ka na ni falatɔ dɔ ye a yεrε tun bæ min lamɔna Esiteri, A nana walisa ka jira Masakε la a ka se ka kε masamuso ye (sura1, 2).

2. Esiteri ka dumuni duman laben waati kεra sababu ye ka Yahutuw jugu, Haman, kɔ bɔ kenεma ani a nangira k’a ka kan ni fagali ye. Maridose bonyara (sura 7)

3. Purim seli min bæ Yahutuw kunmabɔli ko fɔ ko juguba ma (sura 9)

KALANSEN 10: ZɔBU

Poyi kitabu duuru la fɔlɔ ye Zɔbu ye. Kitabu in bæ dusukun na ko de fɔ. A bæ i ko Job kitabu ka kɔɔ ni tɔw bæ ye Bibile kɔɔ. A bæ nininkaliba jaabi: Mun na Ala sago kεbaaw bæ tɔɔɔ? A ko bæ daminε ni sankolo la barosigi ye ani Zɔbu ka fεntigiya fo ka na se a ka faantanya ma. O bæ kɔ sɔsɔliba wulila Zɔbu ni a teriw cε.

1. Ko kelen bæ daminε sankolo kɔɔ (sura 1:1-12, 2:1-6)

2. Zɔbu binni k’a to nafolobatigiya la ka kε tεgε lankolon ye (sura 1: 13-22, 27:7-10)

3. Sɔsɔliba Jobu n’a teriw cε: Elifaz, Bildad, Sofar (sura 2:11-37:24).

4. Kitabu bæ se a diya yɔɔ la waati min Ala bæ kuma ta. Matigi ko Zɔbu ma ko tuma o tuma ni mɔgɔw ye Ala ye fεn dɔ bæ kε. A dagalen bæ Ala nɛsiranbaw ka tɔɔɔ sɔɔ walisa u k’u yεrε dan dɔn. N’o kεra Ala bæ se k’u kɔɔta. Kun jonjon bæ tɔɔɔw bæ la. Ala b’a fε k’a ka sanu yeelen k’a saniya tasuma fε.

KALANSEN 11 : Zaburuw

Zaburuw ye delili ni tanuli kitabu ye. U be Matigi mankutu ani k'a sankɔɔta. Mɔgɔya ketaw be sirilen don Ala la. Dannabaa ka jɛnamaya lakalilen don a kɔɔ a ka nisɔndiyakow a ka jɛnasisiw, a ka dɛsɛw, ni a ka se sɔɔliw. Kirisita ja caman be Zaburuw kɔɔ U be a ka tɔɔɔ kow lakale ani a ka saya. Mɔgɔ dɔ ye Zaburuw labɛn ka kɛɛ ni pantateki tila cogo ye.

1. Zenɛse bolofara (Zaburuw1-41). Hadamaden be nɛɛma kɔɔ, a be bin ani o kɔ a be wili kokura.
2. Ekisode bolofara (Zaburuw 42-72) Isirayeli binni ani a kunmabɔli Ala fɛ.
3. Levitike bolofara (Zaburuw 73-89) an ka batoso ani an dogoyɔɔ be Ala la dibi la i ko kɛɛfarada tuma la.
4. Nɔnburuw bolofara (Zaburuw 90-106) O yɔɔ be kuma dugukolo ko la ani a kanalen juguma ma Ala fɛ.
5. Duterɔɔmɛ bolofara (Zaburuw 107 - 150). Ala ka kuma dafali be jira nin kitabu kɔɔ ani o kuma dɔnniya ye koba ye.

KALANSEN 12 : Ntalenw, Wajulikɛla, Dɔnkiliw ka dɔnkiliw,

Solomani kɛra masakɛba ye a tɔgɔ bɔra a ka nafolo ni a ka hakilitigiya kɔɔɔn. A ye ntalen 3000 ani dɔnkiliw 1005 sɛɛn (Masakɛw fɔlɔ 4:31,32). Solomane tun ye hakiliba tigi ye, kodɔnnaba ani jɔlikɛla ba ye. A ye Ala batoso min jɔ o kɛra dijɛ la fɛn numan wolonwula dɔ ye. A kɛra masakɛ ye fana. Ntalenw falɛn don hakilitigiya kuma la. Kitabu be nin cogo la :

1. Laadilikan ka jɛsin sifinw ma (sura1 -10).

2. Laadilikan ka ɲɛsin mɔɔɔw bɛɛ ma (sura 11-20).
3. Laadilikan ka ɲɛsin masakɛw ni mɔɔɔw ma (sura 21 -31)

Wajulikɛla bɛ mɔɔɔw ka kɔɔɔsili ni dine ka jate de fɔ an ye ɲɛnamaya kun kan ani ɲɛnamaya kɔɔɔ. Taasibolow minnu bɛ jira ni kitabu kɔɔɔ olu tɛ Ala hakilinan ye a y’u fara ɲɔɔɔn kan k’a jira an na. Solomani de **Wajulikɛla** sɛbɛnba ye ani kitabu in bɛ a yɛɛ ka ɲɛnamaya de lakale ani a ye min faamuya diɲɛ latigɛ la. A ni Ala tun ka jan tuma min na a bɛ o kow fɔ an ye. Solomani tun ye hakilitigi ye nka a ma taama o hakilitigiya sira fɛ tuma caman na. Daɲɛ ɲana ye “fu” ye o kɔɔɔ kun tɛ min na, nafan tɛ min na ani “tile jukɔɔɔ”.

Dɔnkiliw ka dɔnkiliw welela ko “dannaba ka kanuya dɔnkili” Kɔɔɔ naani bɛ kitabu in na :

1. A bɛ kanuya nɔɔɔɔ jira furu kɔɔɔ.
2. Matigi ka kanuya ka ɲɛsin Isirayɛli ma
3. A bɛ Krisita ja jira ni a ka egilisi jira
4. A bɛ jɛɲɔɔɔɔɔɔ min bɛ Kirisita ni a ka dannabaa kelen kelen bɛɛ ka kelenya.

Egilisi mago bɛ min na bi o ye Kirisita ka kanuya ye.

Kalansen 13 : Esayi

Kira kitabu 17 la fɔɔɔ ye Esayi ye. Kiraw tun ye mɔɔɔw ye Ala ye minnu wele ka bila baara la Isirayɛlidenw ka waati gɛɛɛn na. U ka waati kibarɔ duman fɔɔɔw tun don. Kiraw ka waati bɛ se san 500 ma. San kɛmɛ kɔɔɔɔɔnɔn ka taa san kɛmɛ naaninan la. U kumana masakɛw ni jama ɲɛ kɔɔɔ ka tiɲɛ gɛɛɛnw fɔ. Esayi kitabu bɛ sinsin fɛn fila kan : A ka sɛbɛn fɔɔɔ la kira bɛ Isirayɛli ko fɔ. A filanan la a bɛ Yesu jira an na min b’an ka jurumuɔw doni ta o kɔ Kirisita kɔɔɔɔɔɔɔɔ la.

A dila cogo fe Ezayi kitabu be iko Bibile fitinin. Kitabu misen 66 b'a konɔ. A tilalen don fila ye i ko Bibile yeɛ. Sura 39 be a folo la 27 be a yɔɔ filanan la i ko layidu kura be cogo min na U be kitabu in wele Ezayi ka kibaruduman. Kirisita bangeli, a ka jɛnamaya, a saya a sukunni ani a ko seginni o beɛ jiralen be kitabu in konɔ ka jɛya.

Kalansen 14: Zeremi ani Manumatɔkan

U be Zeremi wele *“kira min be kasi”* Cikan min b'a bolo ka lase o ye a dusukun jogin. A Ye cikan min di o ma men lamɛbaw fe ka jɛ. A magoyara k'a ke nafiki ye sabu a tun b'a fo jama ye k'u ka kolo Babilone ye (sura 38:17-23) fen kelen de tun tora isirayeli fe ka ke ka ta a yeɛ di *“Aladɔnbaliw ka waati”* damina ka keɛɛ ni Daniyeli ka jirali ye kunkolo senuma ye.

Zeremi ye san70 jɔnya ko fo Babilone. (25: 9 -12) nka ni beɛ la a ye keɛɛyelen ye dibi kɔfe ani kira si ma kuma i ko Jeremi nɔɔɔ nata ko la (23:3 -8. 30, 31. 33:15 -22). Zeremi ye jaw caman ani misali caman ta k'a ka kalan di. U tun banna a ka kalan ma nka u tun b'a fe a ka faga.

An be miiri ko Zeremi ye manumantɔkan seɛɛn, poyi gafe numan don a tilalen don poyi sigiyɔɔ ma duuru ye. Kasi ni tɔɔɔ dama t'a konɔ nka Ala ka tile be manamana jama ka jurumu kan (3:22-27).

Kalansen 15 : Ezekiyeli

Ezekiyeli kera kira ye Babilone jɔnya konɔ. Isirayeli jigi tun be kɔsegin kan palestine a y'o miiriya gosi ka bo mɔɔɔ hakili la. A y'u laben Jerusalem tijenniba kama u ka dugu mandi.

A ka cikan kera ni la cikan ye ka temen kira tow beɛ ta kan sabu a kumana Ala cogo kan ka temen tow kan.

Jamana ka waati gɛlɛnw na a kumana. U tun t’a fɛ ka lamɛn. O la a ye cogo wɛrɛ ta ka kuma lase: a ye ntalenw, ɲɔɲɔnlɔn bɔ (24:24). Ezekiel ye Ala ka ɲɔɲɔ kira ye. Kitabu in kɔnɔna ko file: Jerusalem ani Isirayeli tiɲenni.

1. Sani dugu ka minɛ (sura 1-24) Ezekiyeli ye a ka baara damine san 6 sani Jerusalem ka halaki ani a taara ɲɛfɔ a selen.
2. Dugu minɛli (sura 25-32) o kɔfɛ kiraya tun ɲɛsinnen bɛ Aladɔnbaliw ma.
3. Duguminɛli kɔ (sura 33-38). Labɛnw ni kow bila sen ɲɛfɔlen don.

Kalansen 16 : Daniyeli

Daniyeli welela sugo kira sabu Ala y’a ka gundow jira a la. A bɛ yɔɲɔ jan ye sini ko la ani a ko fɔlen don jirali kitabu la. Jɔnya san biwolonwula bɛɛ kɛra a ka ɲɛnamaya ni a ka kiraya kɔnɔ. A minɛna ka taa k’a si to san 16 ɲɔɲɔnna ani a tora ɲɛna mayala fo san 90. Hali k’a sɔɲɔ kasoden tun don a ka sanna yɛlɛn y’a to a kɛra minisiri ɲɛmɔɲɔ ye Babilɔnɛ. Nka a tora kantigiya la. Kitabu tilabaw file:

1. Daniyeli ka ɲɛnamaya (sura 1:1-2:3)
2. Daniyeli ka kɛnɛma ɲɛnamaya Ala dɔnbaliw cogo a ka waati taw (2:4-:28)
3. Daniyeli ka kiraya yelifɛnw (8-12)

Kalansen 17 : Oze, Zoweli, Amos

Kira misɛnw 12 la fɔlɔ ye **Oze** ye. U bɛ wele ten u masalabolo surunya kosɔn. Oze kɔɲɔ ko: ‘kisili’ a welela sahelɛ Masaya jamana ka Zeremi. Mɔɲɔ gansan tun don min welela Ala fɛ ka cikan kɛɛnkɛɛnɛnɛn di a ka mɔɲɔ tunnunenw ma. Ala tun b’a ka jama kanu. A ɲinina Oze fɛ

k’a ka jatɔmuso furu, a y’a ka denke fila ni denmuso kelen sɔrɔ o fɛ. O kɔ a muso temena ni a ka jatoya ye Oze y’a gen, nka Ala y’a wajibiya ko a ka segin k’a ta ani ka kanu kura ye.

Cikan tun ye nin de ye : Isirayeli ma nɔrɔ Ala la nka o bɛɛ n’a ta Ala tora k’a kanu ani k’a jini ka segin n’a ye a ka jamana la. Kitabu tilabaw file:

1. Kira ni a ka jatɔmuso (sura 1-3).
2. Matigi ni Isirayeli a ka jama murutilen (sura 4-14).

Zoweli kɛra Juda masake do ye min ye sebenni ke ka ben ni tonw jiginni ye jamanankan. A y’o suma ni kiri nata ye. Sige duuru a kumana “*Matigi ka don*” ko la o min be kiri ko fo. Ni la kunmaboli ye Zoweli kitabu kalansenba ye. Ale de ye kunnadiya sɔrɔ ka fo ko. Ala na Ni jigini danfen bɛɛ kan (2:32. 3:18) O ko dafara pantekote.

Amos bagangenna ka cikanw jɛsinna saheli masaya ma. A ka Ala jɛsiran tun ka bon. A ka wajuli damine na ni Ala ka kiri ko ye kɛrɛfɛ jamana wɔrɔ kan. O kɔ a ka wajuli jɛsinna jama bɛɛ ma Juda ni Isirayeli.

Kalansen 18: Abidiyasi, Zonasi, Mize,

Abidiyasi kitabu ye layidu kɔrɔ kitabu w bɛɛ la surunmani ye. A be ben je kelen ma ani werese 21. Nka o bɛɛ n’a ta a be kuma an fɛ. Edon ka kiri ko kiraya. Kalankunba fila b’a kɔnɔ : *mɔgo yadalen ka binni ani murutilen, barikantanw ni cogo ntanw kunmaboli*. Edomkaw bɔra Esau la o min tun ye kɔrɔya tonɔ falen dumuni la. Edom kɛra Isirayeli jugu ye tuma bɛɛ. Edom halakira i ko Abidiyasi y’a fo cogo min na. Abidiyasi i ko kira tɔw tun ye Matigi ka don ko fo ani Masiya ka masaya siginnin sen kan.

Kiraya kuma si te **Zonasi** kitabu kɔnɔ hali ka sɔrɔ a ye kira ye. A ka ɲenamaya la ko ba kelen de lakalilen don. O jirato a fe a be kuma koba wɛre kan min ka bon ni ko beɛ ye: *Yesu kirisita su kunnuni*. Nin kitabu in kɔnɔ Ala ye fen naani laben: jegeba (1:17) jirinin (4:6) ntumu (4:7) ani fiɲeba min bo kɔrɔn fe (4:8) Ala b'i janto a ka kira la. Koba nafama fila be kitabu kɔnɔ: jekeba keto ka Zonasi kunnun ani Ninive duguba min nimisira a ka jurumu la tile dama kɔnɔ u kelen ko ka wajuli lamɛn ka bo dunanke da la. An ka kan ka fen fila mara ka bo nin kitabu la. A folo Zonasi ye Yesu taamashyɛn ye a ka saya la a su dunni kaburu kɔnɔ, ani sukunnuni. Zonasi be Isirayeli jira A ye Ala kan bila, diɲe siyaw y'a kunnun nka u n'a fɔnɔ Yesu kɔsegin don na. A na ke Ala seere ye diɲe fan beɛ la.

Kiri min be na Isirayeli ni a ka dugubaw kan **Mize** y'o ko fo. Nka a y'i teliya ka jigi sigi kuma fo, a ye fen ye min be temɛn kiri ni jangili kan, nɔɔɔ don Krisita be na na a ka masaya la. Masiya be na (4:8) A na bange Betilehem (5:2-4). Lasɔmini kuma be Mize ka kuma saba la ani kumaw be damine ni ‘*Lamɛnni ke*’.

1. Folo (1:2) a dira jama beɛ ma
2. Filanan 4 (3:1) o ɲesinna Isirayeli mɔgow ma
3. Seereya (6:1) o ye a yere ka cikan ye min be Isirayelidenw deli ka nimisi ani ka kɔsegin Ala ma

Kalansen 19 : Nahum, Habakuk, Sofoni

Nahum u ka kalansen be Ninive halakili ko kan Zonasi tun ye min lasɔnmi. Zonasi ka kununni san 150 temɛnen ko Nahum ye a ka kitabu seben. Nimisili ma ta ɲe ani Ninive halakira a ka jurumu kosɔn (3: 1-7). Ninive ja ye duguw ye minnu beɛ b'u kosin Ala ma. Mɔgo wala jama min be ban Ala la o ye a tununni ɲenatɔmɔ.

Habakuk be pininkali ke ani ka jaabi soɔ a yeɛ ma. Nin kitabu ka pininkaliba ye nin ye: Mun na mɔɔɔ jugu be jiiidi ? K’a to nin geleyabaw kɔɔɔ a y’i kanɔ Ala ma delili la ka Ala makɔɔ jaabili la (2:1) Delili sebe ko (3:1 -16) Ala nɔɔɔ y’i jira a la. Kumasen min b’a fo mɔɔɔ tilennen na jɛnamaya dannaya barika la (2-4) o ye barikaba soɔ **reforɔmu** waati. o kumaw sebennen don Layidu kura la: Romekaw 1 :17, Galasikaw 3: 11 ni Heburuw 10:38 .

Sofoni falen be Ala ka kiri ko ni a ka dimin ko la(1:15, 3: 8), nka Ala ka kanuya be ye mɔɔɔ fe o beɛ la. Sofoni ye batokuntan caman keɛ. A ka ca a la ko a sen yera kununni baara min kera Zoasi waati la. Kitabu be damine jɛnasisi la nka a be laban ni donkili ye.

Kalansen 20: Agize , Zakari , Malaki

Layidu kɔɔ kiraw fanba ye kiraya ke sani jɔnya ka se: Ezekiyeli ni Daniyeli, Agize, Zakari ni Malaki ye kiraya ke u kɔseginnen ko ka bo jɔnya la.

a jɔli ke kura ye ani ka Alabatoso laben o kera **Agize** ka la jini folo ye .A ye kɔɔfole ke baara sumaya kosɔn jama fe, a y’u lajija ani k’u demɛ baara in kɔɔ. Agize kitabu ye waajulikan surun naani ye minnu sebenna kalo naani kɔɔ. A ka mɔɔow hakili jigin ye fanga di, jama wulila ka Alabatoso jo. (1:12-15).

Zakari tun ye denmisen ye a ka kiraya waati la. Ale tun be makɔɔ Agize kere fe. A ye Isirayelidenw lajija u ka baara la ani a y’u laadi k’u kana Ala dusu cen i ko u faw y’a ke cogo min na. Isirayeli bena duba banbali min soɔ a be o ko fo cogo juman na. Zakari ye Kisiba kɔsegin ko fo ka teme kira tow beɛ kan, ka sen bo Esayi la. A y’a ye yɔɔɔ jan a ka tɔɔɔ kow la o ko a ka nɔɔɔ ni masaya la.

Malaki kɛra bili ye layidu kɔɔ ni layidu kura cɛ. San 400 bɛ a ni Yuhana batiseli ka wajulikan cɛ “*A ye Matigi ka sira labɛn!*”

Layidu kɔɔ bɛ ban ni “a ma daga a ye” kasɔɔ layidu kura bɛ l a b a n ni duba ye. Kununni waati tɛmɛnnen (Nehemi 10:28-39), jama–sumayara ni ta fan fɛ ani a tabolo bɛ tijɛnna. O hukumu kɔɔ Malaki nana i ko kurayalikɛla ani a ye mɔgɔw lajija ni laadili gɛlɛnw ye.

- Matigi ka nali filanan ko fɔra Malaki fɛ ka jɛya bɛɛ b’o min makɔɔ (3: 16 -4:3)

tow ye dumuniba labenni ko fo Yesu koson ani u y'a fo fana ko a ye fen beɛ bila ka tugu Yesu ko. Fentigi tun don. Matiyu ye masiya ka kibaru duman ye, Ala ka monnen. Ni Senu ka lapini ye ka jira ko Yesu Nazaretika ye Masiya ye Musa kumana min ko la ani kiraw.

Matiyu dama de kumana donnibaw ko la ka bo koron fe. Kulukan wajuli ye masaya sariyasun ye Masaya dajɛ folen don siɛ 55 sabu masaya kibaru de don Yesu be kuma a kosegin ko la sura 24 ni 25 la. Matiyu te kuma Yesu sannayelen ko la. Da be tugu ka Yesu sorɔ dugukolo kan bari Dawuda denke bena masaya ke dugukolo in de kan a norɔba la.

Kalansen 23: Marka

Marika be Yesu jira an na i ko baaraden. Nin kitabu seɓenna Romɛkaw de koson. Burujugosi t'a korɔ. Mun na? Sabu o mɔgow mago tun te jon ka buruju la. Seɓenbaga ye Yuhana ye a be wele fana Marika ye, Mariyamu denke ani Baranabasi kanime don. A taara Poli ni Barinabasi fe Antioze ani a kera u farali sababu ye (Kew. 12:25, 13:5), O ko a y'u bila gɛɛyaw kosen a ya minnu sorɔ (Kew.13:13) O beɛ ko a kosegira ka Poli demɛ cogo numan la (kol. 4: 10-11, Tim. Filanan 4:11) A tuubira Piere de bolo ani ale tun b'a wele "ne denke " (Piyere folo 5:13). An dalen b'a la ko Piyere jɔyɔɔ bonyana nin baara la. Kitabu naani la surunma don nka a falen don walew la ani ko dafalen.

Marika ye kitabu in seɓen k'a to Romɛ romɛkaw koson. Olu tun ye mɔgo magobatigiw ye minnu ka jate be wale kan. Layidu korɔ ko te fo ka caya, ntalen 4 de be yen. Dajɛw "o yorɔnin beɛ" ani o jɔgonna kuma b'a jira ko teliya be yen fo siɛ 40. Kabakow jɔyɔɔ ka bon Marka fe kabako mukan ko folen don.

Kalansen 24: Luka

Luka bε Yesu jira an na i ko mɔɔɔ dafalen. Kitabu in sɛbenna Gεrεki tɔɔɔ la. A bεYesu buruju fɔ an ye fɔ ka t’a bila Hadama la, cε fɔɔ. A tun bε se ka ta Ibrahima la mɔɔɔ dafalen. Yesu mɔɔɔ dafalen bε jira ka to delili la wala mεlεkεw bε ka baara kε a ye.

Luka tun ye dɔkɔtɔɔ ye, ani Pɔli baara jɔɔɔn tun don. A keleen de ye sɛben kε min ma kε Yahutuw ye. Mɔɔɔ kalannenba tun don ani kɔɔsilikεla tun don. Kεwalew kitabu sɛbenbaa ye ale de ye. A bε Yesu jira an na ka kε mɔɔɔ dafalen ye.

Luka kitabu ye jurumu kela ta ye. A bε Krisita ka makari ni a ka kanuya jira an na, min bεna mɔɔɔw kisi.

Dɔkɔtɔɔ Luka de bε kunnafoni caman di Yesu bangeli ko la. Ale kelen de bε sagagennaw ka nali fɔ an ye ani Yesu san 12 waati a nali Alabatoso kɔɔ. A ye baara kε ni a bolow ye. A tɔɔɔla. Kabako wɔɔɔ kan duuru ye kεneyali ye. Luka kelen de bε Malikusi tulo tigelen yɔɔɔnin kelen kεneyali ko fɔ. (22:51).

Mɔɔɔ minnu bilalen bolo kɔ fε olu ka kibaru duman gafe ye Luka ye. A bε kuma musow ko la ka caya. Poyi gafe don dɔnkili caman b’a kɔɔ. Luka de bε kuma ka tεmε bεε kan Yesu ka deliliw ko la.

Kalansen 25: Yuhana

Yuhana bε Yesu jira ko Ala denkε don. Nin kitabu kow bεε b’a jira ko Yesu ye Ala den ye. A ye Yuhana ye min bε wele *“Sanperεn denkε”* Yesu tun bε kalanden min kanu. A fa tɔɔɔ ko mɔnikεla fεntigi a ba tun ye Salome ye o min tun bε Yesu kɔ ni sεbe ye. Yakuba tun y’a balimakε ye.

Kibaru duman tōw kō Yuhana ye sēbenni kē ka se mōwolo kelen ka waati ma. A si tun ye san 25 jōgōn ye a wele tuma Yesu fē. Yuhana batiselikēla ka kalanden tun don. A ka jēnamaya kōnō u y a kōrōn Patmos gun kan san 80 Yesu kō ani a ye san mugan kē. O kō de layidu kura dafara ka dan bō Yuhana ka sēbennenw la.

Nin kitabu kan kōrōtalen don ka tēmen tōw kan sijnē 35 Yesu bē Ala wele ‘Ne Fa’ Sijnē 25 a bē kuma nin kuntigiya ye “Tijnē tijnē la

” Yuhana ko ale ye a ka kitabu sēben walisa mōgōw ka dōn ko Yesu ye Kirisita ye. A b’o seereya kē sijnē wolonwula (1:34, 49, 6:69, 11:27, 20:28, 20: 31,10: 36) A bē kabako wolonwula lakalen an ye (2:1-11, 4:46 -54,5: 1-47, 6: 1 -14, 6:15 21, 9:1 - 41 ,11: 1-57) Krisita ka Alamaya bē ye a ka (ne ye...) minnu bē nin gafe kōnō.

Kalansen 26: Kēwalew

Kirisita ye baara min “*damine ka kē*” dugukolo kan. **Kēwalew** la a taara jē ka jira min kera Ni Senu barika la. An Matigi ka sanna yēlēn ye Luka ka ko laban ye. O ko kelen de bē lakale an ye Kēwalew damine la.

Kēwale bē kuma Ni Senu ka walew ko la cidenw fē. Ni Senu ko fōlen don sijnē 70. Seere fōlen don sijnē 30. Kitabu bē damine ni kibaru duman wajuli ye JerusalemYahutuw ka duguba. A bē laban ni wajuli ye Rome dijē kōnō fangasoba. Mōwolo kelen kōnō cidenw ye kibaru duman fō yōrō bēē ani jamana minnu tun donnen don o waati la, olu bēē ye kibaru duman sōrō. (Kolosekaw 1:23).

Ka damine sura 1 ka se sura 12 Piyere bē seereya bō Yahutuw ye, a ka wajuli kan filē: a ye nimisi. Sura 13 ka se 28 Pōli bē siyaw waju “A ye *dannaya kē*”.

Kewale kitabu ye naminenan numan ye cidenya baara koson. Cidenya be ke mun koson ? Ka magow wele ka na Krisita ma. Egilise folo ye fereba laben k'a ka jinife soro. A jigi tun be Ni Senu kan ani u timina tun ka di. Poli ka cidenya taama saba bee b'a jira ko cidenya tun te tulo ye u fe san keme folo konso.

Kalansen 27: Romekaw

Romekaw ye leterew la folo ye. Poli ye 13 seben u la o de koson u be wele (Poli ka leterew Heburuw sen b'a la hali ka soro ko a ma jeya ko Poli y'o sebenbaa ye). Poli ye Yahutu yere wolo ye kabini a bokolo la. A ka Romedenya, a ka gerekikalan, ani Yahutu dine ye cogoba di a ma a ka baaraba koson.

Romekaw minnu taara Jerusalem pake seli la ka tuubi ye Pantekote la u segira so nin kibarum dumankise ye, olu de ye egilise sigi. San mugan ni segin o ko Poli y'a latige ka taa bo dugu in na. A ye letere ci u ma k'a to korente a ye kalo saba ke yen a cidenya taama sabanan sen fe. Rome kitabu be Ala ka fere jira an na min be jalakilen ke jotigi ye. Ale de bon ni fenw be ye an ka kisili ko kun kan.

A tila yorobaw: (sura 1 -8) kalan ko. Sura saba folo (kerenkerennaya 1:18 ni 3:20) o be Hadamaden ka jurumu cogo juguya jira. O ma na bo yen Ala ka Senumaya o min be jo di an ma. (3:21, 5:11) Senumanw ka saniyali kuma be tugu o la (5:12; 8:39) Sura 9 -11 Ala ka lapini ka nesin Isirayeli ma dije konso. Sura naani laban ye (12 -16) dannaba ka keta sebennen be yen.

Kalansen 28: Kɔrentekaw fɔlɔ ni filanan

Kɔrente dugu tun ye jurumu kolokolo yɔrɔba ye Rɔmɛ masaya bɛɛ kɔnɔ Pɔli ka waati la. Gɛresi dugubaw bɛɛ la Fɔlɔ tun don. Sɔrɔba tun bɛ kɛ yen kosɛbɛ. Kakalaya sugu bɛ tun bɛ sɔrɔ yen. Ka sɔrɔ a lamininen don ni nin kojugu sifan bɛɛ ye Pɔli ye wajuli kɛ ka egilisi sigi ani K’a ka letɛrɛ fila sɛbɛn.

Kɔrentekaw tun ye cidenw bila ka ta ni bataki ye (7:1, 16:17) letɛrɛ fɔlɔ ye o bataki jaabi ye. Egilise tun ye egilisi farisogoman ye farali tun bɛ yen. Dannaba dɔw tun bɛ dɔw wele fanga la kiri kama. Matigi ka tabali ta cogo tun kɛra dusu kasi ko ye. Musow ka fini don cogo tun ye yɛrɛ mabila ye. Egilisi mɔgɔw tun bɛ jɔgɔn sɔsɔli la furuko kan ani Ni la nilifɛnw.

Sura 15 la Pɔli bɛ Yesu sukununni ko jɛya ni dalilu caman ye.

Letɛrɛ filanan la Pɔli bɛ a ka nisɔndiya jira kunnafoni kosɔn a ye min sɔrɔ a ka letɛrɛ fɔlɔ kɔfɛ ani a b’a ka cidenya lafasa. A bɛ kuma nin letɛrɛ kɔnɔ a yɛrɛ kan ka tɛmɛn tɔw bɛɛ kan.

Letɛrɛ bɛ daminɛ ani a bɛ laban ni dusu saalo kuma

Kalansen 29: Galasikaw

A ka cidenya taama filanan la Pɔli ye **Galasi** egilisiw jɔ ; wula kɔnɔ yɔrɔ de don. Sariya lafasabagaw tugura Pɔli nɔfɛ ka mɔgɔw kalan ko kisili bɛ sɔrɔ kɛwalew fɛ. Karamɔgɔ nkalotigelaw tun y’a daminɛ ka mɔgɔw kalan ko f’u ka Yahutuw ka sariya bɛɛ dafa. Nin letɛrɛ fɛ Pɔli y’a jira u la ko foyi tɛ se k’u lase Kirisita ma hali u ka kɛwale numanw tɛ se. Kisili bɛ sɔrɔ dannaya fɛ Kirisita la a tɛ sɔrɔ cogo wɛrɛ si la. Pɔli y’a mɛn tuma min ko Galasikaw

b'a fe ka son Kalandunen ma, a y'i laben ka letere do seben (6: 11).

O letere ye dannaba ka yere mahoronya seben ye A be danfara jira min be sariya ni nɛɛma ce.

Cikan sebe don min ye welekan ba ye ka jɛsin mɔgow ma. Tanuli kan kelen te soro a kono wala barika dalikan. Mogo si togo folen te kerenkerennanya la. Hakilinan nimiirili barikamanw be soro a kono. Keleke letere don o letere tun ka di Martin Luther ye kosɛbe. Bibile bee la a folen de barika ka bon ani a be jo soroli dannaya fe kalan di.

Kalansen 30 : Efɛsekaw

Letere naani minnu sebenna ka Poli to kaso la olu la kelen ye **Efɛsekaw** ye (Filipekaw, kolosekaw, Filemon) Egilisi ye kabako min ye a be o fo. Dow yere b'a wele Poli ka senuma ka senuma-

Ni senu tun ye Poli bali ka don Asi. Efese ye o duguba ba ye min nafa ka bon a ka taama filanan senfe. A taara erɔpu fe Korente, o ko a kosengina Efese fe.

A ka cidenya taama sabanan la a ye kalan di Efese san fila kono (Kew. 18:19 ni 19:8-10). Efɛsekaw ye Poli ka kalan soro ka tɛmɛ bee kan. A ye geleya soro nka Ala y'a lakanna. A ye Efese egilisi kanu.

Kitabu tilabaw file:

1. Dannaba jɔyɔro “*Kirisita la*”, yoro korotalenbaw la. (Sura 1-3).
2. Dannaba ka taama (4 -6)
 - a. Egilisi ta fan fe (sura 4)
 - b. Jogo ta fan fe (sura 5:1 -20),
 - c. Hadamadenya ta fan fe (sura 5 :21 -6:9).
 - d. K'i to kele la (sura 6:10 -24)
3. Dannaba Jɔyɔro jogo ta fan fe (sura 5).

4. Dannaba jɔyɔɔ Hadamadenya kɔnɔ (sura 5:21-6:9)
5. Dannaba jɔyɔɔ kɛlɛkɛli la (sura 6 :10 -24).

Kalansen 31 : Filipekaw ni Kolosekaw

Nin lɛtɛrɛw ka fara Efɛsekaw kan ani Filemon sɛbɛnna kaso la. Filipekaw ye folisɛbɛn ye min lasera u ma Epaforodite fɛ walasa ka Pɔli ni Timote ka wale puman dɔn foli k’u ye, k’a sabu u ye ladiyalifen minnu di u ma.

Filipe egilisi ko tun ka bon Pɔli ma kosebe. A ye musokulu dɔ kunbɛ yen ba da la ani Lidi kisira kɔfɛ. O bɛɛ kɔ Paul ni Silas bilara kaso la ani u gosira. K’u to Ala delili la dugukolo yɛrɛyɛrɛ la ani kaso daw yɛlɛnna. Garadi kuntigi sɔnna Matigi Yesu ma ani kabatise. (Kɛwalew. 16)

Nagali ye dajɛ pana ye kitabu in kɔnɔ :

1. Nagali tɔɔɔ la (sura 1)
2. Nagali baara la (sura 2)
3. Nagali Kirisita la (sura 3)
4. Nagali wasa kɔnɔ (sura 4).

Pɔli ye sɛbɛn ci Kolosekaw ma sabu kalan dunen dɔ tun bɛ ka kɛ ani o tun ka kan ka latilen. Dannabaw tun bɛ miiri k’u ka kan ka Yahutuw ka sariyaw labato, bolokoli, dumuni ko ani seliw. U halili tun paaminen don mɛlɛkɛw ko la. Kirisita ka Alamaya tun ma faamuya u fɛ ani ka faamu k’u magonan ko bɛɛ dila Kirisita la.

Pɔli y’u bila sira puman kan :

1. U ka kalan kan (sura 1, 2).
2. Cogo jɛlen na (sura 3, 4).

Kalansen 32: Tesalonike folo ni filanan

Poli ni Silas ka taama filanan sen fe Tesalonike egilisi sigira (Kew. 17: 1 -10) U ma se ka to yen ka kalo soro Yahutuwa ka lamurutili koson. Egilisi kurani ye jijaliba jira. A dannabaw fanba tun ye jostonanw ye minnu tun ka kan ka gelayaw mupu u sigida la dannabaliw fe.

Poli tun b'a fe k'a don u tun be taa je cogo min na. Timote nana ni kunnafoniw ye (3:6) a tun b'a fe k'u lajija ka to dannaya la. Ala ko kalan ko caman te letere folo la. Poli be kuma Kirisita nali filanan ko la (1:10, 2:19, 3: 13, 4: 16 - 18, 5:23) ka dannabaw lajija ka jenamaya ka ben n'u ka dannaya ye ani ka baara ke Matigi ye.

Filanan sebenna folo kofe. A kalankunba ye Kirisita nali filanan ye. Ko minnu ma jeya folo la a be olu lakuraya ka dannabaw lajija koroboli munpuli la Kirisita na tuma makonli koni.

Kalansen 33: Timote folo ni filanan

Letere saba, fila ka di Timote ma, ani kelen ka di Tite ma olu be jate karamogoya sebenw ye sabu ladilikan minnu b'a kon o ye karamogo koru ka laadilikan ye ka di karamogo kuraniw ma minnu ka kan ka karamogo were laben.

Timote fa tun ye gerekiki ye ba tun ye Yahutu ye. A tubira ka sisan to san 15 la Poli taara bo a wolodugula tuma minna Lisitere (Kew. 16:1-3, Timote folo 1:2) San wolonwula o ko a taara cidenya la Poli fe.

1Timote. Poli ka kasola don ko folo ko a taara Efese. A taato ye baara kalifa Timote ma.

Timote tun ye mɔgɔ sumalen ye ani a kɔrɔbɔra waati min na a tora a kelen na. Ka Pɔli to Korente a ye letɛrɛ ci a ma k’a lajjja ani ka ladili numanww di a ma.

2Timote. Pɔli ka letɛrɛ laban don, a y’a sɛbɛn ka to Romɛkaw ka kaso la. U tun balila ka min ka to Tɔrase hali a ma gafew ni a ka mago sɛbɛnw tali masɔrɔ (4:13) ani a ka dulɔkiba. A kelen tun don ani a tun bɛ saya makɔnɔ. A ye letɛrɛ ci Timote ma ka wele kana a yɔrɔ ani Marika. A nato kana ni fɛn ye a ye minnu to a kɔ.

Kitabu kalanbaaw file nin ye: tɔrɔ, baara, k’i dalacɛ Ala la ani Ala ka kuma.

Kalansen 34 : Tite ni Filemon

Tite tun ye siya wɛrɛ mɔgɔ ye Yahutuya foyi t’a la. A tuubira Pɔli fɛ (1:4) Baara gɛlɛn tun dira Tite ma Pɔli fɛ o ye ka fura nini Korente egilise gɛlɛyaw la (2 Kɔr. 7:6, 7). Pɔli tun ye a ka dannaya da Tite kan sabu a bilara Kɔrente egilise la ka ko caman nɛnabɔ yen (1:5) Tite tun ye kodilala ye. Nin kow ferekera yɔrɔ o yɔrɔ a bɛ wele k’o labɛn. A bɛ i ko a kɔkɔlɛn tun bɛ ka tɛmɛn Timote kan Ni la ani si la.

Kitabu in falɛn don laadilikanw na ani yɛrɛkɔlɔsikanw ka nɛsin kalan dunnen ma. Kalankun kɔnɔ laadilikanw bɛ yen ka nɛsin baara nɛmɔgɔya ma kalan ko ani an ka kan ka taa nɛ numan kɛ la cogo min.

Filemon ka letɛrɛ ye delili sɛbɛn numan ye min bɛ Filemon deli ka yafa Onɛsimɛ ma. Jɔnkɛ min bolila Rɔmɛ ani Pɔli cogo ye bayɛlɛmani don a la tuubira yen. Pɔli b’a nini Filemon fɛ a ka Onɛsimɛ kɛ a dɔ ye k’a lasegin a ka so kɔnɔ.

A bɛ i ko Filemon tun ye fɛntigiba ye (5-7, 22) A tuubira Pɔli ka wajuli fɛ (19).

Kalan numan be yen Onesime ka yelemani kan ani welekan kerengerennen ka nesin yafali ma.

Kalansen 35: Heburuw

Nin letere sebenbaa ma don nka mogo caman be miiri ko Poli de don. A sebenna dannabaw koson minnu ye Yahudiyaw ye. A sebenkun tun ye ka jira ko kerecanya sanga ka bon ni sarakalasebaya ta ye. Krisita ye sarakalasebaga dafalen ye.

Sura tan folo b'a jira ko Ala denke ka bon ni melkekew ye, Musa, zosuwe, Aruna ni Melikisedeki ye. Sura 11 ka se 13 ma o be nenamaya ke cogo jira an na dannaya fe.

Kalansen 36: Yakuba

Sebenbaa **Yakuba** be se ka ke Yesu balimake ye min ye Jerusalem egilisi nemine (Kew. 12:17, 15:13). U y'a toro fo k'a faga a ma i dalace. Nin letere sebennen be soro Yahutuw kama minnu tun be tunga fe Nka a kalan jelen don ani a be waleya dannaba bee ka nenamaya kan. Alako jelen min be jira walew numanw fe Kalansen dow be nesin mogo kerengerennen ma i ko dimin ni kele waati la (1: 2-4) wari be dannaba minnu bolo (1:9 1 1 , 5: 1-6), u miiriya ka nesin mogo tow ma (2:1-9), nemogoya be dannaba minnu bolo (3:1) dannaba minnu be yigiyaga la (5:19 -20)

Yakuba be kuma ni ja ye k'a ka kuma jeya Misali dow file: 1:6, 11, 17, 23, 26, 3:3, 5, 7, 12, 4: 14, 5: 1-2, 7.

Kalansen 37: Piyere folo ni filanan

Piyere folo ye letere ye min cira dannabaw ma minnu be tawo la ani u segennen don Koroboli fe. Kitabu falen be jenamaya la, a kono kuma be bo dusukun na, wajulikan don kalan kan te. Daje jana ye *“tawo”* min be soro sije 15.

Piyere be kisili nooroma min be Kirisita la ani dannaba ka jenamaya, a joyoro, a ka ketaw. Dannaba ka sigida la joyoro ani a ka keta egilisi la. A be Kirisita jira i ko an jigibokolo (1:3) sarakasagaden (1:19) So seleke (2:6), misali numan (2:21) saraka numan (2:23) min be jurumu ta (2:24) Niw genba (2:25) Matigi nooroyalen (3:22).

Piyere ye laadilikan ye karamogo nkalotigelaw ni m'parabolaw kama. A be sinsin Ala ka kuma kan ani Ala ka layidu waleyali kan. I ko Timote filanan Piyere filanan b'a fo ko fen bee laban surunyara ani egilisi ka kan k'i laben waati gelenw kama. Piyere be fen nafama wolonwula togo di an ma: koroboli tasma fe (1:7), Kirisita Joli (1:9), farakuru jename (2:4) Kirisita yere (2:6), hakili basigilen (3:4) Dannaba ka dannaya (2 Piyere 1:1) Ala ka layiduw (2Piyere 1:4).

Kalansen 38: Yuhana ka letere saba, Jude ka letere

Yuhana letere folo be se ka wele *“sigabananw kitabu”* A daje janaw ye jergonya, donniya, kanuya, A be sinsin ni la donniya kan o min be dannaba bee bolo koro Daje donniya ni a nakanw be soro sije 30 jargon. Kalansenbaw file:

1. Ala ye jenamaya ni kene ye (sura 1, 2).
2. Ala ye kanuya ye a ye senumaya ye (sura 3, 4).
3. Dannaya ni kanuya fanga ka bon dije tawokow ani dibilakow keleli ta fan fe. (sura 5)

Yuhana filanan sebenna ka mɔgow laadi kalan dunen ko la ani karamɔgo nkalotigɛlaw ka je jugu ma (wɛrese 7-11) “*Kanuya*” daɲɛ bɛ sɔɔ siɲɛ naani ani “*tɪɲɛ*” daɲɛ bɛ sɔɔ siɲɛ duuru Yuhana sabanan sebenna Gayusu ye dannaba jijalen min tun bɛ dunalajigin kɛ Kuma bɛ bɛɛ. Sebɛn bɛ ale kunkan ani mɔgo fila wɛrɛ Diyotɛrɛfɛ Yuhana tun ye min ta u kɛlen ka kunbɛ ɲɔɔɔn ye. Demitirisi dannaba misali ɲumantigi min mankutu tun ka bon kosɛbɛ.

Jude lɛtɛrɛ sebenna Yesu dɔgɔkɛ dɔ fɛ ani Yakuba. Jude ye sebɛn ci dannaba jɛkulu ma mɔgo juguw tun donna minnu cɛma ni kalan kolon ye. A ka laɲini tun ye k’u lajija ka se ka ni ɲɔɔɔn kalan kuntanw kɛɛ ka bɔ karamɔgo nkalotigɛlaw yɔɔ.

Kalansen 39 : JIRALI

Yuhana ye **jirali** sebɛn ka to tunkan fɛ Patimosi gun kan. A ye sebɛnni kɛ dannabaw tɔɔɔ waati la (2:13) a juguma tun bɛ nalen (2:10), sabu masakɛ labatoli bɛna kɛ wajibi ye. Lɛtɛrɛ minnu cira egilise ma ani ni sebɛn laban kun tun ye ka fagan di dannabaw ma u jɔlen ka to.

Kitabu in famuli ka gɛlen nka nafa bɛ a la. Sabu fɛn minnu bɛna ni kirayaw bɛ lawaleyali ye a bɛ kuma olu ko la. Ni kiri tige ra ko jugu kan waati min ani Kirisita sigili nɔɔɔ la a ka masaya la kitabu in bɛ o bɛɛ lakale an ye.

Nin kitabu de bɛ layidu ta a kalanbaga ye n’a ye kan minɛli kɛ (1:3). Dangalikan b’a kɔnɔ ka ɲɛsin a kɔnɔ kumayɛlɛmbaw ma.

Kalansen 40: Jirali tilabaw

1. Nɛbila kuma (sura 1:1-20)
2. Lɛtɛrɛ wolonwula cilen egilisi wolonwula mon (sura 2:1 3:22)
3. Sankolo jirali (sura 4:1 -11)
4. Tamashyɛn wolonwula (sura 5:1- 8:5)
5. Buru fiyɛta wolonwula (sura 8:6 -11:19)
6. Dragon ni wara fila (sura 12:1 -13:16)
7. Sagaden ni mɔɔ kunmabɔlen 144.000 (sura 14:1 -20).
8. Jifilen wolonwula ko (sura 15:1 -16:21).
9. Krisita sɔsɔbaga ka masaya ani a binni (sura 17:1 -20)
10. Ala ka dugu (sura 21:1 -22:5).
11. Kuma laban (sura 22:6 21).

E ka danfaran file min bɛ nin ni zenɛse sura folow cɛ zenɛse bɛ kuma tile danni ko la, jurumu donni diɲɛ la ani dagan, setanɛ ka sesɔrɔli ani mɔɔɔw balili ka gɛrɛ ɲɛnamaya jiri la.

Jirali bɛ kuma yɔrɔ dɔ ko la min mago tɛ tile la ani jurumu tɛ yɔrɔ min na, dagan tɛ yen. Yɔrɔ si tɛ setane bolo ye ani mɔɔɔ bɛ se ka ɲɛnamaya jiriden nɛnɛ.

“Sɔɔni Matigi Yesu bɛ na !”

Sura Sabanan

BIBILE KALANBAW

Nin kalansen tɔgɔ yɛɛ b'a jira ko a ka gɛlɛn. O ye tiɲɛ ye nka o ye cogo furakɛra an fɛ ni fɛɛɛ dɔ ye, an ye kafoli kɛ Bibile mumɛ kɔnɔ ka tiɲɛ tɔmɔ minnu bɛ taa ɲɔgɔn fɛ ka kɛ kalanba kelen ye.

Dajɛ “*dokitirini*” kɔrɔ ko tiɲɛna “*kalan*” ani o kalan bɛna aw ka ɲininkaliw caman jaabi. ɲininkaliw dɔw na bɔ aw ka egilisi mɔgɔw yɔrɔ wala aw ka baara senfɛ san nataw kɔnɔ. Ni ye nin kalan kɛ a kɛcogo la i na se ka mɔgɔ wɛɛw kalan ani u tɛna u yɛɛ lafilɛ kalan kura sifa caman fɛ (Heburuw 13:9).

KALANSENW TIGɛDABAW

1. Ala ko kalan ko
2. Yesu Kirisita ko
3. Ni Senu ko
4. Mɔgɔ ko kalan ko
5. Kisili ko
6. Egilisi ko
7. Ala ka kuma ko
8. Mɛlɛkɛw ko
9. Setanɛ
10. Fɛn nataw

TIGEDA 1: ALA KO

Kalansen 1: Ala ka jɛnamaya

Fɛn caman bɛ Ala ko fɔ an ye ka jɛya. Nin kalansen in na an bɛna dɔw sɛgɛsɛgɛ.

1. Sɛbɛnw bɛ min fɔ an ye. Bibile bɛ daminɛ ni Ala ye (1:1), a b'a fɔ ko fato dama bɛ se ka ban ko Ala bɛ yen (Zaburuw 14:1).

2. Danfɛw bɛ min jira. Danfɛw cɛ ɲi ni u nɔɔɔ b'a jira ko Ala bɛ yen (Zab. 19-1) Danfɛw b'an kalan Ala ka nɔɔɔ banbali ko la (Rom. 1 :20)

3. Hakilina ka jirali mɔgɔ bɛ bange ni dannaya ye fɛnba dɔ la min bɛ fɛn tɔw bɛɛ kunna

4. Sababu wɛrɛw. Ko wɛrɛw bɛ Ala ko jira

a. Dɲɛ bɛ yen dɔ ya dan.

b .Dɲɛ labɛn ko ka ɲi cogo min na o b'a jira ko dɔ bɛ yen min ka bon o y'a dila

c .Cogoya fila bɛ mɔgɔ la dɔ ye keguya ye dɔ ye mɔgɔya ye o b'a jira ko danba ye jɛnama ye min ka kegun ani mɔgɔya bɛ min na.

d. Damine ka kan ka sɔɔ jɛnamaya bɛɛ la a ka kan ka bɔ fɛn na min ye badaa badaa ye damine ni laban tɛ min na.

Kuncɛli: Heburuw 11: 6 mafile “wajibi don min bɛ gɛrɛ Ala Ala la o ka da a la ko Ala bɛ yen. An ka gɛrɛ Ala la i ko a denw ni dannaya ye min sinsinnen bɛ Ala ka jirali kan a ka kitabu kɔnɔ ani an bɛ min ye an da fɛ. An k'an jigi bɛɛ da a kan.

Kalansen 2: Ala ka yeɛɛya

Ala dɔnniya sɛbɛ bɛ sɔrɔ Bibile fɛ (Yuh.1:18, 1Yuh.4:12)
Yuhana bɛ jɛfɔli dɔw kɛ an ye Ala kan:

1. A cogoya. Mɔgɔya bɛ sinsin dɔnniya fɛ, hakilinan ani sagoya. An ka Ala ye mɔgɔ ye min taabolow jɛyalen don (Zeremi 10:10, 1 Tesalonike 1:9)
2. A cogo. Ala ye Ni ye. Farisogo ni kolo ani joli tɛ Ni la (Yuh. 4:24).
3. A ka kelenya Matigi an ka Ala ye kelen ye, o de b’a ni alatow bɔ jɔgɔn na (Duterɔnɔmɛ 6:4 Esayi 44:6).

Kuncɛli: Talen jɛ an bɛ Ala ko dɔn talen jɛ an b’a bonya y

Kalansen 3: Ala cogow

Cogow ye fɛn ye min bɛ mɔgɔ kɛrɛnkɛrɛn k’i kɛ i dana mɔgɔ ye Nin kalansen in na an bɛ na Ala cogoya dɔw lajɛ.

1. Badaa walisa ka kɛ Ala yeɛ wolo ye damine ni laban ma kan ka sɔrɔ a la (Zab. 90:2, 1Tim 1:17).
2. A tɛ yeɛma. A bɛ to a cogo la (1 Sa.15:29 Malaki 3:6, Yak. 1: 17).
3. Sebaayabɛtigi don o kɔrɔ a bɛ se fɛn bɛɛ la se bɛɛ b’a bolo (Zobu 42:2, Zeremi 32: 27).
4. A bɛ yɔrɔ bɛɛ waati kelen na (Zab. 139:7-9)
5. A bɛ fɛn bɛɛ dɔn. Fɛn bɛɛ dɔnniya b’a fɛ 1Tilew kibaru 28:9, 2Tilew kibaru 16: 9 ab.94:11, Jobu 42:2 Ezayi 40: 28)

Kuncɛli: Hadamaden gansan dɛsɛbato mago bɛ Ala la nin taabolo bɛ sɔrɔ min na. Mun na ni cogow nafa ka bon Hadamadenya la?

Kalansen 4: Ala cogoyaw

Nin cogow bæ bæ sɔɔ Ala la ani u bæ se ka kɛ wajuli kun ye u dama. An k’u dɔw jate:

1. Ala ka **senu** (Ezayi 6:3, Ekisode 15:11, 1Piɛɛ 1:16).
2. Ala **tilennen** don (Zaburuw 116 :5, Esdrasi 9:15, Zeremi12:1).
3. Ala bæ **hinɛ** (Zaburuw113:1, Romɛkaw 9 : 18).
4. Ala ye **kanuya** ye (1Yuhana 4: 8 -16, Yuhana 3: 16, Yuhana 16: 27)
5. Ala ye **kantigi** ye (1 Kɔɔɛntekaw 1:9, 2Timote 2:13)

Dɔgɔkun nataw la a ye miiri a cogo wɛɛw la i ko: A nɔɔɔ (Ekisode 15:11, Zab.145:5). Nɛɛma Ala don (Ek.34:6, Zab 116:5) A dimin ma di (Nɔɔb. 14:18, Mi.7:18). A bæ keleya (Zosuwe 24:19, Nahum 1:2. A falen bæ hinɛ la (1 Masakɛw 8:23), A ka bon (2 tilew kibarɔ 2:5, Zab. 86:10). A tɛ dɔn ka ban (Zɔɔb 11: 7, Zab. 145:3). A yebali don (Zɔɔbu 23: 8-9, 1Tim.1: 17) A kapi (Zab. 25:8, 119: 68). A tilennen don (Zab. 25: 8, 92: 15). A tɛ yeɛɛma (Zab.102:26-27) A ye kɛɛɛ ye (Es.60:19, 1Yuh. 1:5). A ye lakika ye (Zeremi 10:10), A dafalen don (Mat. 5: 48), A tɛ cɛn (Rom. 1:23). A tɛ sa (1 Tim. 1:17, 6: 16), Tasuma jenita don (Heb.12:29) Foyi bɔlen tɛ a fɛ (Eki. 9: 14, Dut. 33: 26).

Kuncɛli: Ala ka senumaya b’a wajibiya jurumu ka sara. Ala bæ se ka fa kanuya la cogo di ka sɔɔ k’a wajibiya mɔgɔ ka Saniya? A bæ se ka fa hinɛ la ka tilen jurumukɛla ta fan fɛ ? Kalivɛɛ jiri kan nin pininkaliw jaabi bæ sɔɔ yen. Gengen jiri bæ Ala ka dimin jira an na jurumu ta fan fɛ ani a ka hinɛba ka ɲɛsin mɔgɔ jalakilen ma.

Kalansen 5: Ala ka yereya saba

Ala kelenpe de be yen min b'i jira mogyaya saba la: Fa, Denke ni Ni Senu. Kitabu yoro minnu be nin ko tinetigiya an ka olu laje nagon fe:

1. Yesu batiseli Matiyu 3:13-17. Fa kumana ka bo sankolo la Denke batisera ani Ni Senu jiginna Kisibaa kan i ko jenetuban.
2. Batiseli fe cogo Matiyu 28:19 la : *“batise Fa togo la, Denke, ani Ni Senu”*.
3. Duba min be ke 2 korentekaw 13: 13 *“Matigi Yesu ka neme, Ala ka kanuya ani Ni Senu ka jernogonya”*.
4. Danni ko lakaleli la nonabila dow be caman ko fo Zenese 1:26 *“An ka mogo dila an yerew ja la ka kerfe ni an yerew bisigi ye”*.

Kunceli : Hadamaden fana ye yoro saba ye Ni, dusukun, ani farikolo. Sabu an dara Ala ja la.

Tila filanan : Yesu kirisita ko

Kalansen 6:

Yesu ka kumaw be la i be se ka Layidu koro kiraya do waleyalen ye layidu kura kono san caman ko fe:

1. Kirista tun ka kan ka bo Isirayeli (Noburu 24:17, Matiyu1:17).
2. A tun na bo Dawuda ka dun kono Zuda siya la (Zen.49 :10, Ezayi 11:1, Luka 1:31-33).
3. A tun ka kan ka bange Betilehemu (Mize 5:2 , Luka 2:4-7)

4. A ka kan ka bange npogotigi cɛdonbali fɛ (Ezayi 7:14 Matiyu 1:18, 22, 23).
5. Kirisita nali tun fora ka kɔn mɔgɔw fɛ minnu bilara a nɛ (Ezayi 40:3 Matiyu 3:3)
6. Masiya tun ye Ala ye (Ezayi 9:6, Yuh. 1:14).
7. A fora ko a n'a ka denmisenya waati dɔ kɛ Misira (Oze 11:1; Matiyu 2:13-18).
8. A tun ka kan tɔɔɔ ani k'an ka jurumu jalakili ta (Ezayi 53:4-6, 2 korentekaw 5:21).
9. A tun ka kan ka ta zerusalemu ka dun yen a yɛlɛnnen fali kan (Zakari 9:9 Matiyu 21:2 -5)
10. K'a to nimakara la vinɛgiri ni minfɛ kunnama tun ka kan ka di a ma (Zab. 69:21, Matiyu 27:34).
11. A gengen tɔ a kolo si tun ma kanka kari i ko a tun bɛ kɛ Rɔmekaw fɛ cogo min na n'u tun bɛ mɔgo gengen (34:20, Yuh. 19:33-36).
12. Cɛdɔw tun na a ka fini tila kala ta fɛ (Zab. 22:18, Marika 15:34).
13. A dɛgunnen tun na kuma dow fɔ (Zab. 22:1, Marika 15:34).
14. A tun na kunnun ka bɔ suw cɛma (Zab. 16:10, Kew. 2:3)

Kuncɛli : Nin kirayaw bɛɛ kelen kelen bɛ Ala ka sebaaya jira ani a ka ko bɛ don !

Kalasen 7 : Kirisita ka Alaya

An b'a don ko Kirisita ye Ala ye sabu Ala cogoyaw bæ bæ ye a la. A ye nin weresew kalan minnu bæ nin ko jeya:

1. Badaa badaa don (Mize 5:2, Yuh.8:58 Kolosekaw 1:17, Jirali 1:8)
2. A tɛ yɛɛma (Heburuw 13:8)
3. Sebaayabɛtigi don (Luka 8:24, Matiyu 28:18).
4. A bæ yɔɔ bæ waati kelen na (Matiyu 18:20, Yuh.1:48, Yuh.3:13, Matiyu 28: 20).
5. A bæ fɛn bæ don (Marika 11:2-6, Yuh 2: 24; 25, Luka 5:22, Matiyu 24:3 31).
6. A ka senu (Marika 1:24, jurumu t'a la 1Piere 2: 22, Yuh. 19:4).
7. A tilennen don (Yuh. 2:14-17, Alabatoso saniya tuma la, Kɛwalew 17:31, kiritigɛla tilennen.
8. A falen bæ kanuya la (Yuh.15:13, ani Yuh.11:36).
9. A bæ makari (Tite 3:5), a sara an koson.
10. A ye kantigi ye (2Tim 2:13).

Ala ka waleba duuru dira Krisita ma i ko: Dani, (Yuh. 1:3), dɛmɛ (Heburuw 1:3) Yafali (Luka7:48 suw kununni (Yuh. 6: 39) kiri ko (Yuh.5: 22).

Kuncɛli: Yesu kunnuni ka bɔ suw cɛma o ye a ka Alaya cogo dɔ ye min ka bon ni fɛn bæ ye.

KALANSEN 8: Kirisita ka mɔɔɔya

Walisa ka ke Kisibaa ye Yesu tun ma kan ka ke Ala dama ye nka fo mɔɔɔya ka sɔɔ a la ka dafa (1 Tim.2:5) A ka mɔɔɔya sababuw file:

1. A ye mɔɔɔyatɔɔɔw ta (Matiyu1:21) .Dane kulu “*mɔɔɔ denke*” be sɔɔ sije 77.
 2. Mɔɔɔya bɔkolo tun b’a la (Mat. 1:1 16)
 3. Kɔɔɔ y’a mine (Mat.4:2) minnɔɔɔ (Yuh. 4:7. 19:28)
 4. A sɛɛɛna (Yu. 4:6) A sunɔɔɔra (Mat. 8: 24)
 5. A ye kanuya jira (Marika10:21 Yuh. 11:36), a ye hine dɔn (Mat.9:36)
 6. A diminna, a ye geleya dɔn (Marika 3: 4, 5).
 7. A ye jɛnasisi dɔn (Yuh. 11:33), A kasira (Yh. 11: 35 Luka 19: 41).
 8. A ye jɛnamaya ke farikolo sata kɔɔɔ ani dusukun tun b’a la (Mat. 26:38), Ni tun b’a fe (Luka 23: 46)
 9. A sara (Heburuw 9: 27, Luka 23: 33).
- Kuncɛli** : Ala ni Mɔɔɔ, Aleluya! Nin ye Kisibaa ye sa !

KALANSEN 9: Kirisita ka jɛnamaya, kun fɔlɔ

Kirisita ka jɛnamaya don fɔlɔw caman ko fɔra Layidu kura kɔɔɔ.

- 1- I ko Ala don Yesu be yen kabini badaa. A be fen beɛ jɛfe
- 2- Matiye ni Luka be jɛn k’a fo an ye ko Yesu bangerana pɔgotigi ce dɔnbali fe
- 3- A bolokora tile segin a bangilen ko (Luka 2:21)
- 4- A tun be Alabatoso kɔɔɔ a san 12 (Luka 2:41-48)
- 5- A y’a ka denmisɛnya ke Nazareti jiridɛɛ baara la (Marika 6:3)

6- A ka baara kalo wɔɔɔ fɔɔ kɛra Jude, Samari ani Galile.

7- A kunfilanan kɛra kalo 6 ka se kalo 8 ma o senfɛ a ye wajuli kɛ ka banabatow kɛneya ani ka kabakow caman kɛ Kaperunamu ani Galile. O kabakow yera:

a- danfenw la (Matiyu 8:26-27)

b- Jinɛw (Marika 5:12 -13, Matiyu 8: 28-32, 9:32-33, 15:22-28, 17:14-18 , Marika 1: 23-27).

c- banaw- muluku (Matiyu 8:13 ,9:6) fanfila salen (Yuh. 9:5, bolo jalen (Matiyu 12:13 Jine bobo (Luka 13:12) Jolibɔn bana tigɛbali (Matiyu 9:22) Farikolo funun bana (Luka 14:2) farigan (Matiyu 8:15) bobo kumana (Matiyu 9:33), a ye fiyeto jɛ yɛɛn (Yuh. 9:1-38), A ye tulow dayɛɛ (Matiyu 11:5), Bobo kumana (Matiyu 11: 5) kunato saniyara (Matiyu 8:3, Luka 17:19), bana sifa wɔɔɔ jɔɔɔn kɛneyara a fɛ.

d- Lazare ka saya (Yuh.11:43-44), Zarusi denmuso (Matiyu 9:18-26) Nayini muso cɛsalen denkɛ (Luka 7:12- 15).

e- A ye ko caman wɛrɛw kɛ. A ye ji yɛɛma ka kɛ diwɛn ye (Yuh.2: 1 -11) A ye mɔɔɔ 5000 balo (Yuh. 6: 1 -14) A tamana ji kan (Yuh. 6: 15 -21) A ye mɔɔɔ 4000 fana balo (Matiyu 15:32-39), A ye figiyejiri danga (Matiyu 21: 18 -22) A ye warineɛɛ sɔɔɔ jɛɛɛ dɔ kɔɔɔ (Matiyu 17:27), Mɔɔni kabakoma kɛra a fɛ (Luka 5: 1 11, Yuh. 21:6)

f- Kabakow bɛɛ la belebeleba kɛra a yɛɛ sukununni ye (1Kɔrɛntekaw15: 4, Romɛkaw 1: 4)

Kalansen 10: Kirisita ka jɛnamaya, kun filanan

8- Yesu ka baara fan sabanan min kɛra Galile o ye san kelen ni tila jɔgɔn sɔrɔ Galile ni a nɔnkan dugu la. Jamaba tun b’a kɔ. A ye kulu ka wajuli kɛ (Matiyu 5- 7).

9- A ka jɛnamaya bɛɛ kɔnɔ farisienw y’a jini k’a faga. Yesu tamana kaperunamu Finisi jamana la Bɛtisayida, Sezare ani Filipe sani ka kɔsegin Galile.

10- A ka kalo 6 laban kɛra wajuli la ani mɔgɔ kalanni ka fara taamaw kan

11-Yesu ka jɛnamaya dɔgɔkun laban kɛra jiribolow, fana senuma, zɛtisemani, a ka kiri ni a saya gengen jiri kan.

12- A saya tile sabanan don a kunnuna ka bɔ suw cɛman i ko kiraya kuma tun y’a fɔ cogo min.

13- Tile bi naani a kununnen kɔ a taara san fɛ bɛ na (Kɛw. 1:10- 11)

Baro: Kirisita ka ko jumɛn bɛ a ka alamaya jira? A ka jɛnamaya la fɛn jumɛn bɛ a ka mɔgɔya jira?

Kalansen 11: Yesu Kirisita kununni

Sukununni fɔlen don siɲɛ 104 layidu kura kɔnɔ, kitabu kɔnɔ kalanba de don. Kerecɛnya ye dinɛ ye min dabɔbaa bɛ ni la bi.

1- Kununni walew filɛ:

a- Kaburu lankolon (Matiyu 28:6, Luka 24:3)

b- Mɛlɛkɛw ka sereya kaburu la (Matiyu 28:46 ani Luka 24:5-7).

c- Mɔgɔ dɔw kumana a fɛ: Piyɛrɛ, Mariyama, Kilewopasi, ni Tomasi.

d- Yesu ye dumuni kɛ ka mini kɛ k’a ka jogindaw jira

e- Mɔgɔ 5000 y’a ye jɔgɔn fɛ waati kelen na (1Kɔr. 15:6)

f- .A y'i jira Etiēni la k'o to saya la mɔgɔ fɛ (Kɛw.7: 56 g- A y'i jira Paul la Damasi sira kan (Kɛw. 9 :5)

h- Mɔgɔ ba caman bɛ seereya kɛ ko a kɛra u Kisiba jɛnamaye ye i- Walew wɛrɛw bɛ yen, u ka ca (Kɛw. 1: 3)

2. Kirisita farisogo tun bɛ cogo di a kununen kɔ?

- a. Faribu ni kolo tun b'a fɛ (Luka 24:39)
- b. Farikolo nɔɔɔɔma (Filipekaw 3:21)
- c. Farikolo sabali (Rɔmɛkaw 6: 29)
- d. Farikolo nila ma don (1korentekaw 15:44).

Kuncɛli : Mɔgɔ bɛ siran jugu min jɛ o ye saya ye bi nka sukununi fanga ka bon ni saya ye a bɛ kaburu fanga ban .

TIGEDA 3 : NI SENU KALAN KO

Kalansen 12:

Mun na a bɛ fɔ ko Ni Senu ye mɔgɔ ye ? A kun dɔw file:

1- Bibile bɛ nɔnabila minnu ta ni a bɛ kuma Ni Senu ko la. Yuhana 16:7 -8 ani 13:15 nɔnabila cɛman bɛ yen ale o bɛ fɔ ka jɛsin Ni Senu ma. I ka Yuhana 15: 26 lajɛ fana

2- Mɔgɔya b'a la

- a. Sago (1 Kɔrente 12: 11)
- b. Hakili (Nehemi 9 : 20, Romɛkaw 8: 27)
- c. Dɔnniya (1 kɔrentekaw 2 : 10 12)
- d. Sebaaya (Kɛwalew1: 8)
- e. a bɛ se ka kanuya kɛ (Romɛkaw 15:8)
- f. A jɛ bɛ se ka sisi (Efɛsekaw 4: 30)

3- Mɔgɔ yɛrɛwolo bɛ min kɛ a ye o de kɛ

- a. A bɛ Ala ka miirilibaw dɔn (1 kɔrentekaw 2 : 10)
- b. A bɛ kuma (Jirali 2:7) A bɛ pɛrɛn (Galasikaw 4: 6)

- c. A be delili ke (Romekaw 8: 26)
 - d. A be seereya ke (Yuhana15:26) A be kalan di (Yuhana 14: 26, 16: 12 -14)
 - e. A be nemineli ke (Romekaw 8:14)
 - f. A be nekun kan (Kewalew 16: 6 -7) A be mogow wele wale kama ani k'u bila baara kerenkereenen dow dafali la (Kewalew 13:2)
- Ale de ya dembaa ye gerekikan na "parakiletosi" o korɔ min bi dafɛ. I taama jogon don.

Kuncɛli : Ni Senu ye mogɔ ye sabu a be miiri, a be fen don a yeɛ la, a be fen bange, a b'a don, a b'a fe, a be kanu ke, a be se ka penasisi ani a be mogɔ ka baara be ke ka je.

Kalansen:13 Ni senu ka alamaya

Ni Senu ye Ala sebaayabɛtigi ye. A ni Fa ni denke be ye kelen ye.

1- Ala cogoyaw be Ni Senu la a ye:

- a. Badaa (Heburuw 9 :14)
- b. A be yoro be (Zaburuw 139: 7 - 10)
- c. Sebaayabɛtigi (Luka 1:35 , Jenɛse 1: 2- 7)
- d. Fen be donbaa (1korɛntekaw 2:10, 11). e. Senuma (Luka 11:13).
- f. Tije (1Yuhana 5 : 6)
- g. Mogɔ numanya (Nehemi 9:20).

2. Ni Senu be Ala ka walew ke

- a. Danni (Zobu 33:4)
- b. Kisili (1 korɛntekaw 6:11), Kisili taamasije (Efɛsekaw 1:13)
- c. A be penamaya di (Yuhana 6: 63)
- d. Bange ko kura be sorɔ ale fe (Yuhana 3: 5, 6)
- e. A be kiraya kuma di (2 Piyɛɛ1: 21)

f. A be mogo ka jurumu jira ni Ala ka tilennenya ani a ka kiri ko (Yuhana 16: 8-11)

Baraketa: Layidu koro la yoro saba jini minnu be kuma Ni Senu ko la (minnu ko fora kalansen in koro olu sen t'a la)

Kalansen: 14: Ni senu togow ni a taamasije

1. Ni Senu togow dow:

- a. Ni Senu (Luka 11:13)
- b. Nema Ni (Heburuw 10 :29)
- c. Tasuma Ni (Matiyu 3: 11,12, Ezayi 4 :4)
- d. Tije Ni (Yuhana 14:17, 15:26, 16: 13 ,1Yuhana 5:6)
- e. jenamaya Ni (Romkaw 8:2)*
- f. Hakilitigiya ni donniya Ni (Ezayi 11:2, 61:1,2, Luka 4 :18)
- g. Layidu Ni (Efesekaw 1 :13)
- h. Noro Ni (1 Piyere 4: 14)
- i. Ala Ni Kirisita Ni (1 korontekaw 3:16 , Romkaw 8:9)
- j. Dembaa (Yuhana 14:16)

2 .Ni Senu taamasije dow:

- a. **Ji** (Yuhana 3:5, 7: 38-39). Ji be dugukolo diya, a b' a suma ji be koli ke, gansan don a be woyo ka caya.
- b. **Tasuma** (Matiyu 3 :11). Tasuma be kene di be fen bee da kene kan, a be saniyali ke.
- c. **Fije** (Yuhana 3:8) fanga be fije la a dulonnen te foyi la, a be tasuma jaga k'a lakunnun, a te ye nka baara no be yen.
- d. **Tulu** (Zaburu 45:7) tulu be moli ke ka fanga kuraya ka yeelen di ka keneyali ke
- e. **Sanji** ni **jommi** (Zaburu 72 :6) Sanji be jiginin ke, ka koli ke ka josi ke, a te suma, a be den ke.
- f. **Jenentuban** (Matiyu 3: 16) Jenentuban ye magaya tamasere ye

g. Kan (Ezayi 6 :8) Kan be mɔgɔ jɛmine a be lasomɔili ke
h. **taamasijɛ** (jirali 7:2 Efɛsekaw 4:30) Tamashyɛn be fen
yɛɛ woloya sɛmentiya

Hakilina falen: Ni Senu ka baara nafa min be ye ni tɔgɔw
kɔnɔ ani taamasijɛ

Kalansen 15: Ni Senu hake taali

Ni Senu mafiyɛnyali be sɔrɔ dannaba kunda i ko
dannabali kunda.O mafiyɛnyaliw be bɔ jɔgɔn fɛ ka caya. Ni
Senu hake taali be fen jugu caman bange.

1. Dannabaliw ka jurumu.

- a. ka Ni Senu sɔsɔ (Kɛw.7:51)
- b. ka yɛɛkolonba ci Ni Senu la (Heb.10:29)
- c. Ni Senu tɔgɔ tijɛni (Matiyu 12:31, 32)

2. Dannabaw ka jurumu

- a. ka Ni Senu dusu kasi (Efɛsekaw 4:30, 31; Ezayi 63:10)
- b.ka nkalon tige (Kɛw.5:3, 4)
- c.ka Ni Senu dufa (1Tesalonike 5:19)

Kuncɛli : Ka Ni Senu sɔsɔ o ye ka ban a ka kurayali baara
ma. Ka dusu kasi o ye ka ban Ni ma min be dannaba
kɔnɔ.Ni dufa o ye ka Ni Senu kuma bali ani a ka walew.

TIGɛDA 4: MɔGɔYA KALAN KO

Kalansen 16: Mɔgɔ cogɔ fɔlɔ

Mɔgɔ dara Ala ja la ka kɛɛɛ ni Ala yɛɛ bisigi ye:
Jenɛse 1:26; 9:6 ‘ja’*bɔɔlen* be fen tigitigi fɛ.

1. *Ala ja la o kɔrɔ tɛ ko mɔgɔ be Ala cogoya la farikolo ta
fan fɛ sabu Ala ye Ni de ye*

2. Mɔgɔ dan tuma la a tun ka kegun. A ye baganw ni fɛn jɛnamaw tɔgɔ da. (Zenɛse 2:19, 20) A bɛ kuma, ka miiri, ka kow bɔ jɔgɔn na

3. Ladamu cogo bɛ mɔgɔ la ani Ni la kow.

Kumafalen: Sani jurumu ka dun jɛnamaya la a tun bɛ cogo di ? Danfara tun b’a ni bi don cɛ wa?

KALANSEN 17 : Mɔgɔ binni ko

Mɔgɔ binni ko ma lakale Bibile dama kɔnɔ nka a bɛ sɔrɔ dinɛ wɛrɛw la. Zenɛse sura sabanan bɛ nin bɔnɛba lakale ko juman kɛ an ye.

Nin masala tɛ jurumu donni ko fɔ an ye dijɛ la sabu setanɛ tun ye jurumu kɛ ka ban ani a tun gɛnna ka bɔ sankolo la (Ezekiyɛli 28:12–15); Esayi 14 :9-14) Masala bɛ jurumu dunni ko fɔ an ye ani a y’an kɛ jurumukɛlaw ye cogo min na.

1. Binni sababu

a. Setanɛ yɛrɛ tɛ ye kɛnɛ kan, a bɛ tɛmɛ sa cɛɲi dɔ fɛ.

b. Hadama ni Hawa fara waati kɛra setanɛ ka gosili waati ye: fanga bɛ kelenya la

c. A ka nɛgɛnni bɛ kɛ fɛn fitiniw fɛ: dumuni ko, ani donniya nege. Olu tun ye negew ye minnu tun kɔlɔsilen tɛ.

2. Binni na cogo

a. Hawa tun ka surun jiri la kojugu - a tun kakan k’i mabɔ a kɔrɔbɔ yɔrɔ la

b. Fɛn min ma daga a y o nege minɛ

c. A ye baro kɛ setanɛ fɛ.

Kumafalen: Setanɛ bɛ tɛmɛ sira jumɛn fɛ ka mɔgow kɔrɔbɔ bi? Yɛlɛma donna o taabolow la wala u bɛ u cogo kɔrɔ la wa?

Kalansen 18: Binni kɔlɔlɔw

1. Yɔrɔninkelen kɔlɔlɔw

- a. U kera jurumutɔw ye---U sara Ni ta fan fɛ (Efɛsekaw2 :1)
- b. U nɛw yɛlɛla u y’a ye k’u lankolon don.
- c. U y’a jini k’u dogo ka mabɔ Ala la sabu jurumu bɛ an fara ka bɔ Ala la;

2. Danga kera Ala fɛ (Jenɛse3:14-19)

- a. Setanɛ kan. A dangara kungo kɔnɔ baganw bɛɛ cɛman.
- b. Muso kan. A na den bange dimin kɔnɔ
- c. Cɛ kan dugukolodangalen bɛ na bin juguw bɔ ani vennijugu. A na baara gɛlɛya don. A na balo a wɔsi ji la a na sa ka segin buguri la.

3. A sababu wɛrɛw.

- a. Mɔgɔw bɛ kera jurumu kelaw ye Ala nɛkɔrɔ (Romɛkaw 5:12)
- b. Dijnɛ bɛɛ bɛ jalaki kɔrɔ (Romɛkaw 3:19)
- c. Mɔgɔ minnu ma kuraya fɔlɔ olu bɛ jate i ko setanɛ denw u tɛ jate Ala denw ye (Yuhana 8: 44)
- d. Mɔgɔw bɛ kera setanɛ ka jɔnw ye (2 Tilew kibarɔ 4 :4)
- e. Mɔgɔ cogoyaw bɛ yɛlɛmana jurumu fɛ hakili, ladamu, Ni ani Farisogo (Efɛse 4:18, Romɛkaw 7:18)

Kuncɛli: Mɔgɔ binni kosɔn Ala ye kunmabɔbaa layidu ta ani kisili fɛɛɛ. Jenɛse 3 :15 san 4000 Ala y’o fɛɛɛ dafa gengen jiri kan.

TIGEDA 5: KISILI KALAN KO

Kalansen 19 : nimisili

Nimisili jɔyɔɔ ka bon kitabu kɔnɔ ani a fɔlen don ka tɛmɛ sijnɛ 100 kan.

1. Nimisili pereperelatigɔli

a. Bansira: Ka jɛnasisi jurumu kɛli la o tɛ nimisili ye. Mɔgo caman bɛ kasi jurumu kɛli la nka o kɔ u bɛ segin ka kɛ tun. Juda Isikariyɔtɛ ani Ezawu (Heburuw 12:17) olu tɔɔɔla u ka jurumu kosɔn nka u ma nimisi.

b. Sɔnsira: Hakilinan yeɛma don min bɛna ni taama cogo kura ye (Matiyu 21:28-32).

2. Nimisili nafa

a. Yuhana batiselikɛla ka waajuli kɛra nimisili ye (Matiyu 3: 1,2)

b. Yesu ye nimisili wajuli kɛ (Matiyu 4:17)

c. A y'a jini a ka kalandenw fɛ k'u ka nimisili wajuli kɛ

d. Pantekɔtɛ kɔ fɛ kalandenw ye nimisili wajuli kɛ (Kɛwalew 2 :38 , 20:21)

e. Ala sago don bɛ ka nimisi (2 Pierɛ 3:9)

f. Ni an desera Ala kan minɛ la jalaki bɛ kɛ an sara ye (Luka 13 :3)

3. Nimisili jaabiw

a. jɔgali bɛ kɛ sankolo la (Luka 15 :7-10)

b. a bɛ jurumu yafa di (Ezayi 55: 7, Kɛwaliw 3:19)

c. Ni Senu bɛna nimisibatɔ dusukun na Kɛwalew 2 :38)

Baarakɛta: I ka waajuli sen baw labɛn nimisili kan ka kɛ ni verisew ye minnu fɔlɔ dira nin kalansen kɔnɔ.

Kalansen 20: Dannaya

Dannaya ye dannaba taama ni a limaniya josenba do ye sabu an kisilen be dannaya fe (Efesekaw 2:8). Ka Kirisita to baro la mogow fe k'a to k u keneya a tun be min jini o ye dannaya ye.

- Misali la nin kow mafile: Siro fenisi muso ye munyuli ke dannaya barika la (Marika 7:26)
- Jalasaba tigi ka dannaya majigin kono (Matiyu 8:8-10)
- Fiyento ye dannaya sebe jira (Marika 10:51)

1. Dannaya pereperelatigeli

Dannaya ye limaniya ye jigi ni kantigiya ladirilenya (Heburuw11:1) Dannaya min b'an kisi o ye dannaya ye Matigi Yesu Kirisita la.

2. Dannaya sifa fila be yen kisili ko la

- a. An be da min na ni an kunkolo ye, an hakili, Kirisita ko donniya gafew fe ani Bibile bakuruba faamuyali.
- b. An be da min na ni an dusukun ye, dannaya be bo dusukun min be an bila waleyali la. Ka dannaya ke Kirisita la, o ye ka son a ma ka ke Kisibaa ye (Yuhana 1 :12 Kolosekaw 2:6). Dannaya sebe te k'a don ko Ala be yen nka ka son a ma ka ke i Kisibaa ye i dusukun na.

3. Dannaya jaabiw

- a. An kisilen be dannaya fe (Zenese15: 6; Romekaw 5:1; Galatekaw 3:26)
- b. An saniyalen be dannaya de barika la (Kewalew 26:18)
- c. Basigi, lafiya, jigiyi, ani jagali, o be bo dannaya la (Esayi 26: 3, Filipekaw 4: 6 ; Heburuw 4 :1 – 3; 1 Piyere 1 :5)

d.An bε sebaya sɔɔ dannaya fε (Heburuw11: 32- 40, Matiyu 21:21, Yuhana 14: 12).

Kumafalen: Dannaya misali dɔw di min bε bɔ kunkolo la ani min bε bɔ dusukun na ka keɲε ni i ka kɔlɔsili ye

Kalansen 21: Bange ko kura

Dannaya sɔɔ cogo wεε si tε ni bange ko kura tε.

1. Bange ko kura ye mun ye?

a) Batiseli tε. Batiseli ye ci ye min bε kε egilise fε. Ani a kɔɔ ko i ye dannaba ye ka ban.

b) Falen tε. Faleni ye mɔɔ ka wale ye. I bε i kɔ don jurumu dɔw la. Bange ko kura yeɛma de ye kunnunni ni la danni kura, bayeɛma Ala ka kabako wale don.

c) Bange ko kura ye nila kununni ye bange cogo kura (2 Kɔrentekaw 5:17; Efεsekaw 2:1)

2. Bange kokura mago

a) Mɔɔ bεε mago bε bange ko kura la danfara t’a la (Yuhana 3:3–7; Galate 6:15)

b) Mɔɔ ka jurumu b’a wajibiya (Yuhana 3: 6; Zeremi 13:23; Romεkaw 7:18, Romεkaw 8: 8)

c) Ala ka senumaya b’a wajibiya (Heburuw12:14)

3. Bange ko kura tεmen cogo

a) Ala ka baara de don (Yuh. 1 :13; Tite 3: 5) Siga t’a la Ala ka wale don

b) Mɔɔya fan dɔ b’a la (Yuh. 1 :12 ani 13 miirinan fila bε ɲɔgon fε Ala ta ni mɔɔ ta; Minnu sɔnna a ma (Yesu, Ala ka kuma kelen farisogo ye) olu bangerala Ala fε.

Kuncɛli: Ni mɔɔ sɔnna kibaruduman ma a bε bange kokura (1 Kɔrentekaw 4:15 Yakuba 1:18; 1 Pierε1 :23) ani ka sɔn Yesu ma i dusukun na (Yuhana 1: 12,13; Galasikaw 3 :26)

Kalansen 22: Josɔɔɔli

Jɛɛɔɔɔnya la yɛɛmabolo kura don mɔɔɔ joyɔɔɔ Ala ta fan fɛ. Bange ko kura bɛ dannaba ka cogo de fɔ. Josɔɔɔli bɛ kuma ani Ala cɛ ko la. A ka bon ni yafali ye. Ka jo di mɔɔɔ ma o ye ka fɔ ko fiɛ t’a ka kow la k’a tilennen don ani a bɛ sariya la.

1. Josɔɔɔli pereperelatigɛli

Sariya wale don Ala ɲɛ kɔɔɔ min bɛ Kirisita dannabaw bɛ jotigiya Ala ka sariya senuma fɛ ani k’u labila ka bɔ jurumu jalaki kɔɔɔ.

2. Josɔɔɔli fɛnba fila

a. Jurumu yafa, jalakili dili bɛ tigɛlen ka bɔ yen (Mise7:18, kewalew13 :38 ; Romɛkaw 8:1,33 ,34)

b.Kirisita ka senumaya ani a su kununni nɛɛma dilen mɔɔɔw ma (2Tilew kibarɔ

20: 7; Yakuba 2:23; Romɛkaw 5:17-21)

3. Josɔɔɔli ye min ye

a) A tɛ min ye: An tɛ josɔɔɔ sariya kɛwalew fɛ (Romɛkaw 3: 20, 28; Galasikaw 2: 16; 3: 10)

b) A ye min ye: Ala ka nɛɛma wale don gansan (Romɛkaw 3:24)

c) Yesu Krisita joli fɛ---- josɔɔɔli nɛɛma (Romɛkaw 3:24; 5:9; 2Kɔɔɔntekaw 5:21; Heburuw 9:22).

d) Josɔɔɔli lasɔɔɔ cogo o ye ka da Yesu Kirisita la (Galasikaw2:16; Romɛkaw 3:26; Galasikaw 3:16 Kɛwalew 13:39).

Kumafalen: Mun danfara bɛ josɔɔɔli ni yafali cɛ?

Kalansen 23: Ladonni

Ladon daje ye ka den ta ka bila so wεε kɔnɔ. Romɔkaw tun b’a faamu ten. Cε dɔ bε cε wεε den ta ka kε a yεε ta ye. Ani o den kura ni den tɔw bεε bε kεɲε hakεw la. I ka Galasikaw 4: 5; Romεkaw 8:15, 23; 9:4; Efεsekaw 1:5 Ekisode2: 10 ani Heburuw 11:24 o yɔrɔw bε misali juman fila di an ma ladonni ko la ani a tun bε kε cogo min na.

1. Duba dɔw file minnu tun bε kε ka ladonni bila sira:

a) An ye Ala ka kanulenw ye kεrenkεrennenya la (Yuhana 17:23) ani a ka minε ko juman (Luka 12:27-33).

b) Jamu bε an na (1 Yuhana3:1; Efεsekaw 3:14 -15) du kεnε b’an fε (Romεkaw 8:29). Du kanu bε an na (Yuhana 13:35; 1Yuhana 3:14) denya ni b’an bεε la (Romεkaw 3:15; Galasikaw 4:6) du kɔnɔ keta (Yuhana 14 :23, 24;15:8)

c) Fa bε kololi gosili kε an na (Heburuw 12:5-11) A b’an dusu saalo (Ezayi 66:13; 2Kɔrentekaw 1:4) Ciyen b’a fε ka di an ma (1Piyεε 1:3-5; Romεkaw 8:17)

2. Denya hakika. Minnu la donna olu ye Ala ka ga mɔgɔw ye.

a. U jɛminen bε Ni Senu fε (Romεkaw 8:4 ani Galasikaw 5)

b. U dalen bε Ala la i den cogo (Galasikaw 4:5-6)

c. U bε gεrε Ala la ni jagεleyaba ye (Efεsekaw 3:12)

d. U balimanw kanu b’u la (1 Yuhana2: 9-11; 5: 2)

e. U bε kanminεli kε (1 Yuhana 5: 1-3)

Hakilinan falen: Danfara jumεn bε Ala den ni Ala ka baaraden cε?

Kalansen 24: Saniyali

Saniyali be tali ke an cogo kan ani an taama cogo. Josɔɔli ye Ala be min ke an ye nka Saniyali ye fen ye Ala be min ke an na.

1. Miiri minnu be saniyali dɔɔɔ kɔɔɔ.

a. Ka fara ka bo juguma la (2 Tilewkibaru 29:15-18; 1 Tesalonikekaw 4:3). Saniya be tali ke an ka ketaw la k'an mabo jurumu la ani fen minnu be be mogo Ni ani a farisogo nogo.

b. Yerɔdili don Ala ma (Levitike27:14, 16; Nonburu 8:17; Yuhana 10:36) Fen o fen bilalen be Ala ye o ka senu.

c. Ala be baara ke ni min ye (Ezekiel 36:23)

2. Saniyali be ke tuma jumɛn? A be se ka jate waati temennen la wala bi ani sini nata wala i ko yoro ni kelen ko, min be monobo ka t'a fe wala ke ko kelen.

a. Yorɔnkelen ko (1korentekaw 6:11; Heburuw 10:10,14). Yesu Krisita dannaya dama fe dannaba b'a yere soro saniyali kono.

b. ka monobo ka t'a fe (2 Piere 3:18; 2 korentekaw 3:18; 1 Tesalonikekaw 3: 12 An be yelɛma ka bo kun dama do la ka se do wɛɛ ma an yere cogo ani an ka taama la ka taa noro la

c. Saniyalidafalen ani a laban (1 Tesalonike 5:23, 1 Tesalonike 3:13)

3. Saniyali be ke cogo di. A ke cogo be bo Ala la ani mogo. Ala ni mogo be je walisa ka ke.

a. Ala ta fan. Alamaya saba ka wale don. Fa (1Tesalonikekaw 5:23-24; Yuhana 17:17; Efɛsekaw 5:26; Yuhana 15:3)

b. Hadamaden ta fan fe

1) dannaya Yesu Kirisita ka kunmaboli wale la (1korentekaw 1 :30) jɛnamaya sɛnuma gundo fili ka kɛ jɛnɔgonya la Yesu kirisita fɛ tuma bɛ ani k’i jigi da a ka nɛma fɛntigiya kan an ka mago kow bɛɛ la

2) bibile kalan k’a kanminɛ Yuh.17 :17, Efesekaw 5 :26, Yuhana 15;3

Hakilinanfalen: a ye kuma waati ko kan saniyali la.

Kalansen 25: Delili

Ni delili tɛ dannaya tɛ yen. Delili ye dannaya nilakili ye.

1. Delili nafa

a. ka delilike bolo ko fɛ fɛn ye o bɛ Ala jɛnasisi (Esayi 43: 21,22; 64:6,7)

b. delilibaliya ye gɛleya caman sababu ye (Sofoni 1:4-6; Daniel 9:13,14).

c. ka ban delili ma o ye jurumu ye (1Samuel 12:23)

d. ka ta jɛ ka delili kɛ o ye ko juman ye (kolosekaw 4:2; 1 Tesalonikekaw 5:17)

e. Ala ye cogo min di an ma ka se k’a ka nilifɛnw sɔɔ o ye delili ye (Daniyel 9:3 Matiyu 7:7-11; Luka 11: 13).

f. Kalandenw tun bɛ delili kɛ u ka ciw la belebebeba ye (Kɛwale 6:4; Romɛkaw

2. Delili bɛ kɛ cogo di? Fan naani bɛ delili la:

a. batoli: Ala bɛ bato a bɛ tanu (Zaburu 32:5)

b. Jurumu yafa jini: an bɛ jo an ka jurumuw la (Zaburuw32:5)

c. barika dali: barika bɛ da Ala ye (Filipekaw4:6).

d. Soronadon: Ala bɛ deli a bɛ jini a fɛ (1Timote 2:1)

3. Delili balinanw

- a. dannabaliya (Yakuba 1:6, 7)
- b. Yafabaliya (Marika 11:25)
- c. Jurumu (Zaburuw 66:18)
- d. Miirinan jugu (Yakuba 4:3)

Layidu dɔw file ka ɲɛsin delili ma Marka 11:24, Yuhana15:17; 1Yuhana5:14, 15; Efɛsekaw 3:12-20; Filipekaw 4:6, 19, Matiyu 7:7, 8; Luka11: 9:13; Heburuw 4:16.

Kumafale: I ka delili jabilen dɔw fɔ. Mun na i bɛ delili ke sisan? I bɛ delili la mun kosɔn?

TIGƆDA 6: EGILISI KALAN KO

Kalansen 26 : Egilisi ye mun ye? A jusigira cogo di?

Nin san kɛmɛ in na Ala ɲɛgannen don k’a ka egilisi fara ɲɔɲɔn kan.

1. Egilisi ye mun ye ?

a. Kirisita ka egilise ye layidu kura ka ɲɛ sigilen ye min daminɛna pantekɔte la ani a na laban sannayɛɛn don Matigi kɔsegin don.

b. daɲɛ in bɛ bɔ gɛrɛkikan na ecclesia o kɔɔ ka wele ka bɔ kɛnɛma. Dannaba weleen don ka bɔ nin diɲɛ kow la ka kɛ Krisita la (1 kɔrɛntekaw 1:2)

c. Egilise bɛ kuma jamakulu ko la min bɛ sigida kelen na (kolosekaw 4 :15)

d. A kɔɔ bɛ se ka kɛ diɲɛ dannabaw bɛɛ ye (1 kɔrɛntekaw 15 : 9) Kerecɛnw bɛɛ ko don diɲɛ kɔɔ

e. Egilisi yeta ye mɔɲɔw ye minnu tɔɲɔw sɛbɛnnen don an ka ɲɛkulu kɔɔ. Egilisi yebali ye mɔɲɔw ye minnu tɔɲɔ bɛ sagaden ka ɲɛnamaya gafe kɔɔ (jirali 21:27)

f. Egilisi min be wele jɛnama ye o ye lakika ye. Sesɔɔli egilisi o ye Krisita ka jama ye ka bo diɛ beɛ kɔɔo ani min be a fe sankolo la

2. Egilisi jusigilan

a. Egilisi sigira Yesu Krisita fe Piyere ka kuma kofe (Matiyu16:16-18) Piyere ko Yesu ye Ala denke ye. Egilisi ma jo Piere kan nka a ye tiɛ min fo a kera o de kan.

b. Ko kelenw ta fan fe Egilisi daminena pantekote (Kewalew 2) Ni senu jiginna kalandenw kan (Kewalew 2:47 ; 1:13; 5:12 , 2:46; 12:12).

Kumafalen: kɔɔo joli be egilisi dape la?

Kalansen 27: ka ke egilisi do ka mogo ye, mun nafa b'o la

1. Wajibiyaw ka jate ka ke egilisi ka mogo ye:

a. nimisili (Kewalew2:38)

b. ka dannaya ke Yesu kirisita la ka ke i Kisiba ye ani i Matigi Ala denke (Matiyu 16 :16-18)

c. ka kisi, ka kuraya, ka bange ko kura (Kewalew 2:47)

d. ka batise Fa ni Denke ani Ni Senu togo la (Matiyu 28:19)

e. ka to cidenw ka kalan kan (Kewalew 2:42)

2. Egilisi kun

a. Ka Kirisita bato ani ka nɔɔɔ da a togo kan dugukolo kan (Efesekaw1:4-6)

b. ka kibaruduman welewele da diɛ be kɔɔo (Matiyu 28 :19 -20, Marika 16 :15)

c. dannabaw kalanni u bila sirali kama (Efesekaw 4 :11-15; 1Tesalonike 5:11; 1Kɔrentekaw12:1-31).

d. ka ke seere ye bada (Kewalew 1 :8)

Kumafalen: Filili jumen be ke egilisi magoya ta fan fe ka caya?

Kalansen 28: Taamasijew ani taabolow Egilise la

1. Egilise ka taamasijew

- a. farikolo: Kirisita ye egilisi kunkolo ye an y'a bolow ye an ye a farikolo ye (kolosekaw1: 18;Efesekaw 1:22-23;kolosekaw 2 ; 19)
- b. batoso: bon, Ni Senu ka so a be to min konɔ (Efesekaw2:20,21). Kirisita so jo seleke ye farakuru ye an ye so kokobolow ye
- c. Kirisita furumuso (2 korentekaw 11:22) Kirisita ye furuce ye (Yuhana 3:29) furusiri cogo be fo jirali 19:1

2. Egilise ka taabolow

- a. batiseli: (Matiyu 28:19, 20:Marka16:16; Kewalew2:38-41; Kewalew 8:36-40; 10:47, 48).
- b. Dumuni senu (Kewalew 2:42-46; 20:7; 1Korintekaw 11:20 –34).

Kumafalen: dannaya ye nin ye o jefo. O keto I ka taamasijew ko folen ta ka jefoli ke.

TIGEDA 7: BIBILE KA KALANW

KALANSEN 29: Kitabu na cogo Ala dafije fe

1. Waledama ka jesis Bibile ma

- a. Bibile ye kitabu 66 faralen ye jɔgɔn kan. Layidu korɔ ye 39 ani layidu kura 27.
- b. A sebennikela ye mago 40 jɔgɔn ye (36-40) ka bo sigida caman na, Hadamadenya tabolo caman, kalansira fe fana ani san 1600 konɔ

- c. Layidu kɔɔ de fɔlɔ sɛbɛnna heburukan na, tigɛda dɔw tun Arameŋɛkan (Daniyelɛ, Esidrasi) Layidu kura sɛbɛnna gɛrɛkikan na
- d. kitabu w bɛɛ la kɔɔ don; a sɛbɛnni ye san 1600 kɛ a sɛbɛnba fɔlɔ sara san 1450 sani laban ka bange.

2. kuma na cogo

- a. gɛrɛkikan na, Theopneustos kɔɔ ka bonya Ala yɔɔ min bɛ bɔ Ala dafɛŋɛ la (2 Timote 3:16) (theos-Ala pneustos dafɛŋɛ wala nilakili).
- b. Ala ka senumaw datugulen sebaaya fɛ olu ye nin kuma sɛbɛn a ka ŋɛminɛli kɔɔ. Ala yeɛ tun b’u kɔlɔsi walisa fili kana ye a la.

3. Bibile b’a fɔ ko a bɔra Ala la.

- a. A sɛbɛnbaw ta fan fɛ (2Piyɛɛ 1:21)
- b. ka ŋɛsin a kɔɔ kuma ma (2 Timote 3: 16)
- c. kanw ta fan fɛ (1Kɔrɛnte 2:13; 2 Piyɛɛ 3:2).

Kumafalen: Bibile cogow bɛ la jumɛn de ye i kun minɛ?

Kalansen 30: Wolonwula ŋogon fila Bibile ta fan fɛ

Kabako wolonwula min bɛ Bibile sankɔɔɔta.

- 1) Bibile dila cogo cɛŋi, kitabu dɔ sɛbɛnna kan dɔ la, jamana dɔ la, kitabu wɛɛ sɛbɛnna jamana wɛɛ la kan wɛɛ la san kɛmɛ caman tɛmɛnen kɔ.
- 2) kelenya cɛŋi, kitabu 66 nka u bɛ i ko kitabu kelen, sabu a tigi ye kelen ye: Ni Senu. Sɔsɔli yɔɔ si t’a la
- 3) San kɛmɛ caman cɛŋi: gafew bɛɛ la kɔɔ don
- 4) Feere cɛŋi: ale de bɛ ten kan tuma bɛ san ni feere ta fan fɛ.
- 5) Nafa cɛŋi : A kalannen don bɛɛ fɛ, si sanw bɛɛ, denmisenw ni hakilitigiw, ni jamanaw bɛɛ la.

- 6) Kan ta fan fe: hali ka soro a sɛbenbaaw caman ma kalanba soro a be jate kosɛbe masalasebennenw la.
- 7) A mara cogonuman: Masakew ni masadenw y'a jini ka jeni wala ka silatunun. O bee n'a ta Ala y'a lakana fo ka se an ma bi ani a be soro ga caman konɔ.

Taamasyen wolonwula ka Ala ka kuma ko fo

1. Muru, a be don, min b'a lamɛn a b'o lasɔn (Heburuw 4:12)
2. Marito min be dusukun gɛlɛn ci (Jeremi 23:29)
3. Suma kisɛ: kuma barikama min be bange ko kura ke a lamɛbaa fe (1Piyere1: 23)
4. Dungare: ale b'a to mogo b'a yere cogo don (Yakuba 1:23, 25)
5. Tasuma: min be jenini ke ka saniya (Zeremi 20:9, 23:29)
6. Lanpa (fitine) a be dannaba jemine don o don (Zaburuw 119:105)
7. Dumuni: Ni ka dumuni (1Piyere 2:2, 1Kɔrentekaw 3:2, Romɛkaw10:17)

Baara keta: Kalan do labɛn ni Ala ka kuma taamasyen do ye.

Kalansen 31: Mun na waajuli ka kan ka ke?

1. N'an be waajuli ke mogow dusu be lamaga Ala ka kuma fe. (Kɛwalew 2:14- 37, Piere ka waajuli la pantekote sen fe.
2. Danaya be na ni an ye Ala ka kuma men (Romɛkaw10:17)
3. Saniyali be soro Ala k a kuma la (2kɔrentekaw 7; 1) Ala ka kuma ye layidu ye
4. Jigiya be bo Ala ka kuma la (1Yuhana 5:13)
5. Dusu salo be soro Ala ka kuma la (1Tesalonikekaw 4:18)
6. Tije be soro Ala ka kuma de la (Kɛwalew17:11)
7. Bange ko kura be soro Ala ka kuma de la (1 Piyere 1:23)

Kuncɛli: Kirisita ani Ni Senu kɔ, Bibile ye Ala ka nili fenba ye min dira diɲɛ ma.

TIGEDA 8: MɛɛKɛW KO KALAN

Kalansen 32: MɛɛKɛw

1. U ka ɲɛnamaya

a. Dapɛ in fɔɔ bɛ sɔɔ Jenɛse 16:7 la, waati min na Matigi ka mɛɛkɛ y’a ɲini ka Agari dusu saalo a tɔɔɔɔɔɔɔɔ kɔ Sara fɛ.

b. Mɛɛkɛw ko fɔɔɔɔɔɔɔɔ don ka caya layidu kɔɔɔ la (Zaburuw 104:4; Daniɛl 10:12,13; 2 samuweli 14:20; Zaburuw103:20; 2 masakɛ 19:35; 2 Samuweli 24 :15,16)

c. Yesu dara mɛɛkɛw ko la (Matiyu18:10; Mariki 13:32, 8:38; Matiye 13:41; 26:53)

d. Pɔli ni kalanden tɔw tun bɛ da mɛɛkɛw la (2Tesalonikekaw 1:17; Kolosekaw 2 :18; Yuhana 1:51; jirali 12:7; 22:9 ,1 Piɛɛ 3: 22 ; 2 Piɛɛ 2:11; Zude 9)

2. Mɛɛkɛw cogo

a) Danfɛnw don, mɔɔɔ salɛnw niw tɛ (Kolosekaw 1:16)

b) Niw de don (Zaburuw 104:4), nka u b’u yeɛ jira mɔɔɔya sawura la (Zenɛse19; kiritigɛlaw 2:1; 6:11-22; Matiye 1:20; Yuhana 20:12)

c) U fanga ka bon (Zaburuw 103:20; 2 Masakɛw 19:35; 2Samuweli 24:15,16)

d) U tɛ sa (Luka 20:35 ,36)

e) U ka ca kosɛbɛ (jirali 5:11; Heburuw 12:22; Matiye 26:53)

3. Mɛlɛkɛw ka binni. A damine mɛlɛkɛw tun kaɲi sabu u danna ten. Nka dow binna (2 Piere 2:4; Zude 6) Sababu min ye u bin an t'o don a do la kuncɛbaya don kanminɛbaliya, jurumu min ye setane bin (Ezekiel 28).

Kumafalen: werise minnu be setane binni ko fo a ye olu kalan ani a ye hakili jakabo ke a binni sababuw la.

Kalansen 33: Mɛlɛkɛw ka baara

Mɛlɛkɛ binnenw ka sisan baara.

1. U be Ala ka latige kele (Daniyeli 10:10-14)
2. Minnu be baara ke Ala ye u be olu tɔɔɔ (Luka 13:16; Matiyu 17:15-18)
3. U be setane ka laɲiniw waleya (Matiyu 25:41; 12:26, 27).
4. U be balinan ke Ni la ɲenamaya la (Efɛsekaw 6:12)
5. U be farifaga bila Ala ka baarakelaw la (1Samuweli 28:7-20)

U sen te kunmabɔli la, jigi t'u ye (Jude 6:6; 2Piyere 2:4 ; Matiyu 25:41) U na laban tasuma banbali la. Mɛlɛkɛw ka baara

1. Sankolo la. U be Ala bonya, u be baara ke a ye, ka bato (Jirali 5:11,12; 8 :3, 4)
2. Dugukolo kan, u be Ala ka ciw waleya, u ye ji yɔɔ jira Agari la, olu de y'u jira Zosuwe la ni npan muru ye. Olu de ye Piyere hɔɔɔnya ka be jɔɔkɔ la, u ye kasobonw dayele, ka dumuni di mɔɔɔw ma, ka dusu suman di, u be Ala ka baarakela lafasa...
3. U be Ala ka kirikow waleya ani a ka cikanw (Nonburu 22:22; Kɛwalew 12:23; Matiyu 13:41)
4. U be dannabaw ɲemine (Kɛwalew 8:26).

5. U be senumaw demε k’u kana k’u dusu saalo: Elise (1Masakεw19); Daniel warabaw ka dingε kɔnɔ (Dan. 6:22); Yesu kɔrɔbɔli ko (Matiyu 4:11).
6. Matigi kɔsegin tuma u na a bila sira (Matiyu 25:31 , 1Tesalonike1:7,8).
7. Matigi denw mana sa mεlekεw b’u bisimila u ka sanfε so kɔnɔ (Luka 16:22)

Kuncɛli: I delila ka mεlekεw ka demε sɔrɔ i ka jεnamaya la wa?

TIGEDA 9: SETANE KALAN KO

Kalansen: 34 Ala ni mɔgɔw, juguba

Setane buruju

1. Setane ko fɔra Ezekiyeli 28:12-19 la. A cεpi tun dafalen tun don a tun ye mεlekεw la kɔrɔtalenba ye tuma don ? Tilenbaliya ni jurumu donna a la kuncεbaya kosɔn. A genna ka bɔ sankolo la.
2. A ko fɔra Ezayi fana la 14:12-1, a tun be wele lusifεrε, jugu den. A ka kuncεbaya y’a jɔnni ka ke Ala kɔrɔtalenba sina ye o kera sababu ye ka jigin ka bɔ sankolo la.
3. Setane ye tijε ye a jεnama don, a tun ye hakimima ye, miirinan be a fe ani sago.

Setane cogo

1. Nson don, a b’a fe ka Ala ka kuma bɔɔsi ka bɔ mɔgɔ dusukun na (Matiyu13:19)
2. Kegunya b’a la (2Kɔrentekaw 11:3)
3. Mɔgɔ fagala don (Yuhana8:44)
4. Nkalotigela don (Yuhana 8:44)
5. Janfa karamɔgɔ don (Jirali 12:9)

Hakilinanfalen: I be miiri ko setane fanga ka bon sisan ka temen folo kan wa? Kun jumen bea ka wili ka jo la?

Kalansen 35: Se sorola jugu kan

Setane togow

1. Keneyeelen meleke (2korentekaw 2:13-15)
2. Waraba konboto (1Piyere 5:8)
3. Fijne fanga kuntigi (Efesekaw 2:2)
4. Dibi fanga (kolosekaw 1:13)
5. Daragon kunbaba, Sa koru, Sendoba, Setane (Jirali 12:9).
6. Dije kuntigi (Yuhana 14:30)
7. Dije batofen (2korentekaw 4:4)
8. Dingen dunba dan donbali meleke, min be fo Heburukan na Abaddon (Jirali 9:11).

Setane laban

1. Setane ye jugu ye se sorola min kan dannabaw fe (Yuhana 12:31, 16:9, 10; 1. Yuhana 3:8; Kolosekaw2:15).
2. A dangalen don fo abada (Zenese3:14; Esayi 65:25).
3. A na fili tasumaba konu ani ka toro ye (Matiyu 25:41 Jirali 20:10).

Kunceli: Fanga be setane fe nka Ala ye Sebaayabestigi ye. Se sorola setane kan gengenjiri la fo abada. An k'o se welewele da Matigi joli barika la (Jirali12 :11).

TIGEDA 10: FEN NATAW

Kalansen 36: Kirisita nali filanan

Kirisita nali filanan folen don siɲe 318 Layidu kura sura 260 kɔɔɔ. Werese 25 be kan kelen be kuma a kan. Bibile kɔɔɔ werese kelen werese 30 kan be kuma Kirisita nali filanan ko la ka sɔɔɔ werese kelen de be kuma a nali folo kan. Yɔɔɔ 8 be kuma a nali filanan ko la.

1. Kirisita be kɔsegin cogo di?

a. dogo la egilisi tufa tuma la (1Tesalonike 4:17; Matiyu 24:44,50)

b. Be ɲena, jirali waati la (Jirali1:7).

2. Kirisita bɛna a yeɛ jira min?

a. Tufali waati la, an bɛna ta a kunben fiɲe la (1Tesalonike4:17)

b. Laban tuma, an na jigin ni ale ye dugukolo kan (Zakari 14:4)

3. Kirisita kɔseginni tamashyɛnw 2 Timote 3:1-7 an be tamashyɛn 23 sɔɔɔ a nali kun kan. U la dow jɛlen don bi. Matiyu 24:5-7 ani Matiyu 24:12 -38 fen tan ɲɔɲɔɲ ko folen be yen fana.

An ka kan ka kow boloda i ko Matigi be na 100 kɔfe nka ka taama senumaya la i ko a be na bi 1 Tesalonike 3:12 ,13. Bibile delili laban ye “ɔwɔ ne bɛna sɔɔni”

Hakilinanfalen: I k'a nali tamashyɛnw jaatebo ani minnu waleyara bi.

Kalansen 37: Sukununni

1. Nin kalan in jɛfɔlen don ka jɛya Bibile kɔɔ.

a. Layidu kɔɔ la (Zɔbu 19:25-27; Zaburuw 16:9; 17:15; Daniyel12:1-3) Sukununni yɛɛwolo bɛ fɔ an ye 1Masakɛw17; 2Masakɛw 4:32-35 ani 13:21.

b. Layidu kura, Yesu ka kalanw na (Yuhana 5:28, 29, 6:39, 40, 44, 54; Luka14:13, 14; 20:35, 36) ani cidenw ka kalanw (Kɛwalew24:15; 1Kɔrentekaw15; 1Tesalonikekaw4:14-16; Filipekaw 3:11; Jirali 20:4-6, 13)

2. Dannaba farikolo kununnen cogo (1kɔrentekaw15 filɛ)

a. Bu ni joli t'a la (werese 50:51; Heburuw 2:14; 2Kɔrentekaw 5:1-6; Luka 24:39), nka farikolo dafalen don, ni dama tɛ *“bu ni kolo”*.

b. Tolibaliw (werese 42) farikolo min tɛ tiɲɛ, bana t'a mine ani tɔɔɔ t'a sɔɔ

c. Nɔɔɔɔma (w e r e s e 43) i ko Yesu cogo yɛɛmana cogo min na (Matiyu 17Jirali1:13-17).

d. Barikama (werese 43) A tɛna sɛgɛn si don ani barika dɛɛɛ

e. Farikolo ni (werese 44) Ni de bɛ farikolo jɛnamaya

f. Sankolo la farikolo (47-49)

3. Su kunun waati

a. Dannabaa saniyalen ta (1kɔrentekaw15:23 1Tesalonike4:14-17) Dannaba ka kununni dulonen don Kirisita nali la

b. Mɔgɔ jugu ka kununni (Yuhana5:28,29; Daniel 12:2, Jirali 20:5,12). Mɔgɔ jugu ka kununni ni kiri ko tugulen bɛ jɔgɔn na Jirali 20:4-6 o b'a jira ko

san ba kelen jɔɔɔn bɛ senuma kununni ni mɔgo jugu ta cɛ.

Kuncɛli: Danfara jumɛn bɛ farikolo kununnen ni a bi cogo cɛ?

Kalansen 38 : Kiri ko

Don dɔ sigira dijɛ kiri ko kama:mɔgo juguw na jalaki ani mɔgo tilenenw na sara numan sɔɔ (Kɛwalew17:31; Heburu9:27). Kirisita na kɛ kiritigela ye: gengenjiri kan cɛ na kɛ masasigilan kan (Yuhana 5:22, 23,27; 2Timote 4:1; 2 Kɔrentekaw 5:10; Kɛwalew10:42; 17:31).

Sukununni ye kelen ye nka kiri tɛ kelen ye. Tufane ji kiri kɛra Nuhu tile la, ani babɛli sankanso jan ka kiri. Bibile bɛ kuma kiri wolonwula ko la minnu tɛ kelen ye.

1. **Gengenjiri kiri** setanɛ ka sebaaya mɔgo kan o kari la dannaba ka jurumuw kiritigera ani yafa kɛra a ma (Yuhana5:24; 1Piyɛɛ2:24).

2. **Dannaba ka kiri a yɛɛ fɛ.** O kiri ye waati bɛ ko ye (1kɔrentekaw 11:31, 32).

3. **Dannaba ka kiri**, “Bema” ye Ala ka kiri kɛ yɔɔ ye (2kɔrente 5:10 Yesu nali ko filanan na dannaba na kiri a kɛta de kosɔn. A na ladiyalifen sɔɔ nin a ka walew tɛmenna kɔɔɔɔli tasuma fɛ tuma min na (1Kɔrente3:13).

4. **Yahutuw ka kiri**, tɔɔɔba waati la (Ezekiyɛli20:34-38; Zeremi 33:7; Luka 23:18; Kewalew 7:51).

5. **Siyaw ka kiri ko** (Matiyu 25:32), Yesu nali filana la kulucɛfulonba min bɛ wele Zozafate la (Zoweli3:2; Matiyu 25:41, 34).

6. **Mɛlɛkɛ binnenw ka** kiri (1kɔrentekaw 6:3; Jude 6; 2Piyɛɛ2:4).

7. **Mɔgɔ jugu minnu** sara ka ban olu ka kiri ko minnu ma bange kokura su kununni fɔlɔ la minnu ma wili ani u ma tufa fiɲe na (Jirali20:12) san ba kelen kɔ fɛ o kiri na tige. Minnu na ke Ala tanw ye olu na fili tasuma jiba la (Jirali 20:15).

Hakilinafalen: kiri jumɛn bɛ ɲɛsin anw ma ni bɛ la ?

Kalansen 39: Mɔgɔjugu laban

Layidu kura dama kɔnɔ siɲe 162 kuma bɛ ke jurumuto nimisibali ka ɲangili kan. Yesu yeɛ da sera a ma fɔ siɲe 70. Mɔgɔ jugu minnu bɛ ban Krisita la, olu na fili jahanama la, Zaburuw 9:17

1. Jahanama ye mun ye?

- a. ka gen ka bɔ Ala ɲekɔrɔ (2 Tesalonike 1:9)
- b. kololi yɔrɔ don ani ɲakata yɔrɔ don (Luka16:23)

2. Jahanama ɲɛjirali

- a. Damine la a tun labenna setane ni a ka mɛleke juguw ye (Matiyu25:41).Mɔgɔ minnu bana Kirisita la olu fana bɛ ta setane fɛ.
- b. Mɔgɔ bɛ kolo yɔrɔ min (Matiyu25:46)
- c. Tɔɔrɔ yɔrɔ don (Luka 16:23)
- d. Yɔrɔ don tasuma bɛ mana yɔrɔ min na (Matiyu 13:42, 50; Jirali20:15;14:10; Matiyu 3:12; Ezayi33:14)
- e. Yɔrɔ don tumuw bɛ yɔrɔ min na (Marka 9:44, 46,48)
- f. Luka kitabu sura 16 an b'a ye ko i bɛ se k'i mɔgɔ ɲɔgɔn don (verise23) A bɛ se ka delili ke hali n'a tɛ jaabi (verise 27) A tun bɛ ji fɛ ani a tun b'a fɛ mɔgɔ ka sɔrɔ min bɛ a baaramɔgɔw lasɔmi (werese24 -27).
- g. Jahanama ye abada ko ye.

Kuncɛli: Fɛnba juguma minnu fɔra jahanama kan o tun ka kan k'an dɛmɛ ka fɛn bɛɛ ke ka mɔgɔ tununnenw cama sama ka na Kirisita ma.

Kalansen 40: Senumaw ladiyali

Saya ye sunogo ye dannaba fe (1Tesalonike4:14) A tigi be kunun Matigi ne koro (Filipekaw1:23)

1. Dannabaw ka noko nata

- a) U na ke Kirisita fe (Yuhana14:3)
- b) U n'a neda ye (Zaburuw17:15; 2Korente 4:6; Jirali22:4).
- c) U na Kirisita noko laje (Yuhana 17:4)
- d) U na nokooya Kirisita fe (Romekaw 8:17, 18).
- e) U na masaya ke Kirisita fe (2Timote2:12)
- f) U na fen be soro tije ye (Jirali 21:7)
- g) U na manamana i ko dolow (Daniyel12:3)

2. Dannabaw be se ka ladiyalifen minnu soro:

- a) Kunnajala tije bali (1korentekaw9:24, 25) minnu ye boli ke (Heburuw12.1)
- b) Nagali kunnajala (1Tesalonike2:19), Niw sorobaw ka kunnajala
- c) Tilennenya masafugula (2Timote4:8) minnu ye a nali kanu, bee be ni masafugula soro.
- d) Nenamaya masafugula (Yakuba1:12) kantigiw minnu tora a kan fo saya. Masafugula min be mogo ma minnu y'u ni di Matigi koson (Jirali2:10)
- e) Noko masafugula (1Piyere 5:4 sagagenna, karamogo, ciden, kalanfaw.

3. Sankolo ye mun ye?

- a) Fa ka so don (Matiyu 6:9; 2Korentekaw 12:2) Sankolo folo ye koro be npan yoro min na, a filanan Aviyon be se yoro min ani a sabanan Ala yere be yoro min.
- b) So de don min ma dila mogo bolo fe nka Ala fe (2Korentekaw 5:1)

- c) Ala ka masaya ani Kirisita (Efesekaw 5:5)
- d) Fa ka so (Yuhana14:2)
- e) Yɔɔ don saya, kasi, tɔɔɔ, dusukasi, ɲɛjiw tɛna kɛ yen (Jirali 21:4) Su ni dibi tɛ yɔɔ min na (Jirali7:16)
- f) Yɔɔ don fɛn bɛ kurayara, ɲɛnamaya ba, jiri, cɛlabɛnni kura mɔɔɔw ni Ala cɛ, kɛnɛ kura (Jirali 22:4)

Kuncɛli: Sankolo dayɛlɛlen don bɛ ye. An ka laɲini ye ka se yen ni jamaba ye minnu kisilen bɛ.

TIGEDA 4

Homilitike

Daje gafe be homilitike pereperelatige an ye i ko wajuli ke cogo numan donniya. Nin kalansen ye deme ye ka jɛsin kalandenw ma walisa u ka wajuli ke cogo numan don. Nka an ka kan k’a faamu ko waajuli be temen k’i jo mɔgow jɛfe ka kuma ka je. Ka Ala ka kuma lase mɔgo dusukun ma o de don. Poli kumana ka jeya o ko kan: Kirisita gengenjiri ko waajuli ye nalonmaya ye halakibaatow jɛna, nka an minnu be, an jɛna, Ala ka sebaaya de don (1Kɔrentekaw1:18). Nin kalansen in b’a jini i fe i ka baara ke ni sebe ye k’i ka waajuli ke cogo yelɛma, walisa Ala ka sebaaya ka baara ke kisili kama ani mɔgo caman sabatili kama.

Nin je dama dama kɔɔ an te se ka kuma fen be ko la waajuli ke kojuman, kan hake ani taamashyen ke cogo misali la. O fenw bee be se ka kɔɔsi kalan dibaa fe. Kalanseni in bɛna waajuli kɔɔ kow ani waajuli sifa misaliw.

DJGOKUN FOLLO

DON FOLLO: Waajuli ye mun ye?

Waajuli ye kibaru duman kuma ye min be bo mogo do da la ka lase mogo wεε ma: fen fila be yan; mogo ani waajulikan -- mogyo ani tije. Mogo min be waajuli ke o bilalen be a dama Ala fe ka waajuli baara ke. A ni Ala be baara ke ni Ala ye mogow togo la, a be baara ke ni mogow ye Ala togo la. A ka kan ka ke mogo numan ye min falen be Ni Senu la ani dannaya la. A ka baara be sababu ye ka ni dow fara Egilise kan (Kewalew11:24).

Waajuli ye a kebaa ka jenamaya ye, a ka kan k'a ka jenamaya ni a ye min ye dije kono jefo. A be tije min ko fo a ka kan k'o sidon n'a b'a fe ka fo ni fanga ani sebe ye.

Kumafalen: laben ko numan waajulibaara kama o fenw ye mun ni mun ye? I ka cogoya dow fo minnu ka kan ka ye waajuli baarakela la.

DON FILANAN: WAAJULI SƆRƆ YƆRƆ

- 1. Nafa min be waajulisƆrƆ yƆrƆ sugandili la:**
 - a. O be mƆgƆw nege waajuli kuma nƆfɛ. “A bɛnɛ mun fɔ nin werese in kan?”
 - b. O be mƆgƆw jigi sigi “Ala ka kuma don”.
 - c. O be fagan ni jigiya di waajuli kɛla ma “Matigi ko ten” o de ye fagan ye ka bɔ Matigi yƆrƆ.
 - d. O be waajulikɛla demɛ ka to miirili kelen kan a tɛ palonpalon a miirili la
 - e. O be waajulikɛla mara ka to Bibile ka tiɲɛ kɔnɔ
- 2. Taabolo minnu b’an ɲɛminɛ yƆrƆ sugandili la :**
 - a. Waajulikɛla ka kan k’a ka egilisi jama nila mago don
 - b. A ka kan ka miiri tiɲɛ min be fɔ o be cogo di? Yala a ɲinɛna ka kalansenba dɔw di wa? A ka fisa ka waajulikun dɔw seɓen minnu be tugu ɲɔgɔn na san damine na a bɛna minnu kalan di?
 - c. A ka kan k’a yɛrɛ barika jate walisa ka kalansenw bɛɛ waajuli kɛ. Waajuli kun dɔw ka gɛlɛn damineɓa fɛ.
- 3. Nin fɛnw nafa na bonya waajuli yƆrƆ ɲini na**
 - a. Waajibi don waajulikɛla ka Ala ka kuma kalan ka tilɛn.
 - b. Nafa b’a la ka kaye seɓen dɔ sƆrƆ i bolo kɔrɔ walasa ka miirinan dɔw seɓen a kɔnɔ.
 - c. Gafe ɲuman kalanni be hakili bonya.
 - d. O be kɔfɛ i ka kan ka ɲɛminɛ Ni Senu fɛ. Mɔgɔ min be Ni Senu ka kɔlɔsili n’a ɲɛminɛli kɔrɔ o ka miirili ɲuman tɛ ban.

Baarakɛta: I ka yƆrƆ tan sugandi i bɛna minnu kɛ waajuli ye don nataw la.

TILE SABANAN: Waajuli kun

Waajuli kun daje kerɛnkerɛnnen sugandili nafa ka bon kosɛɓɛ:

1. Waajulikɛla ka kan k'a ka waajuli kun don ka jɛ
2. Waajulikun ka kan ka faamu lamɛnbaaw fɛ. I kana fɛn sugandi min bɛ tɛmɛn u ka faamuyali kan.
3. Waajulikun ma kan ka kɛ kuma kuntan ye , fanga ni danɓɛ ka kan ka ye a la.
4. Hakilinan kelen ka kan ka kɛ waajulikɛla la ka to waajulikun labɛnni kan. A bɛ waajibiya waajulikɛla kan a ka mɔgɔw lason walisa latige kɛ ka tuubi.
5. Waajulikun ka kan ka bɛn ni waati cogo ye ani yɔɔ. I ko misali la pake don waajuli bɛ kɛ sukununni kan.

Kumafalen: waajulikun dɔw ko fɔ kun tɛ minnu keli la karidon sogoma fɛ, dɔw wɛrɛ fɔ minnu bɛ se ka kɛ.

TILE SABANAN: Waajuli kun

Waajuli kun daje kerɛnkerɛnnen sugandili nafa ka bon kosɛɓɛ:

1. Waajulikɛla ka kan k'a ka waajuli kun don ka jɛ
2. Waajulikun ka kan ka faamu lamɛnbaaw fɛ. I kana fɛn sugandi min bɛ tɛmɛn u ka faamuyali kan.
3. Waajulikun ma kan ka kɛ kuma kuntan ye , fanga ni danɓɛ ka kan ka ye a la.
4. Hakilinan kelen ka kan ka kɛ waajulikɛla la ka to waajulikun labɛnni kan. A bɛ waajibiya waajulikɛla kan a ka mɔgɔw lason walisa latige kɛ ka tuubi.

5. Waajulikun ka kan ka ben ni waati cogo ye ani yoro . I ko misali la pake don waajuli be ke sukununni kan.

Kumafalen: waajulikun dow ko fo kun te minnu keli la karidon sogoma fe,
dow werae fo minnu be se ka ke.

TILE NANINAN: Minanw laben waajuli kama

Gafe numanw kalanni be waajulikela hakili yakubaya. A ka kan k'a se ko be ke ka kunnafoni soro ko kuraw kan don odon . I ka taasi o kow la delili ke ani u file ni bibile hakilinan ye. Kirisita yere tun kolosilikela ani a ka kalanw be ye a ka fen yetaw ni mentaw ye.

Waajulikela ka kan ka seben soro a bolo koro a be se ka fen yetaw ni mentaw seben min kono ani min be a hakili sama: A be taasi o kow la.

Waajulikela ye mogo ye min be a demenan tomo k'u fara jogon kan a ka waajuli kama .

Hakilijakabo: I ka sigida la ko jumen kera min be hakili di i ma waajuli ta fan fe. Miirili seben ani u waleyali i ka seben kono.

TILE DUURUNAN: Ka miiriliw laben waajuli koson

K'i ka sebenw laben waajuli kama o nafa ka bon. Waajulikela ka kan k'a miiriliw laben walisa u be ka nesin waajulikun ma, o de koson laben ka kan ka dafa cogo numan na.

1.Waajulikela yere koson: Fen o fen laben cogo kani hakili jigin ka ke o la.

2.Waajuli yere koson: waajuli diya be soro a ke cogo numan ni a jelen fe.

3. Lamɛnjaama koson:fɛn o fɛn bɛ lamɛnjaama dɛmɛ k’a hakili to fɔta la ani ka kalan jɛya o ka kan ka kɛ ni sɛbɛ ye. Labɛn ko numan ye waajibi ye waajulikɛla ma n’a b’a fɛ lamɛnnaw ka tɔmɔta sɔrɔ .

Hakilifalen: Waajuli labɛn ko jugu dɔw misali di ani o sɔrɔla mun fɛ ?

DOGOKUN FILANAN

Don fɔɓɔ : Waajuli numan labɛn cogo

Waajuli numan cogoyaw:

1. **Kun kelen**—waajulikɛla ka kan ka kun kelen de sɔrɔ waajuli kelen kelen bɛ kama ani a ka kan k’i sinsin o kan kosɛbɛ a ka misaliw la, seereya la, fɛn bɛ ka kan ka fanga di kalansen in ma.

2. **Waajuli yɔrɔw** ni nɔɔɔn cɛ tugu cogo numan. Hakilinanw ka kan ka nɛsin hakili ma sani ka se miirinaw ni sagoya ma.

3. waajuli bɛ mago bɛ bakurubafɔ la i ko **adamaden** mago bɛ kolow la cogo min. Waajuli da bolo faamuyali ka kan ka nɔɔɔya hakili fɛ. Kumasenba jɛlen marali ka nɔɔɔ hakili fɛ . o de koso waajulikɛla dɔw b’a kɛ nɛ bɛ ma u ka tige daw ka daminɛ ni sigiden kelen ye wala dajɛ kelen. Dɔw fana b’a don nɔɔɔn na cogo la a bɛ se ka nɛ cogo min na.

Waajuli nɛda cogo yɛɛmani kan:

1. Kɛ yɔrɔ
2. kun
3. kɛbaw (mɔɔɔ minnu bɛ a kow kɛ)
4. Ko sebaayama

Waajuli wɛrɛ tun labɛnnen bɛ tan:l bɛ se ka kɛ dannaba ye cogo di ?

1. Ka dun
2. Yεrdili
3. Yεε majigin
4. Laseli

Baaraketa: A ye waajuli do laben k'a tigedaw bee damine ke kelen ye.

TILE FILANAN: waajuli damine

Waajuli bee ka kan ka ke tila saba ye: damine kuma , kuma bakoloba, ani kunceli.

Kuma damine be i ko nafen ; a be diya di nasogo ma. Nka o sariya be se ka wili waati koson wala ni baro don jogon faamu koson nka a ka fisa a ka ke .

1. Damine kuma kun

a. waajuli be na ke kun min kan k'o nege bonya lamɛnbaaw la fo u k'u hakili be di lamɛnni kama .

b. ka lamɛn jama laben nata kama

2. Damine kuma bo yoro.

a. Waajulikun donni ko numan. N'i b'a fe ka Zaburu 23 damine a werese 4 fo 6. Waajulikɛla be se ka nin damine kuma fo: Nin yoro in ye keɛ nati saya dilan kan ani ka mogo degunnen lafiya.

b. yoro sugandilen buruju.

c. bibile dugukolokalan.

d. ladaw ni adamadenya tabolow lawale la.

e. sigiyoro cogoya(a be ci minnu ma) wala sebenba sigida cogoyaw

f. waati min na a kera :misali Pake wala Noweli.

Baaraketa : I ka waajuli damine kuma laben pake kama .

TILE FILANAN : Damine kuma numan cogoyaw

1. A fanga ma kan ka boɗa ka dusukun gosi kojugu ka ke ni hinc ye wala dimiya. Hakilinanw sama waati ma se nin yoro la folo. A ka fisa ka kuma dooni dooni ani ka sumaya ka to k'a layelen sanfe dooni dooni fo ka na se a hake ma.

2. A ma kan ka jaja kojugu. Damine kuma jan be lamɛnbaw tooro.

3. A ka kan ka laben kosebe. A ka ni k'a be seben. Miirili folow de be to lamɛnba fe o de koson damine kuma ka kan ka laben koɗuman.

Baarakɗaa: I ka damine kuma numan do ke Romɛkaw1:16,17. A jira kalanden towa la.

TILE SABANAN: Waajulikolo

Waajuli be se tila yoro caman soro ka keɗe ni waajuli kun hake ye. A be se ka ke saba ye fo ka se wolonwula ma. Tilaw be se ka ke u yere ma ka tugu ɗogon na ni cɛmance kumaseɗe ye min bu dulong ɗogon na . Tila ninnu togo be se ka fo wala a be se ka to yen.

Tilaw ka kan ka nin pininkaliw jaabi:

1. **Mun?** yoro folo ka kan ka pereperlatigeli ke. Nin yoro ko fe pininkali ma kan ka ke waajuli kun kan . o yoro in be nesin lamɛnbaaw hakili ma ka temen u miirinanw nu sagoya ma.

2. **Munna ?** Nin yoro ka kan ka ta je walew ni tije dow jira waajuli kun kan. Munna tije don? A b o pininkali de ke. Munna ne ka kan ka da nin la ka son a ma? A be se ka jira cogo di ? Hakilima ko don wa?

3. **Cogo** di ? Nin yoro be ke cogo jira an na, fere , waajuli kun be koko. Kalankun be waleya. Miirili saba

bɛ sɔɔ nin tigɛda in na Ala ta, mɔɔ ta, ani fɛn minnu bɛ baara kɛ.

4. O **cogo** la ? o bɛ na ni waleyali ye. Nin yɔɔ de ka bon kosɛbɛ. An ka kan ka mɔɔw lason Kirisita ye. U ka jɛnamaya senumaya la ale ye.

Baarakɛta: I ka waajulikun ko ba dɔw labɛn Rɔmɛkaw 1:16,17.

TILE NAANINAN : Waajuli kuncɛli

Waajuli minite labanw ye a nafa yɔɔ dɔ ye. Fili don ka kuncɛli labɛnni kɛ bolo kɔfɛ fɛn ye. Waati dɔw la kuncɛli ye waajuli jɔsenw bakurunba fɔ ye. Tuma dɔ i bɛ se ka poyi dɔ ta wala donkili dɔnnen dɔ. Waajuli bɛ se ka kuncɛ ni kumasɛn barikama ye. Hakilinan minnu bɛ sɔɔ kuncɛli waati la olu bɛ to. Kuncɛli: ma kan ka janya ni daminɛ kuma ye, a ma kan ka tɛmɛ minite 3 ka se 5 ma.

Baarakɛta: I ka kuncɛli dɔ labɛn i ka waajuli kan min bɛ bɔ Rɔmɛkaw 1:16,17.

TILE DUURUNAN : jɛjiralanw ani u baara cogo

Yesu ka kɔɔfɔ falɛn don jɛjiralan la, ani ko kɛlɛn kɔɔ, ni misaliw. A ye jɛjiralan ni misaliw jɔyɔɔ jira an na waajuli kɔɔ. Sabu o fɛnw bɛ lamɛn jama dɛmɛ ka kalan faamu

1. jɛjiralanw kun:

a. U bɛ kalankun jɛya. U bɛ i ko finɛtiri so la, u bɛ yeelen bila ka dun.

b. U bɛ jɛfɔli nɔɔɔya

c. A bɛ sababu jɔnjɔn di.

d. jɛjirali bɛ waajuli diya

e. U bɛ dusukun sama ka son tijɛ ma

2. ɲɛjiralanw sɔɔ ɣɔɔ

a. An bɛ se k’u ɲini ɣɔɔ bɛ. Kirisita ye feerew ko fɔ, ka kɔnɔw ko fo, dugukolo, fitinɛ, segi min bɛ biri yeelen kan, filankafo n’a ɲɛɗajuru jan, dimɔɔɔw bubagani, da fitini ni dabaw; miseli wo, fununna, mutaride kisɛ, mɔnikɛla ka jɔ, jurunantigi, ani fɛn caman wɛɛ.

b. Sɔɔ ɣɔɔ dɔw bɛ se ka kɛ: donkibaruw ye, ko kɛlenw, bagan, jirisun, denmisɛnw ani fɛntɔw bɛ

Kumafalen: ɲɛjiralan dɔw sɔɔ ka Yuhana 3:7 jɛya , an ka kan ka bange ko kura.

Hakililajigin: kalanden ka waajuli sifa bɛ jɔsebaw labɛn o kɔ a k’o waajuli kɛ. I ka daminɛ kuma ni kuncɛli kuma tugu jɔsenbaw la.

DOGɔKUN SABANAN

Waajuli mɔɔ ka ɲɛnamaya kan

O ɲɔɔɔn waajuli la mɔɔ dɔ bɛ ta k’o ka ɲɛnamaya kofɔ:

Misali:

Iburama ka fɛn naani

1. A ye a ka jamana ni a faso bila (zenɛse 12:1)
2. Farali ka bɔ Loti la (Zenese 13:9).
3. Agari ni Isimayɛli fililen (Zenese 21:10)
4. Isiyaka ka saraka (Zenese 22).

DɔGɔKUN NAANINAN

O waajuli sugu la kitabu kɔnɔ kɔdɔ bɛ ta k’a fɛsɛfɛsɛ walasa ka kalan sɔɔ a la.

“ Daniyɛli warabaw dingɛ kɔnɔ ”

Waajulikun: Ala jan bɛ a denw na.

Damine kuma: Kamalen dɔw ka tariki u ka jɔɲa jamana la.

Yɔrɔkalanta: Dan.6:19 -23.

A cilibaw :

1. Setane ka janfa labɛnnen (Daniyelɛli 6:1-9)
2. Don o don ko kɛta (Daniyelɛli 6:10)
3. Ala ka dɛmɛ (Daniyelɛli 6:21-24)

Kuncɛli : Daniyelɛli tun bɛ se ka farati kunbɛ ka sababu kɛ ani Ala cɛ jɛrɔgɔnya ye .Yala i bɛ taama Ala fɛ cogo bennen na wa, fɔ a mana kɛ jɛ o jɛ ma i jɔlen ka to?

DOGOKUN DUURUNAN

Waajuli, yɔrɔ dɔ kan:

Waajuli yɔrɔ dɔ kan o bɛ jɛsin miirili dɔ tali ma ka bɔ yɔrɔ in kɔnɔ. Miirili min bɛ sinsin werese dɔ kan wala werese jɛkulu. Nka a ka kan ka baara ni sɛbɛ ye.

Misali dɔ file: **“Dan tɛ nili min na”**

Waajulikun: yɛrɛdili.

Sɔrɔyɔrɔ: Romɛkaw 12:1.

Daminekuma: Yɛrɛdili kɔrɔ ye ka fɛn dɔ bila a dan na , ka bila Ala ye. Yɛrɛdili ye k’an ka jɛnamaya bɛ to Masakɛ Yesu bolo. Jɔni b’an ka jɛnamaya jɛminɛ ?

1. Jɔni bɛ se k’a yɛrɛ di?” “Ne bɛ aw deli... minnu kora Kirisita joli fɛ, minnu kɛra Ala so mɔgɔw ye, dijɛ mɔgɔba ko tɛ, fanga bɛ min na min bɛ se ko la , o tɛ, nka bɛɛ de ko do , fɛn dayɛlɛlen don.
2. Weleli yɛrɛ dili kama- Ala ka makari kow koson...An ma ci fanga fɛ wala jɛmaya dɔ fɛ nka Ala ka nɛma do. Min bɛ an jɔnɔni o tɛ siran ye, nka kanuya ni makari. Ala ka nɛma dɔw file: kisili,

saniyali, Ni Senu la batiseli don o don dɛmɛ,
kɛnɛya, sankolo saya kɔ fɛ, teriw, egilise.

3. Yɛrɛdili waleyali – farikolo bɛɛ, a ye aw farikolo di.
 - a. diyajɛ don Ka nili kɛ i yɛrɛ sago la .
 - b. I kelen de ta don, i ka jɛnamaya. Fɛn minnu bɛ i bolo.
 - c. saraka wale don saraka jɛnaman – i ka jɛnamaya bila saraka bolan kan i ko iburahima ye Isiyaka kɛ cogo min na.
 4. Yɛrɛdili kɛ kun- batoli hakiliman- Ni an kunmabɔra a ka kan an ka batoli kɛ a ye majigin kɔnɔ.
 5. mun ka kan ka di a ma “ne farikolo ” An farikolo tɛ an ta ye, a sanna Kirisita joli fɛ.
 - a. farikolo fanga – an ka Matigi tanu kɛnɛya koson ani an ka ta ka baara kɛ a ye.
 - b. An senw- k’an dɛmɛ taama la ka hinɛ walew kɛ ani ka kibarɔ duman mɔgɔ wɛrɛ ma
 - c. An bolow –ka wale juman kɛ ani ka mɔgɔ dɛmɛ min binnan don a ka se ka wili.
 - d. An jɛw – ka mɔgɔw ye minnu bɛ dɛmɛ jini ani minnu bɛ halaki sira kan.
 - e. An tulow – walisa minnu bɛ degunba la k’olu kan mɛn ani ka ta u jini. U ka di Matigi ye ka tɛmɛn fɛn bɛ kan (2korentekaw 8 :5)
- Kuncɛli:** Yɛrɛdili ye wale kuntala jan ye o kɔrɔ siɲɛ kelen ko tɛ. K’i yɛrɛ to Matigi bolo don o don, waati bɛɛ, sisan, i yɛrɛ bɛ di Matigi ma .

Yerekolɔsili: kana i ka yeredili ta. N’i ya di ka ban a ma kan ka ta tun .

DƆGƆKUN WƆƆRƆNAN: WAAJULI TƆGƆ
DANTIƆELEN KAN

Nin waajuli in na i be waajuli tɔgɔ do ta ani ka waajulikun ta. Gafe kerɛnkerɛnnen min be mɔgɔ demɛ o kani i bolo. I mago na ke weresew la ka bo bibile yɔrow bee la. Misali do file nin ye : *“A ye na ka ji mi”*

Waajulikun: Jɛnamaya ji.

Sɔrɔ yɔrɔ: Yesu y’i jo jama cɛma ka pɛren ko:

“Minnɔgɔ be min na, o ka na ne ma k’i min” (Yuhana 7:37)

Damine kuma : Ji delili la ka dɛɛɛ i la wa ? I ye ji nafa don ani ka nege mine ka tɛmɛn fɛn be kan wa? (ta ne ka ji nafa nefo)

Tigɛbaw:

1. Jɛnamayaji a kɔnɔna fɛnw.
 - a. A jɛnaman don (yuhana 4:10)
 - b. A jɛlen do (jirali 22:1)
 - c. A ka sɛnu (jirali 22:1)
 - d. A ka ca (Ezekiyeli 47:1-9)
 - e. A gansan do (jirali 21:6)
2. Joni ta do ?
 - a. minɔgɔ be minnu na (jirali 21: 6)
 - b. mɔgɔ o mɔgɔ (jirali 22:17)
3. A sɔrɔ cogo

- a. A ye na(jirali22:17)
- b. A y’a ta (jirali 22:17)

Kuncɛli: Kalanden k’o labɛn .

ƊOGƆKUN WOLONWULA ani SEGIN :

BIBILE Ɔɛfoɔli waajuli

Bibile Ɔɛfoɔli waajuli ni waajuli tɔw tɛ kelen ye . Waajuli sugu tɔw bɛ miirinan wala hakilinan kelen ta k’o Ɔɛfo k’a sɔɔ bibile Ɔɛfoɔli waajuli bɛ dun fan bɛ fɛ k’a sɛgɛsɛgɛ .Mɔgɔ dɔw bɛ miiri ko bibile Ɔɛfoɔli waajuli bɛ tɔw sanfɛ

1. Nafa dɔw bɛ sɔɔ nin bibile Ɔɛfoɔli waajuli la.

a.U bɛ waajulikɛla ni lamɛnnikɛlaw mɔnnew bange Ala ka kuma la. Waajulikɛla ni a ka lamɛnjama tɛna u yɔɔ janya bibile kalan na .

b. O bɛ bɛn waajuli hakili ma. Yesu ye baara kɛ o cogo de la(luka 4) , Etiyɛne (kewalew 7,8), Pɔli (kewalew 28)ani Piyɛɛ (2ani 3)

c.U fɛɛɛɛɛɛ do. U bɛ Ɔɛfoɔli yɔɔ ba di ani tiɲɛ waleyali ko numan lamɛnbaw ka ɲɛnamaya la

2. Gɛɛɛɛɛɛ dɔw b’a la:

a.U laban bɛ se ka lamɛnbaw tulo kɔɔ gan.

b.Waajulikɛla bɛ se ka kɛ salabato ye.An bɛ se ka sama ka weerese kalan werese ko fɛ ka Ɔɛfoɔli dɔɔni kɛ ka tɛmɛn sani u ka tiɲɛ fo tiɲɛ min bɛ Ala ka kuma kɔɔ.

c.Yɔɔɔkɛlanta bɛ se ka janya , o bɛ na ni ɲagami ye hakiliw la.

d. Nin ɲɔgɔn waajuli bɛ wolomani kɛ , a bɛ waajulikɛla bali ka bi la kow waajuli kɛ. Bibile Ɔɛfoɔli

waajulika kan ka kunba soro walisa miiriliw be ka ke kelen ye. Weresew ka kan ka jɛnatomɔ ka bo bibile kono walisa ka ni di waajuli ma ani waajuli ma kan ka ke kunna foli dama ye nka fen waleyalen.

Bibile jɛfoli waajuli misali:

“Saya min be jɛnamaya di”

Waajulikun: Yesu kirisita saya .

Soro yoro: Romekaw 5: 6-11, Ka an barikantan to, kirisita sara Ala jɛsiranbaliw ye waati bennen na.

Daminekuma: Nin weresew jɔyoro Poli ka kalan kono.

Tɛmɛn sirabaw:

1. Do sara.

a. Nin ye delinan ko ye ,beɛ be sa.

b. Nka min ye ko kɛɛnkɛɛnnen ye o file nin ye ko min sara o tun ye mogo min ye a dana mogo ye. A tun be se ka ban saya ma.

c. Fen min sirilen be a sya ko la ani min be bo a la

2. Kirisita sara minnu ye ?

a. jurumu, Ala ntanw, barika ntanw, juguw .

b. Daɲɛw koro “A sara u koson ”

6. Kirisita saya kun

a. A tɛ Ala waajibiya ka diɲɛ kanu

b. Juman bolo kan ka mogo jɔtigiya ka celaben ka kisi dimi ma ka kisi ni a yere ka jɛnamaya ye.

Kuncɛli : an be gengenjiri in koro don wa? A tɛ fen jira an na wa ? Yala an ma kan k’ kanu a ka saya koson wa ?

Tigɛda Duurunan

KA SAGAKULU DɛNDɛ

Piyɛrɛ ye nin sɛbɛn: Ala ka sagakulu min kalifalen bɛ aw ma, a ye aw janto o la (1 Piyɛrɛ 5:2) I na sɔrɔ a hakili jiginna don na Matigi y’a jininka don min siɲɛ saba ni a bɛ ale kanu (Yuhana 21:15-17) A jininkali kelen o kelen Yesu ko Dumuni di ne ka sagaw ma. Yesu bɛ o cikan kelen de di a nɔfɛ taamabaw ma dugubaw ni dugumisenw kɔnɔ.

Piyɛrɛ ka cikanw ka di pasiteri denmisenw ma ani karamɔgɔ dɛmɛnba. U ka kan ka sagakulu balo ani u ka kan ka kɔlɔsi ka kɛ misali ye sagakulu cɛma. O kɔrɔ sagagennaw ka kan k’u wasa don sagakulu magokow la, k’a ka jininkaliw lamɛn ani k’a ka jɔɔrɔnan kow furakɛ. Kuw to o la u ka kan ka kɛ misali ye jɛnamaya ni kɛwale ta fan fɛ.

Nin kalansenw bɛ kuma ko caman ko la: waajuli, laadiba, Ala ka lasigiden ka jɛnamaya, Piyɛrɛ ka kumaw ka jɛsin baara bɛ laban ma, A ye Ala ka sagakulu balo ni karamɔgɔba y’i jira tuma aw na kunnajala nɔɔrɔma fɔsɔfɔsɔbali sɔrɔ (1Piyɛrɛ 5:4).

Kalansen 1: Ala ka kuma waaju

Waajuli min bɛ den mɛnta kɛ o dulonnen don Ala ka kuma la. Ala ka kuma kalanni ni a sɛgɛsɛgɛli ye jɔyɔrɔba kununniw la minnu ko fɔlɛn don ayidu kɔrɔ la, kɛrɛnkɛrɛnɛnya la masakɛ Zoziyasi ka masaya waati la (2 Masakɛw 22:8-11) ani (Ezidarasi 7:10) Amɔsi ye kiraya kɛ kɔngɔ dɔnw ko la Ala ka kuma kɔngɔ bɛ na kɛ (Amɔsi 8: 11, 12) tuma dɔ an bɛ o waati jɔgɔn kɔnɔ. Jɛkulu caman na

ko caman be fo jɔɔɔn, beɛ be kuma i ka yeeta ni i donta kan nka Ala ka kuma te jira ka fɛɛɛ.

Nɔnɔ ka di nka fo waati joli? An te se ka kɔkɔ ni dumuni kolo girin te. Pɔli ko ka kuma waajuli ke (2Timote 4; 2 -4) o ye fen nafama ye.

Kumafalen: A ye yɔɔɔ dilenw kalan k’aw hakilinan di u kan waajulijuman min sinsinnen be Ala ka kuma kan.

Kalansen 2: MUN NA AN MAGO BE KUNUNNI LA?

Kununni sɔɔɔli te ko be bannen ye. N’Ka temen sira don ka fen jininen do sɔɔɔ, o te fen wɛɛ ye kibaruduman fo. Kununni te kibaruduman fo ye nka a be kibaruduman fo bange. Dawuda tun be delili la ko: “*I ka i ka kisili jagali ke ne kɔnɔ...jurumukɛlaw na segin i ma tun*”. (Zaburu 51:14 ,15) Ewane Roberts tun ye waajulikɛla ye Galles jamana la min ye angilɛw sigi yɔɔɔ do ye. Ale tun be Ala deli tan: Matigi egilisi kuru, ani duba dijɛ ye !

Kununni temennew caman bangerakibaruduman fo la ani cidɛnya dijɛ kɔnɔ. Nka a doɔw sara jɔɔna, mun kosɔn, ka sabu ke jɛmineɓaw dɛsɛra ka fen beɛ jɛsin kibaruduman foli ma ni niw sɔɔɔli ma.

Ni Ala y’a ni jigin mɔɔɔw kan a kun te u k’u diya nka u ka se ka kibaruduman fo dijɛ ye. Kununni nabaliya kun do file nin ye, an t’a don munna an mago be kununni la.

Kumafalen: Fen jumen be e ka egilisi la min b’a jira ko a mago be kununni la ? Aw k’o ke delili kun ye jɔɔɔn fɛ.

Kalansen 3: Waajuli min be ɲɛsin kununni ma

I ka egilisi mɔgɔw sumalen do wa fo u te nafa sɔɔ Matigi ka kow la wa? Aw ka sagakulu la tilaliw, sɔsɔliw, ɲegonya, ɲɔgɔn kɔɔfo be yen wa ? I ka egilisi mɔgɔw be juru ke wa? Nkalon, sonyali? U be kɔsegin kafiriya walew ma wa?

Kununni kɔɔ ka segin ɲenamaya la --- danfara be kibaruduman foli ni kununni ce. Jurumukela mago be kibaruduman la ka se ka na Matigi ma. Nka min bangerako kura ni a seginna jurumu la ka sumaya o mago be kununni la

Kununni be sɔɔ cogo di ? 2 tilew kibaruduman 7:14 be fen naani ko fo an ye

1. Yɛɛmajigin
2. Delili
3. Ala ɲinini
4. Ka sira juguw bila

A be bange min na o file:

1. Ala na an ka deliliw lamɛn
2. jurumu yafa be sɔɔ
3. U ka jamana kenɛya ka fanga kura di.

I mago be kununni la wa? Delili ke ka sɔɔ, a waajuli ke ni sebe ye.

Kumafalen : I be se ka kununni nege don i ka sagakulu la cogo di? Fɛɛɛ do labɛn min waleyali ka nɔgo i ma o ko kama.

Kalansen 4: Delili kununni kama

Sun ni delili ye kununni labɛn cogo ye ani a nafa te se ka fo ka ban. Delili be temɛn ɲinini gasan kan. A b'a wajibiya k'an yɛɛ segegege koɲuman (Jirali 2:23) o ye waati ye an hakili be jigin layiduw la an ye minnu ta Matigi ye n'u

ma dafa (waajulikela 5:1-6) ani an ye mɔgɔtow hake ta ko minnu na (Matiyu 5:23, 24).

Delili be majigin lana an ka jɛnamaya la, sabu a jɛ kɔrɔ an b'a senumaya don ani k'an te foyi ye (Ezayi 6:1 -5) Delili ye an ka barikantanya tamashyen ye, jininin don walisa k'a ka fanga ni a ka barika sɔrɔ (Matiyu 26:41).

Nin jɔgɔn sarakaw ka di Ala ye ani sankolo tasuma tena bali ka jigin a kan (Zaburuw 51:17-19) Elize ye saraka bolan jɔ tuma min na tasuma binna a kan.

Yesu ye delili ke tuma min na sankolo dayelenna. San folo egilisi ye delili ke dugukolo yereyere la.

Delili be Ni Senu ka sebaaya labila dije kan, fanga don min be ke dije kan. K'u to u kunberew kan Ala be sirilanw foni k'u korota ani k'u laben.

Kumafalen: Weresew kalan ani kuma delili kan ka ben n'i ka faamuyali ye.

Kalasen 5: KANUYA SUGU YE FILA

A yelento sankolo la Yesu ye jininkaliba do ke Piyere la "I be ne kanu wa?" (Yuhana 21:15-17) Kanuya ye kabakuru laban ye pasiteri ka baara la a jusigilan don.

Waati min Yesu ye Piyere wele sije folo la a tun y'a fo ko a be ke mogo minena ye (Matiyu 4:19) Sisan a ye sagagen baara de di a ma (Yuhana 21:15 -17) An mago be kanuya la ka niw kisi nka ka janto u la an mago be kanuya sebe la. Do ye kanuya ye ka jɛsin tununnenw ma to kelen be jɛsin minnu sɔrola olu kanuya.

Hakilifalen: I ka kanuya be jira cogo min na mogo tununnenw ta fan fe o fo ani minnu kisira.

Kalansen 6: JAMALA BAARA

Kibaru duman fɔli ye koba ye karamɔgo degeden fɛ. O de koson i ka kan ka baara donniya soro, ka kalan fana soro. Matigi ka duba soroli fana ye waajibi ye ani a ka sebaya jurumutɔw tuubili koson, ka fanga di dannabaw ma.

A hakili ka to a la ka Ala sago be fo, o min ye kibaru duman, Ala ko kalan kow, kalan werew, korofoli, ani jijali ni lasomili (Kewalew 20:27).

A ka kan ka jama la delili dege, o be se ka ke n’an be delili ke ka caya an kelenna, yoro dogolen na. A ka deliliba la Yesu be jama wuli ka taa Ala yoro batoli miiriya kono.

Ka Ala ka kuma kalan ka jeya ni bonya ye ka je walisa bee ka se k’a faamu (Nehemi 8:8)

A ye cikan soro ka Ala ka egilisi balo (Kewalew 20:28) ka waajuli ke ani Bibile kalanw min be jesin lamɛnbaw mago ma.

A ka kan ka sagakulu lakana kalan dunnen ani karamɔgo nkalontigɛlaw ma (kewalew 20:29,30). Ale de ka kan k’i janto sagakulu desebato la (Kewalew 11:29,30)

Ale de ka kan k’a ka jama jeme a ka kibaru duman walew la, ka egilisi sigi yorow la fen te yoro min.

Batoli banto ale de b’i janto duba la o koro ka peren ka Ala sagoya fo o min ye a ka jama duba ye (Nonburuw 6:23-26; Jirali1:4, 5) nininkaliba min kera 2 korɛntekaw 2:16, Jon be se ka nin kow ke? Jaabi soro ka bo 2 Korɛntekaw 3:5 An ka se be bo Ala la.

Kumafalen: Nin jayoro be la jumen ka gelen i jena ka ke? Jumen ka bon i je na?

Kalansen 7: KA TO HAKƐ LA BAARA KƆNƆ.

An ka kan k’an kƆlɔsi juru sama kojugu ma an ka waajuli kƆnƆ. An bɛ min kalan di an ka kɛ o waleyabaa ye ni o tɛ an bɛ kɛ kogelɛntigi ye. I ka Ala ka kanuya waajuli kɛ ani a ka senumaya min tɛ se ka sɔn jurumu ma, sankolo ko fo ani jahanama ko fo i ka waajuliw la, kuma Ala fɛ jɛɲɔgɔnya ko kan, ani kununni ni kibaru duman fɔli nafa kan. Pɔli tun bɛ se ka fɔ ko ne ma Ala sagoya dogo aw la.

A na fisaya i ma ka i ka waajulikun kelenw bɛ sɛbɛn ani ka porogaramu dɔ labɛn waati jan kosɔn. O cogo la I dusukun ni hakili bɛ barika sɔrɔ, i ka dɔnniya na wara ani o bɛ kɔ, o na i demɛn ka se ka kuma tiɲɛw bɛ ko la minnu bɛ Bibile la.

Baarakɛta: I ka waajuli tɔgo labɛn min bɛ se ka di kalo saba kƆnƆ.

Kalansen 8 : WAATI NI WAATI KIIMƐLI

A ka ɲi ka tile kelen bila kalo kƆnƆ wala tile fila, fɔ saba walisa ka kiimɛli kɛ i ka baara kan. I ka kuntilennaw bɛ ka sabati wa ? I bɛ i ka baara denw ye wa ? Duba ni se sɔrɔliw bɛ se k’an ɲɛw fiyen fɔ an tɛ baara tɔ tolen jaati, i ko jahadi bɛ se k’an laɲinɛ an ka kobaw kelenw kɔ. N’i ye i mabɔ dɔɔnin o bɛ cogo di i ma k’i ka baara kiimɛ ani i ka taama cogo ɲuman. I bɛ se k’i ka filiw latilen hali ciden Yuhana filila siɲɛ fila, a tun bɛ ɲini ka mɛlɛkɛ bato nka a latilenna (Jirali19:20; 22:8,9) O cogo kelen na an delilanw bɛ se ka yeɛmɛ. Yesu ko: *“An ka ta kɛrɛ fɛ”*.

Kumafalen: I ka kan ka nege fɛn bonta jumɛn kɔ i ka baara daminɛ?

Kalansen 9 : BAARAKƐLA WƐRƐ LAADI

Mɔgɔ min bɛ sagagenna dɛmɛ o ka kan ka se ka kuma ta jama la ka jɛsin kisili ni mɔgɔw ka gɛleyaw ma. Waati dɔw la ka fen jira u la min tɛ u ka jɛnamaya kɔnɔ (Matiyu 18:15 -17)

Minnu bɛ gɛleya ni dɛsɛw la a ka kan k’olu dusu saalo.

A sen ka kan ka ye a ka sagakulu ka jɛnamaya kow bɛɛ la (Romɛkaw 12:15) A hakili ka to a la ko ale ye Matigi nɔna bila ye dugukolo in kan.

Kumafalen: Sigidala kow ye jumen ye, aw ka dugu kɔnɔ min bɛ se ka sababu di ma ka laadili kɛ ani k’i ka dɛmɛ jira?

Kalansen 10: KA BALIMA JɛNɔGɔNYA BARIKA

Balimaya sinsinnen don an ni Kirisita jɛnɔgɔnya kan ka kɛ ga kelen mɔgɔ ye. Dannaba ka kan ka jɔgɔn sɔrɔ, ka kuma ni jɔgɔn ye, ka jɛ, ka ka delili kɛ, ka dɔnkili da, ka jɛnamaya jɔgɔn fɛ. U mago b’a la kaa kɛ jɔgɔn fɛ (1 Yuhana 1:7; 1:3).

1. Balimaya kun

a. ka jɔgɔn jija dinɛlajɛw senfɛ ani jɛ ka dumunibaw sen fɛ. I ka kan ka cɛw lajɛ dumuni kama, wala musow wulala baro la, u bɛ se ka jɔgɔn kumajɔgɔnya. I ka kan ka denmisɛnw fana lajɛ tulo kama. Nka o kow bɛ ka kan ka kɛ ni Bibile miiriya ye. O cogo bɛ dannaba dɛmɛ kosɛbɛ ani ka dannabaliw sama ka bɔ kɔkan.

b. Ka jɔgɔn lajija jɛnamaya waati gɛlɛnw kɔnɔ. A ka gɛlɛn ka dusukun cogo don, n’an bɛ jɔgɔn fɛ dɔɔnin bɛ fɛgɛnya.

- c. Dooniyaw tilali walisa be ka do soɔ. An ka seereya be se ka mogo wexe bali ka bin an ka fili jogon na.
- d. Ka je ka sewa dilili do jaabi koson (Zaburuw50:16) O bena ni jijali ye ka taa je ka delili ke ko wexe koson.
- e. A ye kasi kasibatow fe (Romekaw 12:15) Minnu be degun na an ka kan k'olu demε ni jεjiw ye jenasisi ani toɔɔ.
- f. Minnu ye kofejuru samabaw ye k'olu lajija ka taa je.

2. Balimaya nafa

- a. An be taama kene la (1Yuhana1:7)
- b. An be toɔɔ jogon fe (Filipekaw 3:10)
- c. An be baara ke jogon fe (Kolosekaw 4:7)
- d. An be jogon lajija (I Tesalonikekaw 4:18)
- e. An be delili ke jogon ye (1 Tesalonikekaw 5:25)
- f. An be jogon doni ta (Galasikaw 6:12)
- g. An be jagali jagalibatow fe (Romekaw 12:15) jagali teme ka di mogo wexe fe
- h. An be bonya ka manamana an Matigi ye (2 Piyere 3:18)

Kumafalen: Balimaya laje sugu jumen be je aw ka jamakulu ma ?

Kalansen 11: KIBARU DUMAN WAAJU

Waajulikela be se ka togo caman di a ka kalanw ma dan te min na.Nka a ka kan ka to hake la a ka jεnatomoli la. Sabu a be se ka miiri ko kun t'a la a ka waajuli ke kisili kan a bena i sinsin senumanw sabatili kan ka jinan ka ni kuraw jini Kirisita ye.

Ko caman na mɔgɔw ye egilisi mɔgɔw ye nka u tɛ Kirisita farikolo ta ye, egilise ɲɛnama mɔgɔw tɛ. Kisili ye tiɲɛ ye ni ale tɛ saya banbali de bɛ yen. Egilisi min kɔnɔ mɔgɔw tɛ tubidenw kɛ o ye egilisi salen ye barikantan.

Egilise ɲɛmɔgɔw hakili ka kan ka jigi Ezekiyeli ka kuma la ka ɲɛsin dugu kɔɔsiba ma (Ezekiyeli 33:6).

Baarakɛta: Bibile yɔrɔdɔw ɲini ani toɲɔ dɔw minnu bɛ se ka kɛ kibaruru duman waajuli ye.

Kalansen 12 : DANNAYA KISILI

Yala a bɛ se ka kɛ ko aw ka egilise mɔgɔ dɔw bɛ siga u kisili ko la wa? Kisili dannaya ye fɛnba ye dannaba fɛ n’a b’a fɛ ka mɔgɔ wɛrɛ dɛmɛ ni la. Ka da i ka kisili ko la o ye ka jɛya a la ko hali n’i sara bi i na ta sankolo la Matigi fɛ (Yuhana 10:28-29).

1. Jusigilan minnu bɛ dannaya kisili ko la
 - a. Ni Senu ka seereya (Romɛkaw8: 16 ; Galatekaw 4:6)
 - b. Ala ka kuma (1Yuhana 5:10-13 ; Yuhana 5:24; Romɛkaw10:13) A fo Setanɛ ye *“Ala ka kuma ko ni ne dara Yesu Kirisita la, ɲɛnamaya banbali bɛ ne fɛ. Nin— (don fɔ) -----ne ye yɛrɛ bɛɛ di Yesu ma o de kosɔn ne kisilen don, ɲɛnamaya banbali bɛ ne fɛ. Ne ka jurumuɔw yafara. Ne bɛ ta sankolo la”*.
 - c. ɲɛnamaya yɛɛmalen (1Yuhana 3:14 ; 2Kɔrɛntekaw 5:17)
2. Min b’an bali ka jɛya an ka kisili la.
 - a. Ka ban ka dannaya kɛ Ala ka kuma la.
 - b. Diɲɛdenya.
 - c. Fabaliya Ni Senu la (Yuhana7:37-39).
 - d. Jurumu ani seginkɔ (1Yuhana1:9)

Jantoli: E kunko tɛ ka mɔɔɔ dɔ lasɔn a ka kisili ma Ni Senu ka baara don, o min bɛ dusukun don.

Baarakɛta: ka kalandenw sigi fila fila ani u ka kuma ɲɔɲɔn fɛ. Dɔ b’a yɛrɛ kɛ dannaba ye min ma da a ka kisili la, tɔ kelen dɔ b’a ninin ka lafaamuya Ala ka kuma fɛ.

Kalansen 13: KA TUUBIDEN KURAW KƐ KALANDENW YE

Tuubiden kura ye denkura ye Kirisita la, a mago bɛ dɛmɛ la ani ka janto a la i ko denkuraw mago b’a la cogo min na. Mɔɔɔ tuubilen kura ka dɔɔɔkun fɔɔ nafa ka bon. Setanɛ na fɛn bɛ kɛ ka siga don a kɔnɔ. Taa bɔ a ye don o don. Ala ka kuma kalan a ye ani delili k’a ye.

Cogo di a ma a bɛ se ka seereyabɔ a ka dannaya kura ko la. O na a ka dannaya barikaya ani a na kɛ seere ɲuman ye dannabaliw ye.

Dannaba kura kalan gafe bɛ sɔrɔ egilise dɔw bolo ka mɔɔɔw labɛn batiseli kama. O kalan daminɛ dannaya naamu fɔlen kɔ.

Dannaba kura ka kan ka fa Ala ka kuma la o de bɛna a dɛmɛ ka kuku (1Piyɛrɛ 2:2). A kɛ cogo bɛ la a sen ka se ka ye Bibile kalan jɛkulu dɔ la.

Nin ye cogo ye ka balimakɛ kɔrɔlenw ni kuraw don ɲɔɲɔn na kɔrɔmusow ni dɔɔɔmusow. A ye kɔɔsibaa kɔkɔlen di i ka dannaba kura ma, min falɛn bɛ kanuya la ani delili ka se ka dun Ala ka kanuya dubaw kɔnɔ.

Kumafalen: I bɛ se ka i ka egilisi dannaba kura jija cogo di ? kuluw bɛ se ka labɛn cogo di, kɔrɔw ni dɔɔɔw cɛ?

Kalansen 14: MUN NA SEEREYA BƐ BƆ

Weresew: Matiyu 10:32, 33; Romɛkaw 10:9.

1. Kirisita tɔgɔ fɔli da la o waajibiya.

- a. Kirisita yere y’a pini an fe (Matiyu 10:32, 33).
- b. demeli sira don an ka dannaya jɛnamaya kɔnɔ, a ka gɛlɛn ka dannaba kolo ye seereyabo la.
- c. Seerebo be an demɛ ka gɛleya caman furakɛ. Mɔgɔtɔw be i jɔyɔɔ don ani u b’i bonya ka da o kan. Dannaba jijabali ko ma di dijɛ ye. Ani o na i tanga ka taa kɔrɔbɔli yɔrɔw la.
- d. Kirisita ye min k’an ye k’o lakale.

2. Seereya kɛ cogo

- a. Jama la, dinɛ lajɛw, deliliw waati, seereyabo tumaw la
- b. Dogo la, k’an to baro la teriw fe, mansaw, siginjɔgɔnw fe. O ye cogo gɛlɛma ye nka a ka kan ka kɛ.
- c. kenɛma: Ni batisera tuma min wala i kɛlɛn egilise numan do ka mɔgɔ ye
- d. I be tagali min kɛ i ka egilise ka lajɛw la ani i sen dunnɛ jɛnɔgɔnya walew la o be ye seereya ye.
- e. I ka kan ka fo ko i ye Kirisita ta ye be jɛna tuma be. (zeremi 20:9) A kɔlɔsi ko jɛnamaya fɛn o fɛn ni seereya t’a la o be sa.

Yere kɔlɔsi: Dannaba min te kisiba seereya bo o laban ye tunnun ye

Kumafalen: I donbaw cɛma jɔni ka seereya ka bon? Mɔgɔ tɔw be se ka lajija ka seereya bo cogo di?

Kalansen 15: KA MŌGŌW SŌRŌ MATIGI YE, O BAARA DAMINŊ

Ala bε taa ηε ka welekan ci: “Ne na jŋni ci ? Jŋn na taa an ka ci la” (Ezayi 6:8) O Kasikan bε sen na fŋ bi. “baarakelaw ka dŋgŋ sumatigεta ka ca” (Luka 10:2) Egilisi kŋnŋ mŋgŋ caman labennen don ka mŋgŋ wεrε ci nka minnu b’a fε ka ci olu ka dŋgŋ.

Mun bε se ka kε? I ka kan ka fεn bεε kε ka ni ko yelemā. An ka jamana tεna waaju fŋ a ka sŋrŋ dannaba kelen kelen bεε kεra Ala ka baarakelaw ye minnu bε se ka mŋgŋw sŋrŋ matigi ye. Fεnba naani bε yen ka kε:

1. Ka ηemineli kε n’i yεrε ka misali ye
2. Ka waajuli sεrε dŋ waaju mŋgŋ sŋrŋli nafa kan (kalansen11)
3. Kalan sigi sen kan mŋgŋ sŋrŋli cogo kalansenw di
4. Gafe dŋ ηinin kibaru duman kan k’o latεmε jekulu mŋgŋw fε bεε k’a kalan. I kana ηina ka mŋgŋw ci bŋlŋn kŋnŋ k’u kε ni minenanw ye.

Baarakεta: An yεrε ka misali fε an bε se ka mŋgŋw kalan cogo di ka kε seerew ye. Hakilila saba labεn o kosŋn

Kalansen 16 : KA Kε MŌGŌ MINεNA YE KUN JUMεN B’A LA

Mŋgŋ caman welelen tε pasitεriya baara kama; nka dannaba min bangera ko kura o ka kan ka kε mŋgŋ minqna ye. I ka kan k’i ka mŋgŋw sama ka mŋgŋ sŋrŋ Krisita ye ηagali sidŋn. Kibaru dumanfŋbaa Billy Sunday ko: Ka niw sŋrŋ o ye timinandi baara ye ka mŋgŋ dŋ lana Kisibaa kelenpe ma waati dantigεlen kelen na.

- 1) **Mun na ka kε ni minεna,**
 - a. Ni kelen songŋ (Marka 8:35-38)
 - b. Jahanama ye tijε ye

- c. Kirisita ka tɔɔɔw gengenjiri kan jurumukela bæ kelen kelen kosɔn.
- d. Nin diɲe ye fu ni fufafu ye.
- e. Sankolo la taali ko ni i ka ga bæ ye o nege.
- f. Arijana nɔɔɔ
- g. Iadiyalifɛn minnu na di baarakela kantigiw ma

2) Min bæ ɲini niw sɔɔɔba fɛ

- a. A kisilen ka kan ka kɛ, ani ka da a ka kisili ko la
- b. A ka kan ka ɲenamaya senumaya la
- c. baara ka kan ka kɛ kanuya kɔɔɔ
- d. Bibile dɔɔɔniya ɲuman ka kan ka sɔɔɔ a fɛ ani a ka kan ka baara kɛ n'a ye.
- e. A ka kan ka kɛ delili kɛla ye
- f. A ka kan ka fa Ni Senu la
- g. A ka kan ka fa makari la ka ɲesin mɔɔɔ tununnenw ma

Kumafalen : Mun na fɛn fɔlen ninnu bæ nafa ka bon?

Kalansen 17: SEEREYA BɔCOGO

1. Seereya bɔ cogo

- a) Kirisita seere ka kan ka kisi fɔɔ
- b) I tuubira cogo min na o lakale ani yeɛma minnu donna i ka ɲenamaya la.
- c) I ye jaabi minnu sɔɔɔ i ka deliliw la olu ko fɔ (Zaburuw 50:15)
- d) Kirisita bæ i wasa cogo min na o lakale
- e) Kuma i ka sesɔɔɔli kan jurumu ni kɔɔɔɔli kow la
- f) Were sew bæ la jumɛn ka di i ye, u ɲɛfɔ ani kuma u kan. Ala kumana i fɛ bi sɔɔɔma wa?
- g) Kirisita ka kibaru duman ko fɔ mɔɔɔw ye, a fɔ i da fɛ.

2. Dannaba ka Seereyabo balinafenw

- a. Mɔgow ɲesiranya (2Timote1:7; 1Yuhana 4:8; Filipekaw 4:13).
- b. Kibaru duman foli maloya (2Timote 1:8)
- c. Nɔgolenya (1Yuhana 1:9)

I ka Ezekiyeli 33:8 kalan walisa farati min be seereya keɓaliya la k'o ye

Baaraketa: Seereya do laben i tuubili kan ani yeɓemaw minnu kera i ka ɲenamaya la.

Kalansen 18: Fɛɛɛ DILALENW KA Kɛ SEERE YE

1) **Ala ka tɛmɛsira naani** o ye baara ke cogo ye min ka ca ani barika b'a la.

2) **Kitabu kumantan**, min ɲe ye sanu ye, doɓ ye finma ye ani bileman, jɛmanani ɲuguji. O fana baara ka nɔgo.

3) Cogo wɛɛ ka di denmisenw ma o ye **bolokɔnniw** ye. I mago te baara mina la wala gafe.

Bolonkɔni folɔ –Ala be i kanu (Yuhana 3:16)

Bolonkɔni filanan ----beɛ ye jurumu ke

(Romɛkaw3:23)

Bolonkɔni sabanan ---- Kirisita sara an ka jurumu sara ye (1Kɔrentekaw 15 :3)

Bolonkɔni naaninan --- da a la ko Kirisita sara i ka jurumu kosɔn (Yuhana 1:12)

Bolonkɔni duurunan ---N'i dara ala i be ɲenamaya banbali sɔɔ (Romɛkaw 6:23)

4) **Mɔgo doɓ be baara ke ni Romɛkaw** ka sira ye; Ka Bibile werese jira k'u ɲefɔ; Mɔgo ka mago ko (Romɛkaw 3:23) Mɔgo ka jurumu ɲagata (Romɛkaw 6:23) Ala ka fɛɛɛ (Romɛkaw 5:8) Mɔgo ka jaabi (Romɛkaw 10:9)

5. **layidu kura min weresew kɔɔcilen o bo ko doɓnan numan ye.** Ni i bo Bibile kalan do fo a bo bo a kalama ko i

ye i sobo don ka se ka kuma ale fo. I bo se ka yoro kalantaw tila ka nimeru sigi u kan walisa k’u bo jogon na u kalan tuma la. A jinin tuma la nogyo bo don a soroli la. O jogon ko nin weresew la Yuhana1:12; 1Yuhana1:9; Jirali 3:20; 1Yuhana 5:10-13.

Baaraketa: Ni fereew fila nin na i bena jumen ta, ladegeli ke ni ka kalanso mogow ye niw jinnina ani tije jininbaw i ka sinsi fo a tigi ka son Matigi ma a laban.

Kalansen19: JAKA NI NILIFEN KALAN

Ka nili ke Ala baara kama o be se ka ke wale gelen ye i ka egilisi mogow fe. Nin miirili ke u dusukun walisa u ka nili ke ni jagali.

Nili be ke cogo di Ala ka baara koson?

1. Ka ke tuma bee (1Korintekaw 16:2) Dogokun don folo. An ka kan ka nili ke san kono dogokun be. A ye aw ka nilifen di i ko jako fen be laben cogo min na o la Ala na aw ka tilennnya sara.
2. be ni yere don. (1 Korintekaw 16:2) aw be kelen kelen, Gatigi dama ka ko te nka gatigi muso ni denw be. A be jasin fentigiw ni bololankolow ma.
3. Ka ben ni soro ye “Matigi dubara i ye cogo min na”. An ka kan ka jaka ni nilifenw di sabu Ala be duba nilikelaw ye .
4. Nin jagali ye (2korintekaw 9:7) ni diyagoya te.
5. Teye labilali ye (2 Korintekaw8:2) U ye nili hali ka soro u teye lankolo tun don. Muso ce salen ye a ka wari nege fila di. An ka nili be jate ni min be to an fe nili ko fe. Nilibaw ko fe dubabaw be na (Kewaliw 20:35; Matiyu 6:20; Malaki 3:10).

A faamu ko i ka mogow tena nili ke ni i yere ma misali folo di.

Kumafalen: I ka egilisi be Bible ka kalan jate nili ko la wa? Mun be se ka ke ka yelma don o la ?

Kalansen 20: JIJALI KUMA BE DI COGO DI?

Ala ka jumaya la a ye cogo di an ma ka se k'an saniya jurumu ma. N'an b'an jo an ka jurumu (1 Yuhana 1:9). A b'an saniya. Nka ni an ma son ka jo an ka jurumu la o be na ni dusukun gelya ye. Heburuw 3:13 ko: Aw ka jogon laadi don o don, bi be se fo don minnu be ma, walisa aw si kana lafilu jurumu fe ka aw dusuw gelya. K'i tanga jurumu ma jijali kuma barika la o nafa ka bon balima jɛjɔgɔnya la.

Ni balima do ye fen do ye balima wɛɛ fe min mapi, o ka kan ka ke haminan ko ye o fe, ani a ka kan k'a ninin ka balima in lajija. Nka o jijali be ke cogo di?

1. Ni kanuya ye (Luka 9:54-56; 1Tesalonikekaw 2:11; Matiyu12:20)
2. An ka kan ka kuma ni yere majigin ye (Romɛkaw 12:10; Efɛsekaw 4:2)
3. A ka ke ni Ala ka kuma ye (2Timote3:16, 4:2; Kolosekaw 3:15)
4. An ka kan k'an yere to Ni Senu ka jɛmineli koro (Efɛsekaw 5:18, 19)
5. A be ke dogo ka ben ni Bible ka kalan ye. (Matiyu 18:15).

San saba koro ka jɛji to a jɛw la Poli ma laadili dabila (Kɛwalew20:21).

Kumafalen: Mun be ke ni an be mogo do laadi ni kuma gɛɛnw ye? An be se ka mun ke walisa o kana ke?

Kalansen 21: JURUMU KO BÈ NÈNABO SAGAKULU LA COGO MIN NA

- 1. A kɛcogoka kɛɛ ni Bibile cogo ye (Matiyu18:15-17)**
- a. Min bɛ fili la ka gɛɛ o tigi la i kelen ni a kelen kasɔɔ k’a laadi nimisili ko la
 - b. Ni a banna ka i lamɛn mɔɔgɔ kelen wala fila wɛɛ wele ka fara i kan ka kɛ seere ye.
 - c. N’ka ni a banna ka olu lamɛn tun a fɔ egilisi ye
 - d. Ni a banna ka egilisi lamɛn, a jate i ko jurumuto, Ala dɔnbali

2. Kololi kun

- a. kalan juguw (Tite1:13) kalanjuguw, batojuguw, o bɛ dannabaw lafili. Kɔlɔsi ka kan ka kɛ o ko la.
- b. Jurumu kɛɛkanta (1Timote 5:20)
- c. Kakalaya (1kɔɛntekaw 5:1-5)

3. Jurumu ko bɛ latilen cogo di?

- a. an k’a kɛ ni majigin ye (1 kɔɛntekaw 10:12)
- b. Tɛɛ tɛɛ la (Matiyu7:3-5)
- c. ni kanuya ye (1 kɔɛntekaw13:4)
- d. k’an sinsin Ala ka kuma kan
- e. K’an sinsin an yɛɛ ka seereya ni an ka dɔnni kan.

Baarakɛta: Mɔɔgɔ bɛ aw ka egilisi la min bɛ jurumu la? I b’a fɛ ka kɛ cogo di walisa ka gɛɛɛya in furakɛ?

Kalansen 22: DANNABA BINNENW MINÈ COGO

An bɛ dannaba dɔw sɔɔ minnu tun ye dannaba jijalenw ye fɔlɔ nka bi u binnen don. I hakili to 1Kɔɛntekaw 10:12 ani Ntalenw 16:18. Mɔɔgɔ tɛ bin yɔɔɔnin kelen.

Fɛn fitiniw de bɛ fara ɲɔɔɔn kan minnu bɛ an ka ɲɛnamaya nagasi Binni kun ɲɔɲɔnw.

- a. Delili kɛ baliya
- b. Bibile kalan baliya (2Timote 2:15)

- c. egilise matarafabaliya (heburuw 10:25)
- d. Ni Senu kanminɛbaliya (Efesekaw 4:30)
- e. Matigi tɔgo fɔ baliya (Matiyu 10:33)
- f. Taamabaliya kɛɛ la (1 Yuhana 1:7)

Fɛn min bɛ kɛ ni an binna

- a. An bɛ bɔnɛ an ka fanga la, an ka hɛrɛ, ɲagali, lafiya la.
- b. Dajukɔrɔkuma misɛnw bɛ kɛ an taalan ye don o don
- c. Ladiyalifɛnw bɛ ta k'an dan ani duba; (1Kɔrentekaw 3:15)
- d. dɔw yɛrɛ b'a fɔ ko a bɛ se kana ni Ni yɛrɛ tununni. Ala b'a ɲini an kɔsegin (Zeremi 3:22, Oze 14:4). Dannaba sɛbɛ tɛ binni fɛ cogo si (Zaburuw 101:3) Ne tɛna fɛn jugu si bila ɲɛ kɔrɔ. ɲɛ ka kan ka jɔ fɛn min na o bɛ sɔrɔ Heburuw 12:2 (Filipekaw 3:14)

Baarakɛta: I ka miiri mɔgo binnan dɔ ko la i ka sigi da la ani i ka fɛrɛ dɔ labɛn u wulili kama.

Kalansen 23: FURUSA

Mun bɛ kɛ ni aw ka egilise kɔnɔ mɔgo dɔ bɛ furu sa da fɛ ? Diɲɛ kɔnɔ furusa ye gɛlɛyaba ye furuso kɔnɔ. Furusa ye jahadi ye sabu a bɛ gaw halaki o min ye mɔgɔya jusigilan ye. Tijɛli ye fila ye egilise kɔnɔ. Kereticɛn ga ye Ala ka ko sigilen ye sen kan ani Kirisita ni a ka egilise jɛ taamashyɛn don.

O yɛrɛ de koson setanɛ bɛ furu ko kɛlɛ. Furusa kɔ gɛlɛya ni dɛkun tɛ ban i ko gaw tijɛni dusuw farafarali, denw ga tɛ minnu fɛ, denmisɛnw minnu bɛ kɛ kojugukɛlaw ye, kelenna sigi, ɲɛjiw.

Fɛn kelen dama de bɛ se ka kɛ furusa sababu ye Bibile kɔnɔ: o ye jatɔya ye (Matiyu 19:9) O kɔrɔ ka kafɔrɔgɔnya bɛnbali kɛ ka to o kan ni mɔgo ye furu tɛ i ni min cɛ. Hali o la furusa ma kɛ ci ye ka di nka a bɛ yamaruya.

I ka i se ko bæ ke walisa minnu be farali sira fe ben ka se don u ni ñogon ce. Miirili dow file ka ben lana.

1. A fo ka jeya ko furu ye bada bada ye fo saya --- Matiyu 19:6. Ala be kabako de ke furu kono ka mogo fila yelma ka ke kelen ye. Ala kelenpe de be se k'a ban sabu ale ta don ni furuñogonto kelen sara.

2. Nin denw be yen, olu de ye segenbaatow ye nin ko la, ñine kana ke u ko.

3. Furusa ye ga ka dexe jirali ye kene kan.

4. A ñini furuñogon fe u ka celabenni ñini Ala fe ani u furuñogon fe. O be se ka ke sababu ye ka na ni ben ye ani ka furu ko dilan.

Nin ben nana ce ni muso k'u ka yeredili wale kuraya here ni here tana la. U lajija k'a jira u la i ko mamineden kura. U kelen kelen be mago be kanuya la. A fo u ye k'u ka to k'a ñini Ala fe a ka kanuya senu di u ma ñogon kama.

Kumafalen: Dannaba ga kono fenbaw ye jumen ye? Fen jugu jumen de be se ka se o ñogon furuso ma.

Kalansen 24: JATOYA

Ni la ñeminbaa ka kan ka Ala ka lasomili kan fo ni kan ba ye jatoya ko la. Sariya wolonwulanan ma teme. (Ekisode20:14, 17).

Walisa an ka furu saniyali don fo an k'a don Ala be jatoya koniya ka se hake min ma. Jatoya ta fan fe Ala y'a sara ke saya ye mogo fila be koson (Levitike 20:10. Ni la ñema ka kan ka jatoya fenge cogo be la.

Siga nin na ko Jatoya ni ngolenya be ta ni an ye jahanama (Ntalnw7:27; 9:13- 17; 1Korentekaw 6: 9 ,10)

Kumafalen: Aw ka sigida dannabaw b'u yere kolosi ce ni musoya jurumuwa ma minnu kera ni mowolo taabolo ye wa?

Kalansen 25 : SUBAGAYA

Fɛn dɔ file min bɛ kɛ ka caya, mansaw bɛ na ni den ye ka di Ala ma nka n’i ye a ka finiw kɔrɔta i bɛ se ka gari dɔ sirilen ye a cɛ la. O dagalen don wa? Ayi dɛrɛ! Boliw ye subagaya baara minaw ye, u ni Ni juguw bɛɛ ye kelen ye. I ka werese ninnu kalan: Ekisɔde 22:18; Kɛwalew 19:18, 19, Galasikaw 5:20 ani Jirali 22:15.

Dunkɔnɔ ko ɲɛsiranya ni subagaya ye mɔɔɔ caman mara dibi la fɔ kana se Kibaru duman kɛnɛyelen nali ma. Fɔ ka se bi ma Setanɛ b’a fɛ ka jira mɔɔɔw la k’uw ka kan ka segin o mara kɔrɔ la. Nka Kirisita ka sira si tɛ o dibi la. Minnu bɛ jinɛmɔriya kow ni subagaya kɛ u laban tasuma ye (Jirali 21:8)

I ka kan ka baara kɛ min ye i ka kan k’o sugandi nka a faamu ko mɔɔɔ si tɛ se ka baara kɛ kuntigi fila ye. N’i sɔnna Kirisita ma i ka kan k’i ka boliw jeni.

Kumafalen: I ka sigida la subagaya sugu jumɛn bɛ yen. I bɛ se ka mun kɛ k’o ban.

Kalansen 26: MUN NA DULɔMINBALIYA WAAJULI KA KAN KA Kɛ

Bɛɛ b’a ye ko dɔlɔmin ye danga ye, a b’a minbaa cɛn, k’a ka du lanɔɔɔ ani a sigida.

Luka1:15 “A (Yuhana) na kɛ mɔɔɔba Matigi ɲɛkɔrɔ. A tɛna diwɛn (oinos gɛrɛki kan na) wala minni fɛn farinma si min, a na fa Ni Senu la”. Bibile yɔrɔ caman bɛɛ yen minnu bɛ lasɔmi kan di dɔlɔ juguya kan. A bɛ i ko jurumu a bɛna dɔɔni dɔɔni fɔ k’i bɔ i yɛrɛ ta ya la k’i kɛ jɔn ye A ka lapini tɛ dɔ wɛrɛ ye ka sonyali kɛ ka fagali kɛ ani ka tijɛnni kɛ (Yuhana 10:10)

Aw kana aw fa diwen na ... nka aw ka fa Ni Senu la (Efɛsekaw 5:18). Min bɛ minni kɛ diwen na se sɔrɔ o kan; an bɛ kɛ dɔ wɛrɛ ye min ni Ala ka dalen tɛ kelen ye.

A ka fisa an jɛ minnen ka to Ni Senu fɛ walisa ka kanuya kɛ jagali, hɛrɛ, munyuli, hine, jumaya, dannamɔgɔya, sabali, Yɛrɛminɛli (Galasikaw 5: 22- 23).

A ye filɛli kɛ dɔɔnin. Min sɛbɛnnen don Yuhana batiselikɛla kan a ye o mafilɛ ko: A na kɛ mɔgɔba ye Matigi jɛkɔrɔ. A tɛna diwen min wala minni fɛn farima; A na fa Ni Senu la (Luka 1:15) Yuhana ka jɛnamaya bɛ fanga di Efɛsekaw 5:18 ma.

Kɔlɔsili dɔw filɛ:

1. Dɔlɔ ye mafijalifɛn ye—A b’i kɛ fato ye, a b’i lafili (Ntalenw 20:1 Oze 4:11)
2. Dannaba jɛminɛba ma kan ka foyi kɛ ni dɔlɔ ye (Tite1:7) Dajɛ min bɛ yan gɛrɛki kan o bɛ fɔ ko: parinos (para ka surun fɛn na oinos: diwen ye)
3. Dɔlɔ bɛ kinin kɛ i ko sa A bɛ se sɔrɔ (Ntalenw 23: 29-35)
4. A bɛ hakilitigiya cɛn, miirili, i ka baara, (Ezayi 28:7)
5. Dɔlɔtɔya ni jurumu dɔw fɔlen don jɔgɔn fɛ (Galasikaw 5:18-21; Romɛkaw 13 :13,14)

Dɔlɔ tɔgɔ fɔlen don Bibile kɔnɔ sijɛ fɔlɔ la Zenɛse 9:21 Nuhun y’i fa cogo min a bɛ o de lakale ani o laban kɛra danga ye a denkɛ Kamu, a kɛra jɛnasisi !

Dannaba ka minkɛbaliya kun :

1. A farikolo ye Ni Senu batosoba ye ani o ma kan ka nɔgɔ cogo si la.
2. Kirisita seere don hali n’a ka minni ye dɔɔnin ye, balima wɛrɛ min fanga ka dɔgɔ o bɛ se ka sama ka ladege ani ka tɛmɛ hake kan.

3. A ye a balima kolosiba ye (Zenese 4:9) Ale de kun ko don k'a don ni a balima be taama tileneya ni saniyali la.

Mogow bee ka kan k'i yere mine dolu min ma, i kera dannaba ye wala dannabali.

1. Delinan don min musaga ka ca ani a be wari cen. (Duteronome 21:18-21 ; Ntalenw 23:20)
2. Mogotow ka kana koson sirabaw kan ani bolonw konon
3. Geleya minnu be gaw konon dolu ye u la sababu do ye. William Gladstone ko: "dolu farima were kelen ka tijenni no ka bon ni kelobolo kelen, wala banaba, wala kongoba". I ko gononya kelen be na ni do were ye o la fura kelen min be ben ni Bible ka kalan ye o file: yeremine dolu ma.

Kumafalen: Kun were be soru dolominbaliya la dannaba fe wa ?

Kalansen 27: KA DANNABAW DEME TOWRO LA

Dannaba caman be kule Matigi ma "Munna ne ka kan ka towro nin cogo la? " Teriw, waati dow la i ko Job teriw b'an jalaki ko min sera an ma o ye an ka jurumu kololo ye. Subaga na mogow do jalaki k'a ye mogow were jini ni towroba ye. Nka dannaba sebe ta fan fe kow be teme Fere fe, sabu fen bonta be Ala fe an ka jenamaya la (Romekaw 8 :28)

1. Munna towro be na ?

- a. Tuma dow la jurumu no don (Yuhana 5:14 Mariyama Noburuw 12:10; Masake Asa 2 Tilew kibarun 16:12).
- b. Walisa Ala ka sebaaya ka jira (Yuhana 9:2 ,3)
- c. Ka towro da Matigi kan (Yuhana 11:4; Filipekaw 1:29)

d. A be se ka ke jugu ka baara ye –ni Ala ka yamariya ye (Job ka kitabu, Marka 5:1 -5, Luka 13:16; Kewaliw 10:38) Ala be an ka munyuli dan do ani an se dan yoro.

e. A be se ka ke kololi ye, Ala b'a denw laben (Heburuw 12:5 – 13)

2. An ka jaabi ka jɛsin tɔɔɔ ma.

- a. An be se ka mafinya, k'a koniya, ka muruti a laɔ sani an k'an majigin a ye. O be na ni dusukun gɛleya ye.
- b. An be se ka bin korɔboli la nka kun t'o la. A ka nɛɛma na ne bo (1Korɛntekaw 12: 9)
- c. An be se ka son a ma ani k'a doɔnin ta ni nisongoya ye
- d. An be se k'an majigin Ala sago ye jagali la, o de ye sesoroɓi be la puman ye

Baarakɛta : I ka egilise mogo 3 ka se 7 ma togo seben minnu be degun kono sisan. I ka feere do tige u demeli kama. I k'o jogon ke egilisi mogo tow ye.

Kalansen 28 : BANABAATOW DEMELI KO

Dannabaw be bana ani Ala ka baarakɛlaw ka kan ka demɛ lase u ma. A ka kan ka jira u la ko Ala b'u kanu ani k'a jan be u la. An ka bana ko laje.

Ala be se ka bana kenɛya wa?

Bibile be kabakow caman lakale an ye, u caman kera nka u la belebebeba ye Krisita kununni ye. An ka Ala ye kabakokeli Ala ye. Zehova Rapha (Ekisode 15:26) a togo do ye ‘Ne ye Matigi i kenɛyabaa ye’ I ka Zaburuw103:3 kalan; Matiyu 19:26; Luka 18:27. Bi fana dogotoroɓa don.

Tulu mo banabatow la ka kenɛ ni Yakuba 5:14-20

1. Egilisi cekoroɓaw ka wele
2. Olu ka dannaya delili ke ka tulu mo banabato la

3. Yakuba ko: jurumuƙa ka fɔ ɲɔɲɔn ye ni a b’a kunbo
Bana dɔw tɛ kenɛya

1. Kɛwalew 28 Pɔli ye kabako fila kɛ. Nka ale yere ye delili kɛ siɲɛ saba fɛn dɔ ko la n’ka ban kqra a ma (2 kɔrentekaw 12:7 -10) O degun kun tun ye ka Pɔli mara majigin kɔnɔ.

2. Ni kenɛya bɛ yen a tɛna saya si don.

Min bɛ baara kɛ Matigi ye o ka kan ka banabatɔw lajija ni Ala ka kuma ye. A na kɛ jahadi ka banabatɔ to a ka segin bɔlitigiw ni mɔriw nɔ fɛ o cogo la a ni fana na bana i ko farikolo.

Saya dalan dannaba jigi siginnen bɛ min kan sabu Matigi ko Ne ka nɛma b’i labɔ hali bana la.

Kumafalen: Bibile yɔrɔ jumɛn bɛ banaba tɔw dɛmɛ?

Kalansen 29: DANNABAA NI SAYA KO

Dijɛ ye fɛn yelemata ye ani fɛn tɛmɛta. An bɛ yan bi ani sini an tɛ yen tun. Minnu bɛ wolola muso fɛ Eli de kelenpe de ma saya sidɔn. Mɔɔ bɛ kelen kelen na saya sidɔn fɔ n’a y’i bɔ Ala denw la minnu bɛ tufa ka taa fiɲɛ fɛ Krisita kunbenni la. Heburuw 9:27 ye tiɲɛ ye.

Mɔɔ min bɛ baara kɛ Matigi ye doniba b’a bolo ni saya donna a ka saga kulu la. Balimanw ni teriw dusu kasilen don. Farali ka gɛlɛn ani a bɛ dimin. Dannabaw ka kan k’u labɛn, dɔw ka dumuni ko labɛn dɔw ka waati ta somɔɔ dusu kasilen fɛ. Dɔw wɛrɛ bɛ fure jo ka sutaralikow labɛn. A ye kasi kasibatɔw fɛ. A ye Kirisita ka makari jira dusu kasilenw na.

Ni fure ye dannaba ye a kɔ mɔɔɔw ladili ka nɔɔɔ sabu a ni ye lafiya ni hɛrɛ sɔrɔ ka ban. Tiɲɛ na ka kɛ Kirisita fɛ o ka fisa ni dijɛ ka fɛn dilɛnw bɛɛ ye. Sutara labɛnna ka kan ka kɛ seli ye hali ka sɔrɔ farali dimin bɛ yen.

Ni la jɛmineɓaa ka kan k'i jija walisa sukopɛw kana ke ladakɔɔ ke cogo la. Sukasi cogo, ka fendɔw don dugu la, minin, ka kodɔw ke i ko dannabaliw b'a ke cogo min na nafa tɛ o la. A ka ca a la somɔgo minnu ma sɔn Matigi olu na jini ka fɛn dɔw ke laada kow nasira fɛ. I jɔ i ka u kunbe kana sɔn ko nɔgɔlen si ma. Dannabaw kafo jɔgɔn kan fo sudon ka ke o waati la u ka delili ke, ka dɔnkiliw da u k'i demɛ cogo be la. Waajuli ka kan ka ke laadili kan be fɛ, jɛnamaya ye waati kunkurun ye, labɛnni waati don badaa badaa kama.

Mɔgo kɔɔ do y a fo a ka kalandenw ye k'u ka kan k'u labɛn ka sa tile kelen saya don jɛ a ko tugunni an be se ka sa sini fana, o de kosɔn i labɛn bi.

Kumafalen: Demɛ ke cogo wɛɛ jumɛn be yen ni fatuli kera aw ka jɛkulu la?

Kalansen 30 : LAADILI KA DI MAMINɛW MA

Maminɛ ye jama kunnafoni waati ye ko mɔgo fila b'a fɛ ka jɔgɔn furu sɔɔnin— a do la san nata. Furujɔgɔn be jɔgɔn don ani u b'a latige ka ta jɛ nin ko la wala k'a dabila. N'ka o waati tɛ yɛɛ diyajɛ ko ke tuma ye sabu a ma ke furu ye fofo. A ka fisa ko furujɔgɔnw bɛɛ kelen kelen ka se u yɛɛ la fo ka se furuso kɔɔɔ. Bonya ni diya dagalen don furu kɔɔɔ ni o tɛ kanuya be yɛɛma ka ke koniya ani jɔgɔn bonya be ban (2Samuwɛli13:15).

Maminɛ waati ye kalan di tuma ye furudenw ma. Dannaba ga sigi cogo ka keɛɛ ni Efɛsekaw 5 ani Tite 2. U lajija u ka kanuya jira jɔgɔn na u ka jɛnamaya kɔɔɔ ni kuma kan duman ani walew.

Furu ye fɛnw kɔɔ sigilen ye Hadamadenya la. Kisili jɛnatɔmɔli ko fɛ, furujɔgɔn jɛnatɔmɔli ye latikɛw bɛɛ la belebebeba ye. Ni la jɛmineɓaa ka kan ka laadili kan

jonjon di ani ka yeɛ bila furudenw bolo kan nin waati ba in kɔnɔ.

Furu numan taabolow

1. *Dannaba tɛ furu mɔgo wɛɛ ma a_dannaba nɔgon kɔ (2Kɔɛntekaw 6:14 -17).*
2. Delili caman, ani ka Ala sago jini.
3. Sani ka furu siri a ka ni ka makɔnɔli kɛ fɔ furu nɔgon ka nɔgon don kosɛbɛ i tɔ kelen dɛsɛ yɔɔw ani a barika yɔɔw. Farati ba don ka girin ka furu kɛ k’a sɔɔ aw tɛ nɔgon don.
4. A ye makɔnɔli kɛ fɔ kanuya ka bonya aw cɛ.Yɔɔ ni kelen diya ko tɛ. Furu ye furututu ye. I mago bɛ kanuya la min nɛminɛlen don Ala fɛ ka se ka ga numan sigi
5. A to i ka kɔkɔ sani i ka furu kɛ. Furu ye mɔgo kunba ko ye. Denmisɛn ko tɛ sabu a kunko ka bon.
6. I ka i ka mɔgɔya kow labɛn. I kana furu cɛ ma ka miiri ko i na yeɛma don a taabolow la.
7. Muso somɔgow ka yamariya jini fɔɔ, o nafa ka bon.
8. I ka makɔnɔli kɛ fɔ i ka basigi bolofɛn ko ta fan fɛ. A ma kɛ waajibi ye i ka kɛ waritigiba ye sani i ka furu kɛ nka kana dɔɔnin ka kan ka kɛ bolofɛn ko la.
9. A waajibiya i ka furu ko ka kɛ kɛnɛkan ko ye. Kana sɔn ka furukɛ dogo la wala yɔɔninkelen ko ye. Furu ye fɛn ba min mine cogo ka kan ka nɛ.

Baarakɛta: I ka kalan dɔ labɛn furu numan taabolow kan sifinw fɛ walisa u ka faamuyaliba sɔɔ dannaba ga numan ko la.

Kalansen 31: FURUDEN MINNU MA DEN SƆRƆ

Nin furudenw mago be den na ani sanw be tɛmɛ fɛn tɛ ka kɛ o bɛna ni dusu cɛn Ye min be u ka dannaya se sɔrɔli bɔsi u la.U jɛ be tɔw nato la egilisi la ni u denw ye. Miirili min be na o file ‘Mun na Ala tɛ an jaabi ? ’ Dɔw dusu be kasi, u be egilisi bila, dɔw yɛrɛ be ta fɛ filelikɛla fɛ k’u ka wari cɛn ani u ni Ala cɛ jɛjɔgɔnya be cɛn fana. Den tɛ minnu bolo olu mago be delili la, laadili ani dɛmɛ.Waati dɔw la u b’a fɔ i ko Rasɛli: Denw di ne ma, wala ne be sa. (Zɛnɛse 30:1)

Anɛ ka konaya waatiw ani a cɛ ka faamuyali ni makari ko be se ka kɛ misali ye dannabaa furudenw fɛ minnu ma denw sɔrɔ. Den tun tɛ Anɛ fɛ nka Elikana ka kantigiyaba jiralen don verise 5 la 1 Samuwɛli 1: A tun be Anɛ kanu nka Matigi tun ma den di a ma. Nin den ko ma nɔgɔya muso bolo a cɛ ma kan ka labila cogo si la. A ka kan ka kɛ Elikana dɔ ye !

Nin ye tijɛw ye minnu ka kan ka jira aw ka egilisi la Anɛw la :

1. I ka taa jɛ delili la i ko Anɛ ye delili kɛ cogo min na. Ala ya don kun min na a y’a kɛ kona ye. A y’a latige tuma min na a ye kɔnɔta. Ala ye den di Iburahima ni Sara ma k’u kɔrɔlen to den sɔrɔ ma (Zɛnɛse 21:2 I ka verise numan kalan ka bɔ Zaburuw la 113:9 !
2. I hakili fɛrɛrɛ, i ka jɔgali ka sɔrɔ Matigi la. I kana i cɛ tɔrɔ tuma be i ko Rasɛli. I ka wasa duba sɔrɔlen ko la ani i jɛda ka manamana jɔgali la. Jɛnasisiba be i cɛ ka kanuya faga ani k’i kɛ mɔgɔ kumulen ye.
3. Ni Matigi ma den di i ma i be se baya dusu ta ka jɛsin mɔgɔ wɛrɛ denw ma. Falatɔdenw ka ca ani den fililenw olu be mago be i ka dɛmɛ la. Ni a kɛra ko

jekulu do b'i fe wala ekoli de dimansi i na cogo caman soro ka ke Ni la Fa ye.

Debora kera "Isirayeli ba ye" (Kiritigelaw 5 :7).

Kumafalen: Baarabolo dama minnu be se ka furuden dentanw demε ani i be se k'u lajija cogo min na i ka miiri olu ko la?

Kalansen 32: MUSO CESALENW KO

I ka egilisi kono musokorobaw be soro yen, musocesalenw, minnu be Matigi kanu ani u be na lajew la. A be se ka ke ko u dow b'u kelen na ani u kelen don nafa tanw ye u yerew jena. N'ka u mago b'a la k'u seko ni don ko di Matigi ma a ka baara koson, 1 Piyere 4:10. Bible kono musocesalenw ko f'u ye i ko:

1. Nawomi y'i janto a modenke la (Ruti 4:16). A sera k'a ka dannaya di mowolo nata. Momusow be se ka modenw ladoni ke ani ka ke duba ba ye, u fana na bonya soro ka kanuya soro o baara la.
2. Sarepita muso ce salen (1Masakew 17) Muso korobaw be se ka demε don dunan lajigin ko la.
3. Ane tun ye muso ce salen ye san 84 min tun be baara ke Matigi ye (Luka 2:36-38) Musokorobaw be kele numan ke delili la ye.
4. Do wεre ye a se be di Ala ma (Luka 21:4)
5. A do la Dorokasi tun ye kera muso ce salen ye. A ye jumayabaw ke mogow caman ye ani a tun be finiw laben mogow ye. A da fe musow minnu tun be kasi a dafe olu tun ye muso ce salenw ye (Kewalew 9:39). Minnu tun mago be demε la a tun b'olu demε.
6. Loyisi sen yera a modenke Timote labenni na (2 Timote 1:5)

Nin waati be se ka ke fenba ye jenamaya kono ani ka ke here ko ye. A ka fisa ni k'i sigi ka Matigi ka weleli makono.

Kumafalen: Muso ce salen ka baara minnu jiralen don Bibile kono i be se ka do were fara o kan wa?

Kalansen 33: DANNABA MIN FURUNGON MA KISI

Furu so la min kelen be a ka dannaya waleya o ni jijali ani deme ka kan .Ni be kuma u fe i ka kan nin ladili:

1. I kana to Ni la jenamaya ka dingɛ se i ni furungon ce.
2. I kana i furu gon magoya.
3. I ka kanuya jira i furungon na min ma kisi. I ka kanuya jira a la sabu Kirisita ka kanuya bona e dusukun na.
4. I ka furu kono gelayaw mara i yere ye, i kana u lakale kenema mogo ye.
5. Dannaba fiɛ ka ci i ka du kono.
6. I yere ka kan ka ke duba mogo ye. Magaya ni jumaya ni ka ke i la.

Kumafalen: Ni la jemogo be se ka teriya sira ci ani furuden dannabaliw ce cogo di ? Ko sugu jumen be se ka ke k'u lasama ka na aw ka egilisi kono dannabaw cema.

Kalansen 34: MATIGI KA DON BONYALI

Kari, Matigi ka don ye tiɛ ye min buruju be soro layidu koro lafiɛ don na.

1. Danfara lafiɛ don ni Matigi ka don ce.

- a. Lafiyɛ don tun be ben dogokun tile wolonwulanan ma. Matigi ka don ye dogokun tile folo ye.
- b. Lafiyɛ don tun be Ala ka lafiya don de jira danni kelen ko nka Matigi ka don be a kununni jira.

c. Lafijɛ don ye Yahutuw ta ye Matigi ka don ye Kirisita ka egilise ta ye.

2. San kɛmɛ fɔɔ egilise tun bɛ dɔɔgɔkun don fɔɔ labato

a. Yesu tora kaburu kɔnɔ waati jan walisa ka lafijɛ don labato ani a bɔra pake kari don fɔɔ. (Matiyu 28:1)

b. Egilisi ka baaraw jɛfɔɔn don (Kɛwalew 20:7).

c. Kunnafɔniw k a jɛsin kari don nili ma (1Kɔrɛntekaw 16:2).

d. Yuhana ko: Matigi ka don (jirali 1:10)

3. Matigi ka don labato cogo

a. Ka Matigi kɛ i diyaɲɛfɛn ye. O don kɛ batoli, tanuli, ani delili don ye.

b. Yɛɛ sago jini dabila. Nin don ye don ye an ka kan ka jɔgali min ko la. A ye taa bɔ banabatɔw ye ani a ye jumaya wale wɛɛ kɛ Matigi tɔgo la.

c. Ka kɛ don ye min bɛ Matigi bonya, tile wɔɔɔ kɔnɔ an bɛ baara kɛ ani an b’an mago dila, nka tile wolonwulanan ye Ala ta ye.

Kumafalen: Baara sugu jumen tɛ bɛn lafijɛ don labatoli ma?

Kalansen 35: KA FAW BONYALI JIID

Ala ye fa sigi dun kun na (Zenɛse18:19; Efesekaw 5:23) Dannaba faw ka kan ka lajija u ka sarakalasebaya baara la ga kɔnɔ. I ka egilisi kɔnɔ i bɛ se ka jɛ dɔ sigi faw bonyali kama. A y’a fɔ ka jɛya walisa denmisɛnw bɛɛ hali mɔgo kunbaw, bɛɛ ka ladɔnniya ka fara faw kan. Faw la kelen ka Bibile yɔɔ kalan ani dɔ wɛɛ ka delili kɛ. Fa min ka kɔɔ ni bɛɛ ye o ka jira ani min ye bɛɛ la dɔgo ye k’o fana jira ani den caman bɛ min bolo.

Waajuli kun ka kan ka ke Fa min be Kirisita bonya. A ka kan ka muso kanu. (Efesekaw 5:25) a mana ke cogo o cogo, bana la wo, keneya la wo, soro la, ani fantanya la. A ka kan ka ke kantigi ye ani ka deme geleya tuma la (1 samuweli 1:8).

Fa ka kan ka ke jergon jename ye denw ladonni la ani u kololi la (Ntaleniw 22:6) Ale de kunko don ka sarakoban sigi dun kono don do ga bee be Matigi bonya. A ka kan ka jeya a la ko barika be da Matigi ye dumuni keto. Masaw be je jergon fe ka delili ke ani ka ko be ke ka denmisenw sama kana Matigi ma jona (Matiyu19:13, 14).

A ka kan ka muso ni a denbaaya kanu nka a ka kan ka Kirisita kanu ka teme fen bee kan. Dannaba Fa na Kirisita bila ten kan tuma be, a ka kow be la. (Luka 14:26)

Baaraketa: I ka waajuli dow laben minnu be jesisin Faw ka don seli ma.

Kalansen 36: BAW KA BONYALI JIIDILI

Furu muso numan ni bamuso numan ye Matigi ka nilifen numan ye. (Ntaleniw 31:10) Furumusow mago b'a la ta tanu ani k'u lakodon, egilisi ka kan ka niyoro ta o ko la. K'u ka keta lakodon sokono baara la ani u ka seereya.

Baw bonyali kene be se ka ke donkili fila min be da denmisenw fe baw togo la donkili; bolofen dili den fe a ba ma. Denw kelen kelen be se ka fileri di i ba ma. O don waajuli ka kan ka boli Bibile kono muso do kan

Baaraketa: I ka waajuli togo dow seben min be se ka ke Baw ka don waajuli ye.

Kalansen 37: KA SOKONJ BATO SIGI

Dannaba ga ka se sɔrɔli gundo bɛ sɔrɔ sarakabɔlan sigili fɛ du kɔnɔ, a bɛ don yɔrɔ min na ko Kirisita ye ga jɛmɔgɔ ye, Gadenw bɛ lajɛ delili kama ani ka lamɛni kɛ ka bɔ a yɔrɔ.

Delili kɛli gaw kɔnɔ n'i ye o jɛfɔ dannabaw ye dɔw na kɛ nka dɔw tɛ a kɛ cogo juman don. A ka fisa ka cogo jira mɔgɔw la. I ka gaw dɔw sugandi k'olu labɛn sani u ka na jɛjirali kɛ egilisi bɛ jɛkɔrɔ. A bɛ se ka daminɛ ni dɔnkili fitini ye wala dɔnkili dɔ tige yɔrɔnin dɔ. Denmisɛnw minnu bɛ si sera Bibile kalan ma u bɛ se ka bɔ jɔgɔn dafɛ fɔ bɛ ka verise kelen kalan Minnu ka dɔgɔ olu bɛ se ka kunna werese fɔ. Fa bɛ se ka hakilinan dɔ fɔ sani ka laban ni delili ye. Ni jɛjirali bana kalan sen dɔ bɛ se ka di jɔgɔn lajɛ nafa kan ka Ala kuntigiya jira ga kɔnɔ.

Ga min ye jɛjirali o ka dannaya bɛ bonya ani a na kɛ sababu ye gaw dɔw ka fara jɔgɔn kan delili kama.

A na danfara kɛ gaden bɛ ye !

Baarakɛta: kalanso ka sokɔnɔ bato jɛjirali kɛ.

Kalansen 38 : KA GA Bɛɛ SɔRɔ

I ka baara bɛ la juman na kɛ ka ga mumɛ sɔrɔ ka bila sankolo sira kan. O na se ka kɛ ni iye masaw jɛminɛ ka kolo Ala ye ani ka Ala jira denw na. Hakilinan dɔw filɛ o ko kan:

1. Waajuli kɛ masaw jɔyɔrɔ ko la, u ka denw kana ni Ala ka Kuma (Duteronɔmɛ 6:6-9, Ntalenw 6:20-23, Zaburuw 119:1).
2. A jini masaw fɛ u ka u ka sow, jɛnamaya, ani u dusukunw dayɛɛ u teri dannabaw denw ye. Nafa min dannaya a y'o jira u la. Ga barikama taabolo dɔ filɛ nin ye, Ala ka kanuya min bɛ bɔ masaw la.

3. I ka egilisi jolen ka to ga ko kan. Dannabaw lajija ka delili ke ga were denw ye. Laben dow sabati minnu na ke sababu ye moggo koru ni denmisenw be se ka jogon kunbe yoru min na. Matigi ka ga ba konu dinge te mowolow ni jogon ce.
4. Kalan di masaw ma minnu denw ka kunba ko farati be furu nafolo caman mineli la u denw kun koru. Denmisen caman be bin jurumu la furu musakaw cayali y'a sababu ye. Furu saniyalen te se ka ke.

Denw ye Ala ka nilifen numan ye, ka na n'u ye Matigi ma o be ke nisondiyabamasaw fe ani egilise bee fe, jagali min be to fo abada.

Kumafalen: An da sera taabolo minnu be ma i ka miiri olu la. Yala hakilinan were b'i fe wa?

Kalansen 39: KA DANABAA GANSANW LAWULI BAARA KAMA

A be se ka ke ko i ka egilisi la e ka ke moggo se kotigi ye ani i be sama ka fen be ke, ka egilisi doni bee ta i kun. N'o kera o na ke fili ba ye i fe. Mun na? Ka damine 1 Piyere 4:10 kalan "Aw bee kelenkelen ye nilifen min soru, aw ka jogon mago ne ni o ye, ka ke Ala ka nema nilifen sifa caman marabaa numanw ye" Ka se ka mo Matigi la i ka egilisi mogow bee ka kan k'u ka nilifen bi la baara la. I ka kan k'u kalan ani k'u jija. Dinge konu ji te boli a be sigi yoru ni kelen na.

Jiboyi na boli ka bo i ka egilisi dannabaw la. I ka kibarum duman fo jekulu sigi sen kan. Moggo kelen be betiw neme, to kelen be jaabi ke, do were be folifen fo, ani to kelen b'a ka seereya bo. Joyoru do di moggo be kelenkelen ma tanuli konu. A nini mogoba dow fe u ka ke delili jekuluw nemebaa ye wala Bible kalan jekulu min be laje sow konu. Dow be se ka kalan di karidon lakoli la. Dow were be se

Sura Wɔɔɔ

ƊENAMAYA SANIYALEN: LABENNI BAARA KAMA

Nin kalansenw be se ka ke kalanw bee la nafama ye “*Mɔgo dusukun falen be min na, a da be o de fo*” (Matiyu 12:34). Saniyali de be se ka den caman ke ni la. Min be baara ke Matigi ye o ka kan k’i janto a yere la ka nesin fe bee ma min be se ka a konona se soroli tije.

Kalansen 1: MATIGI NESIRANYA

Siran numanw ni siran juguw be yen.”i *kana siran*” o ye kitabu kalanba do ye. A folen don sije 50 ani 366 fo cogo caman na. I hakili to Matigi ka kuma la: ne don i kana siran” Nka an hakili ka kan ka to a la ko Matigi nesiranya ka kan ka ke an na. I ka nin weresew kalan: Zɔbu 28:28; Zaburuw19:9; 2 Samuweli 23:3; Duterɔnɔme 6:13.

1. Fendɔw file an ma kan ka sira minnu je:

- a. Boliw ni ala werew (2 Masakew 17:28).
- b. Hadamadenw: Soli ka fili laje 1 Samuweli15:24 i ka Ntalenw 29:25 kalan
- c. Jahadiw dije konɔ, sabu u be Kirisita kosegin ko fo (Luka 21:25-28).
- d. Kololiw sini nata la (Heburuw10:27)
- e. An ma kan ka to siranya la sabu dannaba b’i kunbo siranya kow koro Matigi senkoro (1Piyere 5:7).

A to tɔra siran kelen de ye o ye siran senuma ye

2. Matigi nesiran ye mun ye ?

- a. Kojugu koniya (Ntalenw 8:13)
- b. Hakilitigiya (Zaburuw 11:10)
- c. Nafolo don (Ntalenw 15:16; Ezayi33:6)
- d. ɗenamaya buruju don (Ntalenw 14:27)

- e. A be saniyali ke (Zaburuw 19:9)
- f. A be to fo abada (Zaburuw 19:9)
- g. A bora Ala la (Heburuw 12:28)

3. Mun be bo Matigi nesiranya kono ?

- a. A ka di an ka Ala ye (Zaburuw147:11).
- b. A b’an diya Ala ye (Kewalew 10:35)
- c. Matigi be a denw jilaja (Zaburuw 103:13)
- d. A bena ni duba ye (Zaburuw112:1)
- e. A b’an fara ka bo juguma la (Ntalenw16:6)
- f. A bena ni jengonya ye dannabaw ni jongo ce (Malaki 3:16)
- g. A be delili jaabi lana (Zaburuw 145:10)
- h. A be i ka jenamaya don janya (Ntalenw 10:27).

Kumafalen: Dusu min falen don siranya la kalanso ka o ke cogo fo ani Matigi je siran kaji cogo min na.

Kalansen 2 : NENAMAYA MIN FALEN DON NI LA

EFESEKAW 5:18

Mogo o mogo dara a la Ni senu be o fe (Romekaw8:16), nka o be ni a ta ni be se ka ke jenamaya do la ka soro jekun t’a bolo. Talen je an b’an yere to a bolo talen je a be an ka jenamaya fa ka t’a fe. (luka 11:13). Dannaba be fa Ni la tuma min a b’a don ko a ka jenamaya bee be Ni Senu ka tigiya koro ani a b’a jeminε fen bee la.

Seben soro cogo folo la n’o ye gerekikan ye a be fo “a ye taa je ka fa Ni Senu la “O koro ko wale ka kan ka ta je ani ka ke kudεyi. Ciden Piyere fara Ni Senu la Kewalew2:4, kokura sura 4:8 ani 4:31 tun. A mago tun fali la don o don.

1. Tεmεsiraw ka fa Ni Senu la

- a. Jurumu yafa sɔrɔli (Kεwalew 2:8)
- b. I ka kε Ala den ye (Galasikaw 4:6)
- c. Fali nege ka kε i la (Yuhana 7:37 – 39; Ezayi 44:3)
- d. ka dannaya kε (Yuhana 7:39)
- e. ka kε kanmineli kɔla (Kεwalew 5:32)
- f. Makɔnɔli kε (Luka 24:49 Kεwalew 1: 4 kana kɔrɔɔ)
- g. delili kε (Luka 11:13)
- h. ka sɔrɔ (Yuhana 1:12)

2. Ni fara Ni Senu la mun bε kε?

- a. I bε sebaaya sɔrɔ seereyabɔ kama (Kεwalew 1:8)
- b. I bε sebaaya sɔrɔ dannaya sira taama kosɔn (Kεwalew 20:22-24)
- c. Nɔɔrɔ bε da Matigi kan (Yuhana 16:14)

Kuncɛli: An tε kolonw ye fɔ juru. Dubaw ka kan ka cεri ka se yɔrɔ jan. Ni Senu misaliyaw di ka bɔ Bibile kɔɔ:

1. Jiboyi min bε woyo (Yuhana 4:14)
2. Jiboyi min bε bɔn (Yuhana 7:37-39)
3. Jiriɲɛji jiri la (Romεkaw 8:11)
4. Ji minnu woyo (Efesekaw 5:18)

Kumafalen: a dɔ la kalanden dɔw y’a kɔlɔsi ko u ma Ni Senu sɔrɔ ani u mago b’a la. A ye waati ta makunni la ani jurumu ko fɔli la ka delili tugu o la; I na kε duba sɔrɔ sababu ye.

Kalansen 3: KA SETANƐ KƐLE

1Piyere 5: 8, 9.

An kana piɛ ko Ala den seɓew beɛ be tɔɔɔ setane fe.
Nin kalansen in beɓa a keɛ cogo jɛlen dɔw jira an na.

1. Setane be dannaba keɛ cogo min (2 Kɔrentekaw 2:11)
 - a. A b’an ke salabatɔw ye.
 - b. A be kunkow caya an kan fo k’an degun
 - c. A b’an bisi k’an dusu bo k’an cogo yeɓema d. An be jogin ani ko fitini an be dimin.
 - e. Kɔɔɔɔliw b’an farifaga, an be piɛ a k’an ka kan ka kɔɔɔ fo
 - f. fari faga be an dafɛ tuma b beɛ
 - g. Ni ta fan fe an b’an yere boɓa ko caman.

2. An be se k’a keɛ cogo di ?

- a. ka don ko ge le ya ye setane ka bagama ye (Ya.4:7)
- b. ka ban, ka keɛ, ka npan muru ta a kama (Ef. 6:11)
- c. keɛ mi nan min ko be fo Efesekaw 6 :11-18 la, i k’o dun i la
- d. ka Kirisita dun I la (Rɔmekaw 13:14)
- e. ka baara ke ni Ala ka kuma ye (Matiyu 4 :4-7, 10)
- f. ka i yere ka latige ni i naniya ke ka baara ke : *“Ne tena jurumu ke. Ne y’a latige ko Kirisita ka sebaaya min be ne la ne na se sɔɔ kɔɔɔɔli ni jurumu kan”*
- g. Delili ke (Ef. 6 :18)
- h .delili ke ka datugu Kirisita joli fe: U ye se sɔɔ a kan sagaden joli barika la, (Jirali 12:11).

Kumafalen: Setane delila ka i gosi wa ? I se sɔɔ a kan ni feere jumen ye ?

KALANSEN 4 : ALA SAGO BÈ DON COGO DI ?

Dannaba ka gɛɛya fɔɔ ye Ala sago dɔni ye i ta fan fɛ, Fɛɛre dɔ bɛ Ala bolo a denw bɛ kama, ani a bɛ bɛn an cogow ma, sekow ma ani an magow an ka sigidaw la (Efesekaw 2:10)

Ala hakilinan i ta fan fɛ o ye i kelen ko ye, fɛn do min bɛ nɛsin i kelen ma (Zaburuw 32:8)

A fɛsɛnfɛsɛnlen do(Zaburuw 37:23)

A pereperelatigɛlen do ani ka kɛrɛnkɛrɛn (Ezayi 30 :21)

A b’a fɛ an ka jininka a ka fɛɛrɛ la an ta fan fɛ (Zaburuw 143:8) ani an ka delili kɛ don o don ka nɛmisɛnw don.

Ani a ko latigɛlenw kapi, sɔn bɛ se ka kɛ a ma ani a dafalen do ka dannaba bɛ kelenkelen kalan (Romɛkaw 12:2)

1. Ala ka kolatigɛlen bɛ nin cogo la tuma bɛ :

a.Ka fara ka bɔ jurumu la ka saniya (1Tesalonikekaw 4:3)

b.Delili ni barika dali (1Tesalonikekaw 5:17,18)

c. Ka kɔɔuman kɛ (1Piyɛrɛ 2:15)

2.Dannaba nɛminɛ cogo ;

a.Alala b’an nɛminɛ bibile werese fɛ . I fa Ala ka kuma la .Ala sago ni a ka kuma tɛ nɔɔn sɔsɔ .

b. A b’an nɛminɛ ka kɔnɔna seereya kɛ ka bɔ Ala Ni fɛ (Romɛkaw 8:16; kewalew13:2; Yuhana 16:13)

c. Kow nasira fɛ a bɛ nɛminɛli kɛ. Ala bɛ da dɔ tugu ka dɔ wɛrɛ yɛlen .Ala den fɛ ko si tɛ kunfɛ ko ye .

d. Waati dow yere a b'a ke ni saga si kannen ye (Kiritigelaw 6:37-39) Nka an yere kana kow bilisa ka ke .

3. Georges Muller ka taabolo ka Ala sago sorɔ:

- a. I ka i yere sago bila. Kana foyi latige a ko kan .
- b. Ala sago nini bibile fe
- c. Ko minnu be ka ke i ka kolosi ke olu kan
- d. Delili ke walisa Ala k' i jeminε
- e. Ala makɔnɔ

Kumafalen: I delila ka Ala ka jemineli ye ko do la ka jeya wa? I sera ka o ko faamu cogo di ?

Kalansen 5: KELENNAN BIBILE KALAN

Kelenna bibile kalan hakilisigi kɔnɔ dannaya se sorɔli gundo fifε. Ni o masumalenya te Ala je kɔrɔ Ni la deεε bena.

1. Iburahima ka misaliba, a ka taasi Ala jekɔrɔ sogoma da fe:

- a. A tun be wili jɔna sogoma. O ye delinan numan ye.
- b. Ala kunbe yɔrɔ kerɛnkerɛnnen tun b'a fe, an fana ka kan k'o ke.
- c. Don o don ko tun don a tun te ke waati ni waati
- d. A be jɔ Matigi je kɔrɔ, A be makɔnɔli ke fo Ala ka kuma a fe

2. Kelenna Bibile kalan baara minaw

- a. Bibile. i ka Bibile kalan ka tugu fεere dilanen do fe
- b. Kaye do ka se ka kitabu waajulisen dow ta
- c. Kaye wεre delilikunw be min kɔnɔ ani u jaabili seben yɔrɔ

3. Ka porogaramu laben i ka kelenna Bibile kalan waati koson

- a. Ni a be se ka ke i ka kelenna Bibile kalan ke don o don waati kelen na
- b. A jini ka taabolodo dafa i ko waati tila ta ka Bibile kalan waati tila do ta ka delili ke
- c. Kana i ja kojugu. Ni Senu manna i bila yoro min na to yen. Ni Ala ka kuma yelɛla i ye cogo kura la taa je ka kalan ke fo i ka fa.
- a. Baara teme cogo file: delili kunkuruni, Bibile yoro kalan, ani delili. I ka sinsin kuma kan ka ke delili kun ye.

KALANSEN 6: FARALI

1 Yuhana 2:15

“Aw kana dije kanu.....” Nin yoro la dije ye mun ye? werese min be tugu a la o b’a koro fo an ye: O koro ko dije taabolo min kolosilen do setane fe.

1. Fen dow te ta ngon fe ani u maji:

- a. Dannaba ni dannabali ce furu dagalen te misali la (2Korentekaw 6:14-17; Amosi 3:3)
- b. Fen min tilennen te ani min ye dibila wale ye (2Korentekaw 6:14) A be se ka ke ka je dannabali fe hajuw la
- c. Beliyali, cogo koro, Aladonbaliw (2 Korentekaw 6:15).
- d. Boliw (2 Korentekaw 6:16)
- e. Jurumu sifa be ani ngolenya: minnifen farima,... (1Piyere 1:16).

2. Sariya labato taw

- a. Ne ka kan ka fara ka bo fen na min be ne ka dannaya tije ka sama ka jurumu ke.
- b. Ne ka kan ka n’fara ka bo fen na min be ne ka seereya tije

- c. Ne ka kan ka faraka bo fen na min be ka mogoya lanogo ka bila jurumu la
- d. Ni ne ka keta ye binni sababu ne balima fe, ne ka kan k'o dabila (1Korintekaw 8:13)
- e. Fen o fen be lanogo, Farikolo la, hakili la, ani miiriliw la.
- f. Ne be min ke o ka di Krisita ye ni ale t'a ke ne fana tana ke (1 Piyere 2:21)
- g. Ne be min ke yala o be na ne ka seereya sinsin wa? Wala ka fageya (2Korintekaw 6:17)

Kumafalen: I delila ka bari ta ka cogo jugu kele wa? O yoro ye kele yoro ye hali bi wa? I be se ka fura soro o la cogo di?

KALANSEN 7: SAGAGENNA KA JENAMAYA

Sagagenna ka jenamaya nafa ka bon kosebe. Mogow be waajuli lame kari don ani dogokun to kono u b'a waleyali ke.

Poli ye letere minnu ci karamogo denmisen Timote ma .A be sinsin Ala jini ni Ala donniya kan.Ni waajuli kela te taama ka ben ni a ka waajuli ye jama be bo o kalama

1. Sagagenna ka kan ka ke Ala mogo ye
2. A ni a muso ce kow ka kan ka ke misali juman ye.
3. A ka kan ka ke delili kela ye . Minnu b'a ko olu b'a fe a ka lere caman ke delili la . A mago b'o la ka se ka to sanumaya. Sabu setane na Ala ka mogo korobo cogo caman na.

A ka kan ka delili ke fo ka ngolenya be bo yen (Ezayi 52:11) A ka kan ka delili ke a ka saga kulu ye

(1Samuweli 12:33; Kɔɔɔsekaw 1:9) A ka delili ka kan ka ke tɔgo fo kelen kelen ni a be se ka ke.

4. Niw kisili nege ka kan ka ke a la minnu be sa u ka jurumu la (kewalew 20:31)

“A ye a saniya aw minnu be Matigi ka minanw doni”

Kumafalen: Dannaba jemaw minnu kera misali ye e fe olu tɔgo di. I ye mun ye u la min y’i diya.

Kalansen 8: Kɔɔɔna kow

Matigi ka baarakela ka kan ka baara ke kun do koson, ka nɔɔɔ da Matigi tɔgo kan. Ciden poli tun te nɔɔɔ wala wari jini , mɔgow kisili ani u sinsinni dannaya la o de tun y’a ka jini fen ye . A tun sama baara keli fe jɔɔna (1 Korentekaw 1:15-18).

A tun labennen don ka to kungo ni minɔgo la ni o tun be se ka mɔgow deme ka Kirisita don(1Korentekaw 9:4)

K’a to Korente a bana sara la walisa famubaliya kana ke ani a ka se ka Ni caman kisi. A y’i dama keje ni bee ye(1 Korentekaw 9:19-23). A tun labennen don ka furu ko to yen , ka jinan ga ni denw ko ni o be se ka mɔgow deme ka kisi.

Waajuliba,waati tun ka surun , saya tun ka surun ani Kirisita nali,o fenw be tun be Poli lajija ka fen bee ke Kirisita nɔɔɔ koson(Kɔɔɔsekaw 3:17; 1Korentekaw 10:31)

Kumafalen: Pɔli ye fɛn jumen ni jumen ke a ka baara koson? I be miiri ko o fɛnw nafa tun ka bon wa? I ka Fɛn naani seɓɓen Pɔli ka jijali fɛnw na nin kalansen kɔɔɔ.

Kalansen 9: Ni la jɛmaa cogo

1. A ka kan ka ke mɔgo jalakibali ye, mɔgo mankutu numan min be bonya be fe (Tite 1:6)
2. Muso kelen tigi ni furu kelen ye(Tite1:6)
3. A denw ka kan ka ke dannabaw ye, kanminɛbaw ani kantigiw(Tite1:6) O de ye kɔɔɔɔli ye Ni an be se k’an ka ga jɛmine ka jɛ an na se ka egilise fana jɛmine.
4. A kana ke mɔgo ye min be diagoya fanga sigi mɔgotɔw kun(Tite1:7)
5. A ma kan ka dimi jɔɔna (Tite 1:7) Son jugu ma kan ka sɔɔ a la wala ka dimi yɔɔni kelen.
6. A kana ke dɔɔɔɔ ye (Tite1:7)
7. A kana ke mɔgo farinma ye (Tite 1:7)
8. Tɔɔɔ jugu pinina (Tite1:7) o nafa ka bon n’o te egilise wari na ke a binni sababu ye
9. A ka kan ka ke dunalajiginba ye (Tite1:9) A ka kan ka kanuya jira dannabatɔw la ani dunanw.
10. Fɛn ofɛn kapi, min ka di, min ka sanu, min ye bonyalifɛn ye(Tite1:8).

Kumafalen: Aw ka nin cogow be laje ani a fo munna nafa b’a la ka nin cogow sɔɔ Ni la jɛmaa la. I hakili be cogowɛɛw la i be se ka minnu fara ninnu kan wa ?

Kalansen 10: JATŌYA

Setane n’a se ko be ke walisa ka Ala ka baarakela labin k’a dese, foyi ma di a ye ka teme baarakelaba binni kan min be ten kan. A be bin ka bo sanfe ani o ka gelen. Ka fara o be kan a binto be mogo caman labin. A dusu kasi ko don baarakela caman selen u diya ma, u be bin sabu u ma u janto u ni musow ce ko la. O be na ni baara baw lanogoli ye, togow be tije ani Kirisita ka egilisi be maloya koru ani lagosi.

Ala ka baaraden ka kan k’i kolosi koroboli ma. Sani a ka se tijenni ma a ka kan ka fura jini a la. Ni Ala ka baaraden be delili ke muso do ye wala n’a b’a laadi a yere muso ka kan ka soru a fe yen wala egilisi nemogo do.

I ka kan ka delili ke ko Ala k’i tanga jugu ka bijew ma, nka i ka kan k’i janto i yere la. An hakili ka to an yere la ani ka delili ke.

Kumafalen: Miiri Samuson ni Dawuda ka jenamaya la ani i ka jira ko u ye ko benbali min ke o ye ko gelenw lase u ma.

Kalansen 11: GATIGI, GA SARAKALASEBAA

Ala nesiran waajuli kenekan o ni ga konu Ala nesiran bee be ta jogon fe. Eli jalakira sabu a ma janto a denkw taama cogo jugu la. Nka Ala y’a fu ko Ibrahima tun b’a ka ga nemine ka je ani a ye baarabaw kalifa a ma.

1. Dannabagatigi ka kan ka ke furuce misali numan ye. A ka timinadiya ni a ka mogoladiya ka kan ka muso werew farifaga ka na koroboli bila a sen koru. A ni muso ce kow ka kan k’a ka bona jira ka nesin musow ma ani egilisi bee ka kan ka ke ten.

2. A denw ka kan ka jira ko u be bo du min kono bonya ni kanuya be Yen (1Timote3:12) U ka kan ka ke kanminɛbaw ye nka u ma kan ka ke kolobokalaba la. A ka gelen dunan ka mogo bonya min denw t'a bonya.

3. Egilisi nɛma ka so da ka kan ka yelen dannabaw ni dunanw ye (Tite1:8) Ni la fiɛe ka kan ka soro yen fo ka ke temɛbaa ka ye ko Kirisita be kuntigiya la nin so kono.

Kumafalen: Mun de be se ka Ni la nɛmaa denw demɛ ka nege ka ke misali numan ye denmisentow ye? U labenni be damine tuma jumen ?

Kalansen 12 : TINɛ DORON

Aw ka kuma ka ke owo, owo, wala ayi, ayi.” (Matiyu 5:37) Matigi ka baarakela fe nkalon fitini te yen. A ka kan ka ke mogo ye dannaya be ke min na. Ala ka kuma ka nesin nkalon ma o ye kuma gelenw ye (Zaburuw 101:7).

1. Ka teme a dan kan. Kibaru duman fobaw be o jurumu ke ko caman na. U b'a fo ko mogo caman nana u ka lajew la ani caman y'a yere di Matigi ma hali ka soro a te o be bo. O te noko da Ala togo kan ani a te Kibaru duman foba fana bonya.

2. Layidu dafabali. N'i ye layidu ta i ka kan ka bo a sira fe, ni o te layidu be ke nkalon ye ani Ala te duba nkalontigela ye.

Kumafalen: I ka nin verisew kalan k'u nɛfo: Zaburuw 101:7; Ntalenw 12:22; 19:5; Kolosikaw 3:9; Jirali 21:8.

Kalansen 13: BOLOFENW

Mɔgɔ sifa bɛ cɛma diɲɛ kɔɲɔ bɛɛ b’a fɛ Ala ka baarakɛla ka kɛ hɔrɔn ye min bɛ a ka juru sara nka a tɛ ten. Mɔgɔ caman tɛ sɔn ka juru don Ala ka baara kɛlaw la sabu u delila ka kɛ nka a ma bɔ a sira fɛ .Nin ye makuntu tiɲɛ ye Ala ka baarakɛla fɛ.

Pɔli ka ci kanw jɛlen don “Mɔgɔ si ka juru kana to aw la” (Romɛkaw 13:8) A kɛra a yɛrɛ ta wo wala egilisi ta Ala ka baarakɛla ka kan ka kɛ mɔgɔ sɛbɛ ye fɛn bɛɛ la. Ni a ye layidu ta k’a sara a ka kan ka sara. Ni o ma kɛ a ka baara laban ko na juguya ani a na sa n’o maloya ye.

Kumafalen: Romɛkaw 12:17 kalan; Nin kɔrɔ ye jumɛn ye e ka miirili la ? I bɛ baarakeladow don minnu ma u wasa don u ka wari ko la wala minnu kɛra tilenbaliw ye. O fɛnw ye mun kɛ Matigi ka baara la?

Kalansen 14: KALAN KOLOLI

Pɔli, k’a to kuma la karamɔgɔ denmisen Timote fɛ a sinsinna ko: “I ka i jija ka Ala ka kuma kalan” (1Timote 4:13) Mɔgɔ fɛn o fɛn bɛ Ala ka kuma waajuli kɛ o ka kan k’i wasa do a kalanni na ni baara minan sifa bɛɛ ye a bolo kɔrɔ. Nin mɔgɔw bɛ i lamɛn u ka kan ka fɛn kura kelen wala fila mɛn ka bɔ i yɔrɔ.

Baara minanw i ko Bibile ɲɛfɔli sɛbɛnw, Bibile kan kalanw ani fɛn min bɛ sɛbɛnna waati bɛɛ la Ala ka mɔgɔw fɛ. O kalanni bɛ i kɛ cɛ dafalen ye.

Kumafalen: I ye yɔrɔ jumɛn kalan kɔsa in na min ye i lajija? I hakili jigin gafe in yɔrɔbaw la.

Kalansen 15: K’I BILA I FARI LA

Farikolo ye Ala batosoba ye ani a mako be ladon ko numan la (1 Korɛntekaw 3:16) Ka dumuni ke cogo hakema la, ka nugu juguya dabila. I ka da jɔɔna ani i ka soli ka wuli. Farikolo lamaga don o don.

Delinan ko numan na keneya di i ma ka Matigi ka baara ke. I ka jɛnamaya nɔɔɔya la nka hakilinanw ka kɔɔta o ye i taama cogo ye

Kumafalen: Farikolo jɛnajɛtaabolo dɔw jira kene kan. A ye kuma fen werew kan minnu be farikolo demɛ.

Kalansen 16: SALABAATɔYA

Ni sebenkun tun be Pɔli fe ‘Aw kana ke salabaatɔw ye’ (Heburuw 6:12) Mɔɔɔ min be Matigi ka baara la kɔɔsilikela te a fe ka fo ko a be ni waati hake de ke baara la. A be yelen kankira kan ka segin waajuliw kan a delila ka minnu ke. Fangaba te a ka waajuli la sabu a te waati ta delili la. A ka egilisi mɔɔɔ be miiri ko sagagenna te u fe ka sababu ke a te ta bo u ye.

Sumatige tuma ka surun ani mɔɔɔ min be sunɔɔɔ sumatige tuma la o ye maloya ko ye (Ntalɛnw 10:5) Kunun tuma sera ka bo sunɔɔɔ la (Romɛkaw 13:11) I ye Kirisita ka baarake den ye, i ye weleli numan sɔɔɔ ani i ye baara nɔɔɔman keba ye. Wuli sɔɔɔɔma jɔɔna fe delili ko dɔw jɛsigi walisa i ka to ka o latime ani ka nafa sɔɔɔ o la lɛɛɛ beɛ; Wuli i min be sunɔɔɔ la (Efɛsekaw 5:14)

Kumafalen: Fen jumɛn b’a to baarakɛla be ke salabaatɔ ye jɔɔna? I ye baarakɛla salabaatɔ dɔw don wa? U tun be bonya sɔɔɔ wa ?

Kalansen 17: TANULI

I be ka tɛmɛ Ni la dibi waati fe wa? I seɣennen ni i tɔɔɔlen don i ka jɛnamaya la wa? I kurulen don i ka doni fanga kɔɔ wa ?

Ka se ka Ni la daw yɛlen ani dusu tiɣe kow ban, tanuli ye o fura ye .Ani a be ko juman ke i farikolo la, i dusukun ani i ni (Ntalenw 15:15;17:22) Tanuli ke, i kana i i ka waati bee ta ka Ala jalaki ani mɔɔɔw i ka kow la. I je sama ka bɔ fen na min be ka ke i la ani i yere cogo ani a ka jo Matigi la. I ka jina i jogindaw ko ani i ka tɔɔɔw.

Cogo b'i fe k'i ka geleyaw ke tanuli ye walisa ka fo di je ye ko do ka kan ni tanuli ye hali waati gelenw na waati dow a ma nogo ka Matigi tanu; o de koson a fra ko an ka tanuli saraka banbali ke.

N'i ye i ginbiri da duguma delili kama i ka jine i ka delili kunw ko ani Zaburuw 103 wala Zaburu were kalan tanuli kan. I k'i sinsin Matigi tanuli ni batoli kan.

Ne b'a fo tun i ka jagali.

Kumafalen: 2Tilew kibaru 20:22 ani i ka tanuli no file. Zaburuw kalan i ka taasi tanuli ko la.

Kalansen 18: NI KɔɔɔBɔLI NANA

Kɔɔɔbɔliw na se Ala ka baarakela ma: a be ale de ma k'i tanga ani k'a yere kɔɔsi. N'i be sama jurumu no fe Ni senu k'i mine k'i hakili to nin fenw la:

1. Ala la (Zenese 39:9; 1Samuweli 2:22-25 ; Yakuba 4:4).
2. Miiri i yerekun na (1Kɔɔrentekaw 6:18; Ntalenw 6:32).
3. Miiri i furu muso la (Malaki 2:14-16)
4. Miiri mogo ko la i be na jurumu ke ni min ye (Matiyu 18:6)

5. Miiri i denw na (Nɔburuw 14:33)
6. Miiri i ka ga la (Zenɛse12:17 ; 20 :18).
7. Miiri i ka maloya ani i ka nimisa (Ntalɛnw 5:11-14; 6:32, 33).
8. Miiri egilisi ko la (1 Kɔrentekaw 5:1-6; 1 Samuweli 2:24)
9. Miiri dannabaliw la (Romɛkaw2:22-24).
10. Miiri Kibaru duman juguw la (2 Samuweli 12: 13, 14).
11. Miiri i ka baara la (Kiritigelaw 16:19, 20; 1 Kɔrentekaw 9:27).
12. Miiri Ala ka kiri ko la (Heburuw13:4; Ezekiyeli 16:38)
13. Miiri abada la (Galasikaw 5:19-21)
14. Miiri a laban na nɔɔɔ nata ko la, ni i y'i jɔ i na kɛ sesɔɔbaa ye (Jirali14:4).

Kumafalen: Nin fɛn 14 sigilen na i bɛ jumɛn jate nafama ye? Munna ?

Kalansen 19: LADEGEBAAW

A diyara i ye a ma diya i ye mɔgɔw na i ladege puman na ani juguman. Pɔli ko Efɛsekaw 5:1 “Aw ka kɛ Ala ladegebaw ye”. Fili cogo si tɛ sɔɔ an na ni an bɛ tugu nin laadili kɔ. Nka Hadamaden ka jɔgɔn mɔgɔ sata ladege o de ka di a ye, o de la Ni la jɛmaa ka kan ka kɛ misali puman ye a ka egilisi mɔgɔw ye.

Ni a kɛra mɔgɔ ye min bɛ janto a tama cogo la ni Ala ye tow na tɛmɛ o sira fɛ. Nka ni a ye i jɛngɛ ka dannaya taabolo bila dɔɔnin a ka ca ala ko a ka egilisi mɔgɔw na tugu a kɔ jurumu la. Ni a jijalen don niw jininna, a na mɔgɔw sɔɔ minnu na labɛn a fɛ seereya kama. Nka ni nila fa ka suma niw jini la a ka mɔgɔw tɛ kɛ dɔ wɛrɛ ye karidon dannaba kɔ mɔgɔ minnu bɛ lamqni kɛ nka u tɛ kanminɛli kɛ minnu tɛ Ala ka kuma waleya. Nka ni a ka jɛnamaya ye saraka ye tuma bɛ dannabaw na u ka dufaw dayɛ jɔɔna ani ka nili kɛ Ala baara kama.

Pɔli ye Tesalonikekaw fo 1Tesalonikekaw 1:6 “Aw ye ke ne ladegeba ye ani Matigi ta Ale fana tun ya latige k’a ka jenamaya ni nɔgo. A ye ke ne ladegebaw ye ne be aw deli 1Kɔrentekaw 4:16.

Kumafalen: I ka misali bɛna dannaba sugu jumen bange?

Kalansen 20: SE Bɛ SɔRɔ

Filipekaw 3 ani 4. Kalan

Ala ka baarakɛla caman be tɔɔɔ ni yeɛ doɔgoya ni ye ani o be u fanga dɛɛɛ. U be maloya ni a fɔra k’u ka u yeɛ ji ra i ko Ala baaraden. Hali ka sɔɔ Matigi be u jate Ala kɔɔtalen baarakɛlaw ye (Daniyel3:26) Pɔli tun be o cogo la Ala ka baara la (1Timote1:11,12).

Ala ye sebaɔya Ni di. Daɔɛ min be sebaɔya ko fo gɛɛki kan na Kɛwalew 1:8 o ye “Mugujugu” (“dynamite”). Se si te se ka jo Ala ka sebaɔya kɔɔ.

Ala ye se min di i ma i ma i kana mafija wala ka o jate fitini ye. Niw jini fan bɛɛ. I kana miiri ko i te se ka nafolobatigiw ni mɔgo kalannenba sɔɔ.

Pɔli min be jate fitini ye a ye kobaw ke sabu a dalen tun be Ala ka sebaɔya la. A y’a jigi da o sebaɔya kan ka baara ke. A ye cogo di Ala ma k’a ka sebaɔya jira ka tɛme aw fe.

Ala mago be i la

Kumafalen: Nin weresew kalan i ka ye Ala ye fen barikatanw ta ka ka nɔɔɔ jira a ka sebaɔya ani ka kobaw ke Ekisɔde 4:2 Kiritigɛlaw 15:15 1 Samuwɛli 17:40; Zakari 4:10; Matiyu 13:32; Yuhana 6;9. Tiɔɛ ba be sɔɔ 1Kɔrentekaw1:27-29 i ka nin werese durusi.

Tigɛda Wolonwula

EGILISE JɛKULU KɔNɔNA KOW

Jɛkulu bɛ ni a cogo don ani i ko nin kalan bɛ ɲɛsin egilisiw bɛɛ ma an tɛna se ka bɛ ko fo a cogo la. Minnu bɛ na kalan in di olu ka kan k’u yɛrɛw ka sira mine ka kɛɲɛ ni u ka fɛnbonta ye kalan in sen fɛ.

Kalansen in laban na karamɔgo kura ka kan k’a fota don ani ka a ka kɛta fana don O cogo la a na ye ko a labɛnnen do ani a na da a yɛrɛ la a ka waajulike baara hukumu kɔnɔ.

.....

Kalansen 1: Egilisi jɛkulu tariki a damine jamana la a juw ka bo jɛkulu wɛrɛw la, a dabɔbaaw, kun min na u y’a dabɔ.

Kalansen 2: A tariki farafina, a bɛ baara la jamana minnu na, Mɔgoɔw hake min b’a la, jamana wɛrɛ ɲɛmɔgoɔw.

Kalansen 3, 4,5: Fen min bɛ u ni tɔw bo ɲɔgoɔn na Ala ko kalan ta fan fɛ, a bɛ sinsin mun kan, baara kɛrɛnkɛrɛnnen, kitabu kalan jumɛn ye a taabolo ye.

Kalansen 6: Jɛkulu labɛn cogo jamana kɔnɔ a faba; ɲɛmaa sigi cogo, u ka fanga si hake.

Kalansen 7: Jɛkulu ka dɔgoɔrɔsow wala a ka ekolisow, ɲɛmɔgoɔmisɛnw, kɔnferansiw ani lajɛba wɛrɛ jamanakelen kɔnɔ.

Kalansen 8: Marajɛmayaso ani u ɲɛmɔgoɔw, lajɛw disitiriki kunda ani u boloda cogo.

Kalansen 9: keneyali baara ani kalan ko baara dugumisenw na, du gu hake min be disitiriki konɔ pasitere be yoro min na wala kibaruduman fɔbaa.

Kalansen 10: jekulu ka karamɔɔ laben kalanso.

Kalansen 11: Karamɔɔ kura jɔyɔɔ a ka jekulu konɔ baara la.

Kalansen 12 : Dannaba kura labenni batiseli kama egilisi tabolo be teme cogo min na.

Kalansen13: Mun ka kan ka ke ni karamɔɔ wala egilisi mɔɔw binna jurumu la. O ko be dila cogo min na.

Kalansen14: Karamɔɔ be mun ke ni subakaw ni jama jemaa wilila a kama?

Kalansen 15: Furu laben cogo egilisi la.

Kalansen 16: Nili ni jaka mun ka kan ka ke wari la?

Kalansen 17: Batoso jɔli dugumisenw la.

Kalansen 18: Egilisi kura sigili dafe duguw la, kibaruduman jekulu.

Kalansen 19: Je ka baara disitiriki ka kibaruduman foli kama, karamɔɔ yeɛma.

Kalansen 20: Ni jemɔɔ ka kan ka ko do jɛnabo a be jɛsin jɔɔni ma ka deme jini folɔ?

SËBËNBURUJU

Alban, Douglas. 100 Bible Lessons. Gospel Literature Service, Bombay, India

Balchin, John. Compact Survey of the Bible. Bethany House Publishers, Minneapolis, MN.

Evans, William. The great Doctrines of the Bible and how to Prepare Sermons. Moody Bible Institute of Chicago, Moody Press. (Yamariya dira).

McGee, J. Vernon. Books of the Bible and Briefing the Bible. Thru the Bible Books, Pasadena, C A.

Mead, Henrietta, What the Bible Is All About, Regal Books, Div. Of Gospel Light, P O.Box 3875, Ventura, CA 93006 (yamariya dira)

Stanley, Dr. Liliane, The ideal Woman, and Stanley, Rev. R. Preachers and People. Blessing Books, Post Bag 609, Vallore 632006, India.

N'i b'a fe ka kalansen wɛrɛw sɔrɔ: www.er-courses on line.org

Fijɛ fe bataki: eroffice@qx.net

Evangelism Resources, Inc.

425 Epwort Avenue

Wilmore, KY 40390 Etats-Unis

ECOLE INTERNATIONALE D'EVANGELI SATION

31 BP 116 ABIDJAN 31

CÔTE D'IVOIRE

Nka kerefebila

Nka kerefbila

Nka kerɛɛbila

Nka kerefbila

